

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Katedra sociální a kulturní antropologie

Produkce vědění o klimatické krizi

Diplomová práce

Eva Nunez

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Markéta Zandlová, Ph.D

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužila k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS a může být využita i jako studijní text.

V Praze dne 30. června 2022

Poděkování:

Děkuji všem svým informátorům za jejich otevřenost a ochotu sdílet. Markétě Zandlové děkuji za laskavé, trpělivé a motivující vedení práce. Anně, Anetě a Markétě ze soukromého diplomního semináře děkuji za spoustu horizontálního učení. Svému synovi děkuji za asistenci při terénním výzkumu.

1. Úvod	1
1.1. Výzkumný problém	2
1.2. Struktura práce	3
1.3. Antropologický pohled na komunikaci klimatické krize	4
2. Metodologie	5
2.1. Metodologie výzkumu	5
2.1.1. Vytváření dat	6
2.1.2. Analýza dat	8
2.2. Etické otázky výzkumu	8
2.3. Reflexe pozicionality a vstup do terénu	9
3. Kontext výzkumu	12
3.1. Představení aktérů	12
3.2. Definice používaných pojmů	16
3.3. Úvod do komunikace klimatické krize	18
4. Analytická část	25
4.1. Vstup do terénu	25
4.2. Teorie změny	30
4.3. Proces utváření komunikace a předávání hodnot hnutí	39
4.4. Cílová skupina	45
4.5. Přímá akce	67
4.6. Rámování - klimatická apokalypsa nebo zářivá zelená budoucnost pro všechny?	79
4.7. Načasování komunikace - hlavně nepromarnit dobrou krizi!	85
5. Závěr	89
Bibliografie	91

1. Úvod

V posledních letech došlo v české společnosti k nevídanému posunu ve vnímání klimatické změny, krize. Předtím mainstreamové Klausovské popírání se stalo okrajovou záležitostí a ve většině společnosti panuje konsenzus, že se jedná o vážné téma, se kterým “by se mělo něco dělat” - co tuhle změnu způsobilo? Jen to jen tím, že i v našem mírném pásmu začínáme pociťovat dopady změn klimatu? Kdo se na této společenské změně podílí? A proč mi to připadá jako zajímavé téma k výzkumu?

Sama pocházím z environmentálně uvědomělé rodiny a vždy jsem měla blízký vztah k přírodě, ale mimo pár nárazových aktivit jsem se v ochraně klimatu nikdy neangažovala. V roce 2020 se mi narodil syn a jako mnoho nových rodičů jsem si začala představovat naše společná budoucí dobrodružství - zimní výlety na běžkách, letní sbírání jahod u babičky v Beskydech i velké cesty za Atlantický oceán. Následně mě zavalila vlna paniky - budou tyhle věci, ke kterým jsem já (velmi privilegovaně!) měla přístup, dostupné i pro mého syna? A bude můj syn mít možnost vyrůstat v tak stabilní a bezpečné době jako já? A můžu s tím já něco dělat? Měla bych se soustředit na své spotřebitelské volby, konečně se držet veganské stravy a už nikdy znovu neletět letadlem? Nebo se angažovat o systémovou změnu a podepsat všechny petice, které najdu a začít přispívat Greenpeace nebo Hnutí Duha? Nebo spolu s Extinction Rebellion se synem v nosítku blokovat dopravu, jejich naštvaní na zbytek světa přece chápu? Kdo a proč mi říká, co bych v ochraně klimatu měla dělat?

Po absolvování předmětu s vedoucí mé práce, Mgr. et Mgr. Markétou Zandlovou, Ph.D., *Rozvoj, globalizace a klimatická změna* došlo k mé osobní změně paradigmatu v uvažování nad většinou společenských problémů - tolik z nich souvisí s projevy klimatické krize - rostoucí ceny potravin, energetická chudoba, migrace, válečné konflikty. Sdělení obsahující zmínky klimatické krize na mě najednou začala mířit ze všech stran - z médií, z reklamních sdělení, z odborných i neoborných zdrojů a stále častěji i v náhodných konverzaci s rodinou a s přáteli. Začala jsem přemýšlet o tom, jak dochází k produkci vědění o klimatické krizi, kdo za těmito informacemi

stojí a jak v posledních několika letech došlo k tak rychlému posunu v postojích společnosti ke klimatické krizi.¹

Moje motivace k výzkumu byla dvojitá - na makro úrovni jsem chtěla porozumět změnám postojů v české společnosti - to jsem vyhodnotila jako nerealistický cíl pro diplomovou práci a místo toho se opírám o současné sociologické výzkumy (Krajhanzl a spol, 2021); na mikro úrovni jsem chtěla mít možnost zblízka pozorovat, jak přesně utváření komunikace klimatické krize vypadá. Zaměřila jsem se tedy na produkci vědění o klimatické krizi u třech aktivních klimatických hnutí a jedné aktivistické koalice. Mým cílem bylo nejen aplikovat existující teorie na to, co budu mít možnost pozorovat při svém výzkumu, ale především naslouchat a reagovat na signály svých informátorů (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018:27), nevnímat je jen jako producenty kampaní, ale jako aktéry na poli produkce vědění o klimatické krizi (ibid 51) a na něj navazující společenské změny.

1.1. Výzkumný problém

Ve své diplomové práci budu zkoumat, jakým způsobem se aktivistická hnutí snaží docílit společenské změny v přístupu ke klimatické krizi a mobilizovat společnost. Zaměřuji se na to, jak dochází k jejich produkci vědění o klimatické krizi; jak se utváří jejich komunikace, s cílem zvýšit angažovanost v otázkách klimatu a co stojí za jejich kampaněmi a výběrem prostředků komunikace.

Výzkumné otázky:

Jak zkoumaná hnutí formulují, co je klimatická krize a jak v reakci na ni jednat?

Na koho je směřovaná komunikace aktivistických organizací a proč?

Jaké prostředky komunikace aktivisté volí a co stojí za jejich výběrem?

Jaké je rámování v komunikaci klimatické krize?

---

¹ Eurobarometr, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2130>

Ve své práci zkoumám jen fázi produkce vědění, tedy utváření komunikace do bodu, než je vypuštěna do světa a žije svým vlastním životem. V této práci jsem neměla kapacitu analyzovat reakce na tuto komunikaci nebo její dlouhodobé dopady; to by mi ani nedovolila použitá výzkumná metodologie.

1.2. Struktura práce

Diplomová práce po úvodu a vysvětlení výzkumných otázek začíná metodologickou částí, následuje uvedení do kontextu výzkumu a potom nejdelší analytická část práce. V metodologické části popíši, jakým způsobem jsem vytvářela a analyzovala data, jak jsem vstoupila do zkoumaného terénu a budu reflektovat svou pozicionalitu v terénu. Také zohledním etické otázky svého výzkumu.

V následující části, Kontext výzkumu, se opírám o další sociální vědy: sociologické průzkumy, sociální geografii a historii aktivismu. Představím zkoumaná sociální hnutí a definuji často používané pojmy diplomové práce. Uvedu čtenáře do kontextu současného veřejného mínění o klimatické krizi v Česku, do tematiky komunikace klimatické krize a do historického kontextu místního klimatického aktivismu.

Analytická část začíná delším úryvkem z terénního deníku, který popisuje střet světů všech mých informátorů a ukáží na něm klíčová témata výzkumu. Kapitola Teorie změny se věnuje tomu, jaké teorie společenské změny ovlivňují zkoumaná hnutí. To dále určuje, na koho je jejich komunikace cílená, kapitola Cílení komunikace; a jaké používají komunikační prostředky, kapitola Přímá akce. Svou práci zakončím kapitolou se zamyšlením nad načasováním komunikace - jak se zkoumaná hnutí snaží využít současného dění ve své komunikaci, navzdory tomu, že je téma klimatu je neustále odsouváno do pozadí.

1.3. Antropologický pohled na komunikaci klimatické krize

Ve svém výzkumu se snažím o komplexní antropologický pohled na produkci vědění o klimatické krizi v několika sociálních hnutích, tedy ne jen o analýzu současného diskurzu o klimatické krizi, ale i pozorování praktik svých informátorů v procesu utváření komunikace. Hlavní metodou výzkumu je etnografický výzkum a zúčastněné pozorování. Použití etnografické metodologie pro zkoumání sociálních hnutí mi umožňuje dát hlas aktérům a nechat je mluvit jejich vlastním jazykem, dávat do popředí pro ně nejdůležitější narativy, ideologie a příběhy (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018:24). Své informátory vnímám nejen jako aktéry společenské změny prostřednictvím jejich kampaní a protestních akcí, ale také jako producenty vědění o klimatické krizi - vědění o klimatické krizi není předáváno jen formou studií a reportů ale může mít i formu zážitků, příběhů a ideologií (ibid 26).

2. Metodologie

2.1. Metodologie výzkumu

Jedná se o kvalitativní výzkum produkce vědění o klimatické krizi, jehož základní design vychází z etnografie a ze zúčastněného pozorování, byť čistou etnografií není a obsahuje i prvky diskurzivní analýzy. Etnografie je příběh podložený kvalitativními daty (Madden, 2010:6), ve své diplomové práci vyprávím příběh utváření komunikace čtyř aktivistických skupin se snahou porozumět jejich úhlu pohledu. Etnografie není striktně definovanou metodou, která pracuje s danými postupy a fakty - jedná se spíše přístup a kreativní proces; vytváření dat, teoretizace, různé způsoby analýzy a vytváření sociálních vztahů (Stöckelová a Abu Ghosh 2013:7). Mou snahou při realizaci výzkumu nebylo jen zkoumat hnutí jako subjekty nebo “tvůrce aktivistických kampaní”, ale realizovat výzkum paralelně s nimi a brát je jako plnohodnotné aktéry v produkci vědění (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018).

Před vstupem do terénu jsem měla představu několika tematických okruhů, na které jsem se chtěla soustředit, ale ty jsem během výzkumu postupně proměňovala, podle toho kam mě terén a mí informátoři zavedli. Postupně jsem poznávala své aktéry a odkrývala pro ně důležitá témata v produkci vědění. Své výzkumné otázky a klíčová témata jsem definitivně stanovila až na základě analýzy etnografických dat.

Soubor informátorů pro svou diplomovou práci jsem získávala metodou sněhové koule (snowball sampling). V lednu 2022 jsem se začala účastnit aktivit *Limity jsme my* (dále *Limity*) a *Extinction Rebellion* (dále *XR*) a skrze jejich aktivity jsem se seznámila s dalšími aktivisty z *Greenpeace* a z koaliční skupiny *Zastavme špinavé prachy* a někteří z nich byli ochotni být informátory v mém výzkumu.

2.1.1. Vytváření dat

Mým hlavním zdrojem dat bylo zúčastněné pozorování, které je jednou z nejběžnějších technik vytváření dat v etnografii, kdy je antropoložka přítomná v terénu a zapojuje se do běžných každodenních aktivit účastníků výzkumu (Madden 2010). Svůj výzkum a zúčastněné pozorování jsem začala jsem účastí na online přednáškách, workshopech a interních schůzkách (XR); paralelně jsem chodila na místní pražské schůzky, online schůzky pracovních skupin a účastnila jsem se několika protestních akcí (Limity). Účastnila jsem se demonstrace Greenpeace a několika online přednášek a později také online plánovacích schůzek Zastavme špinavé prachy a několika jejich přímých akcí. V intenzivní části svého výzkumu (leden - březen 2022) jsem se účastnila několika schůzek nebo akcí týdně, v druhé polovině výzkumu (duben - květen 2022) jsem se už účastnila menšího množství akcí a schůzek týkajících se témat, který jsem si definovala jako klíčová.

Doporučovaným způsobem záznamu informací ze zúčastněného pozorování je zápis do terénního deníku - nejprve “jotting” rychlé a zkratkovité poznámky přímo v terénu, později přepsané do obsáhlejších a detailnějších zápisků (Madden, 2010). V terénu jsem si zapisovala poznámky do sešitu nebo do poznámkové aplikace na svém telefonu, v momentech, kdy to působilo méně rušivě (například při účasti na protestní akci); poznámky jsem se snažila ještě ten stejný den přepsat do svého terénního deníku na počítači. Při tomto přepisu jsem už zvýrazňovala části zápisu, které mi připadaly zajímavé a snažila jsem se identifikovat opakující se vzorce nebo podobnosti.

Dalším zdrojem dat byly neformální a polo-strukturované rozhovory. Neformální rozhovory jsem nejčastěji realizovala po skončení schůzky nebo protestní akce, nebyly původně naplánované a příležitost na ně vyplynula ze situace. Když neformální rozhovor probíhal slibně, snažila jsem se s informátorem domluvit ještě další polostrukturovaný rozhovor. Etnografický rozhovor je nástrojem, jak antropoložka může nahlédnout do způsobu, jakým lidé vidí svět kolem sebe (Madden, 2010:73), zprostředkovává jak informace o zkoumaném fenoménu, tak aktérskou perspektivu (Hammersley, Atkinson 2007: 97)

Rozhovory ale nejsou exaktním obrazem reality - jsou zdrojem informací o proběhlých událostech, odhalují perspektivu a diskurzivní praktiky informátorů (Hammersley, Atkinson 2007:110). Během rozhovorů si ale informátoři uvědomují svou pozici moci a jaký dopad jejich tvrzení mohou mít a občas jsem narážela na mód vyjadřování “speaking for posterity” (ibid, 110) - kdy měli mí informátoři snahu říkat “citovatelné” věci znít “znít moudře”. Když k tomuto docházelo, snažila jsem se to brát jako jejich snahu mi sdělit, že mu na daném tématu opravdu záleží. Snažila jsem se co nejvíce dát hlas svým informátorům, nechat je mluvit jejich vlastním jazykem a dávat do popředí pro ně nejdůležitější narativy, ideologie a příběhy (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018:24).

Při některých z polo-strukturovaných rozhovorů jsem (samozřejmě se souhlasem informátora) rozhovor nahrála a následně jsem jej přepsala. To jsem realizovala u rozhovorů, které proběhly online²; u rozhovorů, které proběhly naživo jsem si v průběhu rozhovoru dělala detailní poznámky. Celkem jsem realizovala 11 polo-strukturovaných rozhovorů a přibližně 15 neformálních rozhovorů. Jak říká Madden (2010) i tělo antropoložky je nástrojem záznamu, v mém výzkumu hraje tělesný prožitek důležitou roli, snažila jsem se aktivně zaznamenávat i tělesné a emoční prožitky z výzkumu, ačkoliv se nejedná o autoetnografii.

Posledním ale neméně důležitým zdrojem dat byly online zdroje informací - po dobu svého výzkumu jsem intenzivně sledovala komunikaci svých informátorů na sociálních sítích. Často sdílení a záznam akce na sociálních sítích nabízel nejen její rekapitulaci, ale i nový úhel pohledu, který mi například v průběhu demonstrace nebo happeningu nebyl dostupný. Pro data ve svém výzkumu jsem používala převážně obsah sdílený na veřejných profilech hnutí. Informace ze soukromých platforem, z uzavřených skupin nebo ze soukromých skupinových konverzací jsem sdílela jen s explicitním souhlasem autora příspěvku. Tato práce není etnografií online prostoru klimatického hnutí, data z online prostoru jsou použita spíše pro doplnění.

---

² v aplikaci Zoom, která nabízí nahrávání přímo při průběhu rozhovoru a druhá strana musí vytvoření nahrávky explicitně odsouhlasit kliknutím na tlačítko, že s nahráváním souhlasí.

2.1.2. Analýza dat

Svá data ze všech zmíněných zdrojů, tedy zápisky z terénního deníku, přepisy rozhovorů a poznámky a screenshoty z online zdrojů jsem několikrát prošla a okódovala. Používala jsem otevřené kódování. Ve fázi zpracování dat jsem narážela na širokou škálu témat a věděla jsem, že nebudu mít možnost se všem z nich v rámci této diplomové práce věnovat. Zvolila jsem tedy tematické okruhy, které byly aplikovatelné pro všechna ze zkoumaných hnutí. I během zpracování dat jsem dále byla v kontaktu se svými informátory a sledovala jsem jejich aktivity online a bylo pro mě těžké si stanovit moment, kdy výzkum oficiálně ukončit. Také jsem řešila dilema, zda se nevěnovat detailně pouze jednomu nebo dvěma ze zkoumaných hnutí, ale rozhodla jsem se že právě různorodost jejich přístupů je na výzkumu zajímavá.

2.2. Etické otázky výzkumu

Ve své diplomové práci jsem vycházela z etického kodexu CASA³ a řídila jsem se zásadami, že můj výzkum by v žádném případě neměl “ohrozit účastníky a účastnice výzkumu, jejich životní prostředí či kulturní hodnoty” (ibid). Chtěla jsem také chránit soukromí a bezpečnost osob a hnutí, které jsem zkoumala - proto jsou jména všech mých informátorů zkrácena na iniciály a anonymizována. Složitější bylo mé rozhodování o anonymizaci hnutí - vzhledem k souhlasu všech informátorů jsem se rozhodla ve své diplomové práci použít jejich skutečná jména. Z jejich popisu by stejně bylo možné je v kontextu českého klimatického hnutí jednoduše identifikovat. Také jsem používala skutečné názvy aktivit, které již proběhly, ale upravila názvy akcí, které jsou teprve plánované.

Před každým z plánovaných rozhovorů jsem svým informátorům vysvětlila záměry svého výzkumu, vysvětlila jsem jim, že rozhovory budou anonymní a nabídla jsem jim možnost do přepsaného rozhovoru nahlédnout (v případech, kdy jsem si jen dělala poznámky a rozhovor nenahrávala). Této možnosti využil jen jeden z mých informátorů a v přepisu rozhovoru následně

---

³ http://www.casaonline.cz/?page_id=7

zdůraznil témata, která mu připadala důležitá, ale já jsem jim věnovala menší pozornost. Při neformálních rozhovorech s aktivisty, které jsem ještě neznala, jsem se vždy představila a rychle jsem zmínila, na jakém výzkumu pracuji. Při neformálních rozhovorech s aktivisty, které jsem už znala a věděli o mém výzkumu jsem se snažila občas jim výzkum připomenout, ale nedělala jsem to při každém rozhovoru - v klimatickém hnutí se pohybuje mnoho studentů sociálních věd a mnoho z nich rovněž pracuje na nějakém výzkumu, tak jsem nechtěla, aby na to úplně zapomněli, ale samozřejmě jsem o tom nechtěla mluvit pořád.

K etice používání online zdrojů - snažila jsem se primárně používat veřejně dostupné zdroje a vyjádření hnutí, jako veřejné příspěvky na sociálních sítích, veřejně dostupné rozhovory, otevřené online přednášky nebo tiskové zprávy. Záměrně jsem nepoužívala data z několika soukromých skupin a z jedné z nich (interní Facebookovou skupinu členů jednoho z hnutí) jsem hned po získání přístupu odešla, protože jsem nepřišla na dobrý způsob, jak z ní data používat a zároveň neztratit důvěru svých informátorů - nechtěla jsem, aby měli pocit, že jejich soukromé konverzace někdo sleduje a analyzuje. Z dalších soukromých prostorů online (diskuzní fórum, soukromé skupinové konverzace na sociálních sítích) jsem sdílela jen několik citací, když jsem k tomu měla explicitní souhlas jejich autora.

2.3. Reflexe pozicionality a vstup do terénu

Před začátkem výzkumu jsem měla jen základní znalosti českého klimatického hnutí a neměla jsem v něm žádné osobní kontakty. Původním záměrem mé diplomové práce bylo zkoumat produkci vědění o klimatické krizi ve Člověku v Tísni, kde se začali tématu klimatické krize nově věnovat, ale nezískala jsem dostatečný přístup pro etnografické pozorování.

Když jsem se o několik měsíců později, začátkem roku 2022, s trochu zklamání rozhodla oslovit nové informátory z dalších organizací, chtěla jsem se do nového terénu vstoupit trochu jinak. Po několika měsících rešerše současného stavu klimatické krize a její komunikace jsem cítila silnou osobní urgenci se sama zapojit do klimatického hnutí. Vybrala jsem si k tomu dvě organizace, které se velmi aktivně snaží o nábor nových členů - Extinction Rebellion (dále XR) a hnutí Limity jsme my (dále Limity). Své informátory jsem jsem obeznámila s tím, že pracuji na

diplomové práci a s jejím tématem, ale zmínila jsem to až po tom, co jsem projevila osobní zájem o aktivity hnutí. Přes kontakty z obou hnutí a účast na jejich aktivitách jsem se setkávala s aktivisty z dalších organizací a rozšířila jsem své řady informátorů o aktivisty z Greenpeace a z koaliční aktivistické skupiny Zastavme špinavé prachy.

Moje osobní zapojení do organizací bylo klíčové pro realizaci výzkumu, umožnilo mi nejen bližší přístup k informátorům, kteří byli ochotnější v poskytování rozhovorů; opravdu zásadní byl přístup k zúčastněnému pozorování při plánování akcí a jejich následné tělesné a emocionální prožívání společně s mými informátory. Nejdůležitější a nejbohatší na vytváření dat pro mě byl přístup k vyhodnocování a k reflexím už proběhlých akcí, ty mi často nabídlly různé perspektivy náhledu na proběhlou akci, které byly mnohokrát úplně jiné, než má vlastní perspektiva i když jsem se akce právě účastnila.

Také bych měla reflektovat, že mou pozici v terénu ovlivnilo to, že jsem přibližně polovinu terénního výzkumu⁴ realizovala společně se svým dvouletým synem. To mělo určitě vliv na to, jak mě mí informátoři vnímali. Nejdříve mohu zmínit výhody praktikování etnografického výzkumu s batoletem - snadno se mi navazovaly konverzace, překonávaly trapné momenty ticha nebo se zjednodušil odchod, když jsem už chtěla některou z aktivit opustit. Také jsem měla mnohem více porozumění pro pár ze svých informátorů, kteří jsou rodiči malých dětí a to je pro ně zároveň velkou motivací pro zapojení v klimatickém aktivismu a komplikací v jejich angažovanosti. Nevýhodou bylo, že občas bylo komplikované věnovat dostatek pozornosti terénu a péči o syna a někdy jsem se nemohla účastnit aktivit, které byly pro děti vyloženě nevhodné nebo se konaly v denní dobu, která nebyla slučitelná s péčí o syna - ale všichni studenti antropologie mají nějaká omezení během svého výzkumu a čas strávený se synem při zajímavých aktivitách byl příjemným vedlejším produktem výzkumu.

Snažila jsem se během výzkumu zachovat si dostatečný odstup navzdory osobnímu zapojení do zkoumaných hnutí, abych mohla procesy utváření komunikace pozorovat bez přílišných emocí nebo pod vlivem vlastních sympatií k informátorům a hnutím. Ve druhé polovině výzkumu se pro mě začala situace komplikovat. Při některých schůzkách a akcích XR

---

⁴Jen zúčastněné pozorování a neformální rozhovory, naplánované polo-strukturované rozhovory jsem realizovala bez syna.

jsem se začala cítit nepříjemně, protože jsem ze strany informátorů začala cítit nátlak na účast na jejich protestních akcích, i přesto, že jsem od začátku říkala, že se jich účastnit nebudu (mimo jiné kvůli péči o syna). Svůj kontakt s některými z informátorů jsem se rozhodla omezit. Byl to krok, kterého jsem se trochu bála, ale nakonec to bylo jednodušší, než jsem čekala - tito informátoři byli dále velmi zaneprázdnění probíhající kampaní “3C pro Ukrajinu”, které jsem se já osobně účastnit nechtěla. Dále jsem ale byla v kontaktu s dalšími méně angažovanými informátory z XR a sledovala jsem jejich aktivity online. O to víc jsem se ale jejich jednání a co za ním stojí snažila pochopit - porozumět skupině, se kterou v mnohém nesouhlasím, je důležitá část antropologického přístupu (MacClancy, 2002:4).

3. Kontext výzkumu

3.1. Představení aktérů

V této sekci krátce představím hlavní aktéry svého výzkumu. Každého představím v kontextu českého i evropského klimatického hnutí, stručně popíši jejich cíle a vize a zaměřím se na jejich aktivity a nejčastěji používané nástroje v komunikaci klimatické krize. Beru v potaz, že hnutí se často definují a jsou zapamatovány kvůli svým nejviditelnějším strategiím, akcím a konfliktům, které je nadále navenek definují a charakterizují v “kolektivní paměti” veřejnosti (Kuumba, 2001:107) - u každého z hnutí tedy popíši jaké aktivity je charakterizují i to, jakým aktivitám se v současnosti nejvíce věnují. V povědomí veřejnosti jsou například Extinction Rebellion zapsáni svými blokádami silnic a online přednáškami “míříme k vyhnutí, a co s tím dělat”; Limity zase svými blokádami rypadel v uhelných dolech a organizací Klimakempů a Greenpeace zase svými globálními kampaněmi na záchranu oceánů a pralesů.

3.1.1. Extinction Rebellion Česká Republika (česky Rebélie proti vyhnutí, dále XR)

L. výstižně představil hnutí při náborové přednášce: *“Jsme nenásilné protestní hnutí, které využívá přímé akce občanské neposlušnosti, abychom přiměli vlády jednat ve věci klimatické a ekologické krize. Chceme, aby co nejméně lidí trpělo na důsledky klimatické krize”* Toho chce XR docílit splněním jejich tří základních požadavků: vyhlášení stavu klimatické nouze, dosažení uhlíkové neutrality do roku 2025 a “ustanovení tzv. občanského shromáždění za účelem řešení klimatické krize, kterým se hnutí snaží kompenzovat demokratický deficit způsobený napojením politiky na fosilní průmysl”⁵. XR není nijak ideologicky ukotveno a vítá všechny nové členy, kteří souzní s jejich používáním kontroverzních kampaní občanské neposlušnosti. Ty mají být co nejvíce narušující, aby upoutaly co největší pozornost médií, veřejnosti a politiků - často to

---

⁵ <https://klimatickakoalice.cz/akteri/#klimaticke-hnuti>

bývají blokády dopravy a provokativní performance zpřítomňující hrozby klimatické krize. *“Když nedojde k narušení pořádku, běhu dne, když se někdo opravdu nenaštve, tak akci vlastně všichni úplně ignorují. Třeba když jsme dělali takovou hezkou performanci před Českou Národní Bankou, tak se ten den v novinách víc psalo o tom, že ze zoo utekla lama. Sice proti nám zasahovala policie a máme z akce hezké fotky, ale reálně jsme jenom možná znervózнили pár zaměstnanců, nikoho jsme nezastavili v jejich chodu dne.”* (Z rozhovoru s K.)

XR bylo založeno v Británii v roce 2016 a nejvíce se proslavilo masivními blokádami v Londýně v roce 2018. Touto “první rebelií” dosáhli aktivisté vyhlášení stavu klimatické nouze v britském parlamentu. Součástí hnutí je i skupina Animal Rebellion⁶ bojující za práva zvířat, proti vymírání jejich druhů a proti živočišné výrobě. Další součástí a rychle rostoucí afinitní skupinou je Scientist Rebellion, sdružující skupiny klimatických vědců, kteří se vymezují proti vědeckému “establishmentu”, který dle jejich názoru není dostatečně radikální v boji proti klimatické krizi. V současnosti má XR v Británii kolem 50 tisíc členů. Po světě je 83 lokálních skupin⁷. V poslední době nejvíc pozornosti získala masivní kampaň Insulate Britain⁸, která byla velkou inspirací pro české XR.

Česká skupina XR zažila velký úspěch a nárůst členů v roce 2019, ale v současnosti prochází krizí. Kampaň 3C pro Ukrajinu provázená dvoutýdenní sérií blokád po Praze, o které budu více mluvit v kapitole o přímé akci, byla produkována skupinou několika velmi aktivních členů a ukázala se jako kontroverzní i uvnitř XR a část aktivistů se po ní rozhodla hnutí opustit. Na to reaguje aktivní jádro XR *“všichni chtějí, aby je společnost měla ráda, jak XR roste, tak se otupuje a snaží se být líbivější. Ale na to přece už nemáme čas.”* (Z rozhovoru s J.)

---

⁶ <https://animalrebellion.org>

⁷ <https://rebellion.global/groups/#countries>

⁸ <https://www.insulatebritain.com> - jednalo se o kampaň za zateplení budov, které jsou součástí sociálního bydlení v UK, kampaň žádala vládu o zateplení všech budov sociálního bydlení do roku 2025 a tím, že jejich požadavek apeloval jak na snížení spotřeby (ekologický požadavek) tak na snížení nákladů pro prekarizované obyvatele sociálního bydlení, měla kampaň velký dosah mimo obvyklou cílovou skupinu ekologických protestů. Hlavním prostředkem této kampaně byly masivní blokády dálnic v okolí Londýna

---

3.1.2. Limity jsme my

“Přibližně padesát lidí z České republiky se v květnu 2016 zúčastnilo klimatického kempu v německé Lužici, jehož součástí byla také masová přímá akce občanské neposlušnosti, při které několik tisíc aktivistů na tři dny zablokovalo uhelný důl a zásobování uhelné elektrárny. Inspirováni touto akcí se členové hnutí rozhodli uspořádat v červnu 2017 první český klimatický kemp spojený s masovou přímou akcí občanské neposlušnosti.” (Bromová, 2018:29) Limity vznikly v roce 2015 jako “otevřené občanské hnutí zdola proti těžbě a spalování uhlí”⁹ inspirované například německým hnutím Ende Gelände. Je to decentralizované hnutí s nehierarchickou strukturou. Jejich přímé akce jsou mířeny na infrastruktury fosilního průmyslu - například Klimakemp kulminující blokadou dolu a obsazením rypadel a dlouhodobé protesty u Ministerstva životního prostředí při jednáních uhelné komise. Název hnutí je odkazem na odhodlanost aktivistů hnutí použít svá vlastní těla jako limit rozšiřování hnědouhelných dolů, aktivisté sami se stávali limity těžby místo nedostačujících vládních opatření (Černík, 2021:85).

Sami sebe definují jako “*hnutí za klimatickou spravedlnost, které otevřeno každému, kdo se chce zasazovat o co nejrychlejší konec fosilních paliv a spravedlivou budoucnost pro všechny*”¹⁰. Své metody vytváření nátlaku popisuje jako “*akce, které cílí na jádra moci skrze strategické koalice*”¹¹. V současnosti je jejich hlavním tématem klimatická spravedlnost, energetická demokracie a spravedlivá transformace uhelných regionů.

Jejich preferovaným způsobem jednání je přímá akce, jejich Klimakempy spojené s velkými akcemi občanské neposlušnosti jako proniknutí do dolů, zablokování rypadel v hnědouhelných dolech, blokování infrastruktury znečišťující elektrárny nebo následovný nátlak na politiky při jednání Uhlé komise. Na první pohled se jedná o antagonistické akci ostře mířené proti jedincům a společnostem, které Limity považují za viníky klimatické krize. Limity ale také věnují velkou pozornost práci na klimatické spravedlnosti a udržitelnosti v aktivismu -

---

⁹ <https://limityjsmemy.cz/about/>

¹⁰ z pozvánky na náborovou schůzku

¹¹ z rozhovoru s B.

což znamená, že pořádají i mnoho velmi pozitivních a příjemných osvětových akcí a snaží se například lidem z uhelných regionů ukázat, že jsou jejich spojenci, “spravedlivá transformace a společnost pro všechny” jsou jedním z nově odsouhlasených cílů hnutí. Přímá akce je důležitou částí Klimakempu, ale neméně důležitou roli hraje i další program - vzdělávání aktivistů, vytváření prostoru pro sdílení a příjemně strávený společný čas.

3.1.3. Greenpeace Česká Republika

“Greenpeace je nezávislá mezinárodní ekologická organizace působící v 55 zemích světa již půlstoletí. Naším cílem je chránit životní prostředí a nenásilnými prostředky upozorňovat na jeho poškozování. Přinášíme svědectví o globálních ekologických problémech, požadujeme nápravu po zodpovědných institucích a nabízíme řešení, která jsou klíčová pro naše zdraví a bezpečnou budoucnost nejen nás, ale i dalších generací.”¹² Jedná se o profesionalizovanou neziskovou organizaci - hlavními aktéry jsou tedy placení zaměstnanci, ale také mají velkou síť dobrovolníků a finančních přispěvatelů. V rámci zachování nezávislosti jsou financováni pouze z darů veřejnosti - bez podpory firem či vládních organizací. Z počátku by se dalo GP charakterizovat jako spíše ochránářské hnutí, v posledních letech se více soustředí na řešení klimatické krize a boj za klimatickou spravedlnost.

Součástí jejich agendy jsou “mezinárodní témata Greenpeace” jako ochrana ekosystémů a biodiverzity - kampaně za záchranu oceánů a pralesů - tyto jsou často převzaté z mezinárodní organizace Greenpeace, místní pobočky se potom snaží amplifikovat jejich dosah a propojit je s lokálními tématy. Vedle nich má každá místní pobočka vlastní agendu, která je více specifická lokální problematice - v Čechách je to v současnosti ochrana klimatu a boj za klimatickou spravedlnost. Jejich repertoár jednání také obsahuje přímé akce, ale používají je jinak než Limity nebo XR, jsou spíše eskalační taktikou než preferovaným způsobem jednání. Čeští Greenpeace dávají velký důraz na vzdělávací programy pro mladistvé, například programem Greenspeakers, který organizuje besedy ve školách.

---

¹² <https://www.greenpeace.org/czech/o-greenpeace/>

3.1.4. Zastavme špinavé prachy - koalice

Špinavé prachy jsou pestrá koalice složená z aktérů z různých klimatických hnutí. S cílem “upozorňovat na příčiny změn klimatu a aktivně vystupovat proti institucím, které se na devastaci planety podílejí ... [prostřednictvím] přesměrování financí z fosilního průmyslu směrem k ekonomice budoucnosti založené na udržitelnosti a spravedlnosti. Požadujeme aby banky, pojišťovny a investiční fondy neprodleně přestali podporovat fosilní průmysl a přesměrovali peníze do čistých obnovitelných zdrojů energie¹³.” Dostala jsem se k jejich akcím přes své informátory z Limitů a zahrnuji je jako klíčového informátora, protože jsou skvělým příkladem přímých akcí cílených na specifické “viníky” klimatické krize a pracují s přímou akcí jako prožitkem.

3.2. Definice používaných pojmů

Klimatická změna vs klimatická krize

Ve vědecké komunitě panuje konsenzus, že současné změny klimatu jsou způsobeny zvyšováním koncentrací skleníkových plynů v atmosféře - zejména CO₂, v největší míře produkované, spalováním fosilních paliv (Hoffman, 2017). “Čím vyšší jsou koncentrace CO₂ v atmosféře, tím vyšší je teplota planety. Jak vysoké koncentrace CO₂ v atmosféře budou, záleží na tom, kolik emisí lidstvo vypustí.”¹⁴ Vědecká komunita se snaží ukazovat souvislost emisí CO₂ a klimatických změn a jejich možných budoucích dopadů už od 80. let (Moser, 2009; Hulme, 2016). Ze začátku vědci i další zprostředkovatelé vědění používali výraz “změny klimatu”, který ale může působit eufemisticky a dlouho nahrával jedincům popírajícím souvislost spalování fosilních paliv a změn klimatu s tím, že klima se měnilo v historii planety mnohokrát (Moser,

---

¹³ <https://spinaveprachy.cz/o-nas/>

¹⁴ <https://faktaoklimatu.cz>

2009; Haraway, 2016). Na základě urgency posledních reportů IPCC¹⁵ budu ve své práci používat termín “klimatická krize”, který mi připadá více odpovídající současné situaci; termín “klimatická změna” nebo “změny klimatu” budu používat jen v historickém kontextu nebo pokud je explicitně používá citovaný akademický zdroj.

Klimatická spravedlnost

Pojem klimatická spravedlnost představuje ideální stav řešení problémů spojenými s dopady klimatické krize prostřednictvím demokratické odpovědnosti, participace, ekologické udržitelnosti a sociální spravedlnosti (Chatterton, 2013). Vychází z porozumění že klimatická změna nejvíce dopadá na ty, kteří se nejméně podílejí na produkci skleníkových plynů. Tato nerovnost se jen prohlubuje “falešnými řešeními” klimatické krize jako používání “biopaliv”, konstrukce mega-přehrad a geoinženýrskými projekty, které jsou postavené na komodifikaci krajiny, vzduchu a vody (Temper, 2019:98). Cílem hnutí za klimatickou spravedlnost je

Přímá akce

Přímé akce jsou taktickým a filosofickým prostředkem jednání a jsou definujícím prvkem protestního hnutí (Pellow, 2019:116), kdy se použitím strategie občanské neposlušnosti aktivisté snaží přímo dosáhnout svých cílů. Často se používá anglická verze termínu - Non Violent Direct Action (také NVDA) a právě zmiňované nenásilí (rozuměno jako nepoužití násilí proti lidem, zvířatům ani přírodě a nezpůsobení škod na cizím majetku) je dogmatem od počátku českého environmentálního hnutí (Novák, 2017: 290).

Sociální hnutí

Sociální hnutí jsou aktéry na poli společenské změny (Mazák, 2016) - jedná se o záměrné, organizované a kolektivní hnutí, která se snaží buď vyvolat společenskou změnu nebo jí vzdorovat; usiluje o své cíle dlouhodobě a prostřednictvím “neinstitucionalizovaných strategií”

---

¹⁵ IPCC je zkratka pro Intergovernmental Panel on Climate Change, jedná se o panel Organizace Spojených Národů pro vyhodnocování vědeckých poznatků souvisejícími se změnami klimatu

(Kuumba, 2001:4). Ve své diplomové práci zkoumám 4 environmentální sociální hnutí, které by Kuumba zařadila jako “levicově smýšlející”, usilující o “progresivní společenskou změnu” (ibid).

Systémové řešení klimatické krize

Náhled na možnosti řešení klimatické krize, který je založen na nutnosti radikální změny politického a ekonomického systému, který způsobuje klimatickou krizi. Ukazuje urgenci nového uspořádání světa, které bude anti-kapitalistické a anti-extraktivistické a nahlíží na klimatickou krizi jako intersekcionalní společenský problém (Temper, 2019:97).

3.3. Úvod do komunikace klimatické krize

První vlna komunikace o změnách klimatu souvisejících s produkcí skleníkových plynů v 80. letech byla striktně vědecká a faktografická, cílená na vládní orgány a experty, a ne na neodbornou veřejnost; jako její protipól se obratem objevilo lobování aktérů se zájmem o zachování statusu quo; druhá vlna komunikace přišla po roce 2000, kdy vzrostlo povědomí o klimatické krizi a média se stávají klíčovým aktérem jako zprostředkovatel odborného vědění - shrnuje vývoj komunikace klimatické krize Moser (2009). Už v roce 2009 podle Moser docházelo k saturaci povědomí o problematice klimatické změny, ale chyběly signály urgency změny - to jest pro obyvatele globálního severu.

Debata o klimatické krizi je teď ve fázi jasného vědeckého konsenzu, ale společenský konsenzus zaostává, píše Hoffman v originále v roce 2015¹⁶. Hoffman zkoumal to, zda respondenti “věří” v antropogenní změny klimatu - od publikace jeho studie se už povědomí veřejnosti posunulo, ale tato náklonnost k “uvěření ve změny klimatu” neznamena automaticky náklonnost k omezení spotřeby, zeleným investicím nebo jiným pro-klimatickým opatřením.

---

¹⁶ pro své citace používám český překlad z roku 2017, dataci publikace v originále zmiňuji pro historický kontext - od roku 2015 se debata o klimatické krizi, hlavně to, zda lidé věří, že ke změnám klimatu způsobeným člověkem vůbec dochází, dost posunula

Jako vše kolem nás, i informace o klimatické změně vnímáme přes “kognitivní filtry” - své “ideologické preference, osobní zkušenosti a poznatky”, a hledáme podpůrné důkazy pro to, čemu už věříme (Hoffman, 2017:20), to je formováno výchovou, vzděláním a působením okolí a ovlivňuje otevřenost vůči vědeckým poznatkům. Debata o klimatické krizi není nikdy pouze debatou o hladinách CO₂ nebo klimatických modelech, nebo přednostech energie z obnovitelných zdrojů, ale debata o světonázoru (ibid). Předpokladem pro pro-klimatický postoj liberální politické preference, osobní zkušenost s extrémními jevy počasí, gender (ženský), vzdělání (vyšší); věk (mladší) - (Corner et al, 2015; Hoffman, 2017:28).

Postoje ke klimatické krizi se od počátku její komunikace proměňují, důvodů, proč tomu tak je mnoho - jedním z faktorů jsou osobní zkušenosti s dopady klimatické krize (Hoffman, 2017) jsou cítit už i na globálním severu; současná mladá generace se silnějším environmentálním cítěním začíná mít politický vliv (Corner et al, 2015:526) a podíl na tom může mít i klimatický aktivismus (Klimavize, 2022) - sociální hnutí bojující za ochranu klimatu a klimatickou spravedlnost jsou místy produkce, reformulace a šíření vědění o klimatické krizi (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018:20). Temper (2019:102) datuje počátek boje za klimatickou spravedlnost do roku 1990, k protestům v deltě Nigeru proti těžbě fosilních paliv, v západním klimatickém hnutí se akcent na spravedlnost v boji za klima začal objevovat až po roce 2000, v podobně britských klimatických kempů a masových kampaní občanské neposlušnosti Ende Gelände. Aktivisté původně zaměřeni na jedno téma “záchrany planety” začali více věnovat pozornost tématu spravedlnosti, dopadů klimatické krize jako intersekcionalního společenského tématu (Pellow, 2019:107). Jak se vyvíjela povědomí o změnách klimatu a a klimatický aktivismus v Česku?

3.3.1. Veřejné mínění o klimatu v Česku

“Lidi jsou s problematikou klimatu jakš takš obeznámeni, ale prostě ji nepřijmáj, stává se z toho další neslušné téma. Jak se lidi třeba s rodinou radši nebaví o politice nebo o očkování, stejně se prostě radši nebudou bavit o klimatu. Není potřeba lidi přesvědčovat, že klima se mění, ale spíš normalizovat konverzaci o tématu a možnostech, co s tím dělat.”

(J z Člověka v Tísni)

“Nejhorší je určitě mluvit s rodinou, pak se člověk dostávám úplně do rohu a jsem to já proti všem. Tak to téma radši doma moc neotvírám.”

(K - studentka na střední škole, při XR besedě)

“Já jsem se k XR přidal, když jsem se dozvěděl o úspěšných akcích XR v Londýně¹⁷. Po “Inconvenient truth¹⁸” od Ala Gora jsem se vyděsil, ale Václav Klaus mě zase uklidnil, tak jsem pár let nic nedělal. No a ty akce XR byl pak silnej impuls. No ale teď jsme jako společnost přešli od popírání ke zdržování”

(L při XR přednášce)

Ještě v roce 2016 měla většina Čechů pocit, že se jich klimatická změna úplně netýká¹⁹, o pět let později (Krajhanzl a spol, 2021:4)²⁰ ale většina české společnosti řadí řešení klimatické krize a jejích dopadů jako zásadní prioritu a přes 60% respondentů čeká, že jejich děti budou žít v horším světě než ten náš, důsledkem změn klimatu. 71% respondentů se považuje za ekology, ale

---

¹⁷ Tady L zmiňuje dlouhodobou blokádu dopravy v Londýně, která měla masovou podporu veřejnosti a mediální pokrytí a jejíž výsledkem bylo vyhlášení stavu klimatické nouze ve Velké Británii.

¹⁸ dokumentární film o hrozbách spojených se změnami klimatu z roku 2006

¹⁹ Eurobarometr, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2130>

²⁰ <https://webcentrum.muni.cz/media/3331473/czklima2021.pdf>

61% z nich nikdy s druhými nekomunikovala o ochraně klimatu, s čímž souvisí neochota k občanské angažovanosti, podepisování peticí nebo účasti na demonstracích.

V této proměně postojů mohl hrát roli i environmentální aktivismus, navzdory tomu, že je ve veřejném mínění vnímán dost negativně - například téměř polovina respondentů znala názory Greta Thunberg i když je hodnotí spíše negativně - existuje tedy vysoké povědomí, ale nízká afinita k obsahu sdělení (Krajhanzl a spol, 2021:23). Česká veřejnost vnímá všechny formy aktivismu spíše negativně, i pouliční slavnost je pro většinu respondentů nepřijatelná a okolí zatěžující forma protestu (Krajhanzl a spol, 2021:51). Navzdory své nepopularitě klimatické hnutí probudilo veřejnost i některé politiky, když se mu podařilo rozprout debatu o změnách klimatu, a hlavně když urychlili uzavření uhelných dolů a elektráren (Klimavize, 2022:7)²¹ - na tom mohly mít podíl jak radikální akce hnutí Limity jsme my, tak dlouhodobá advokační činnost Hnutí Duha, Greenpeace a dalších. V současnosti ale přišel “útlum klimatického hnutí” (Klimavize, 2022:30) - vyčerpal se impulz studentských stávek za klima z roku 2019, pandemie koronaviru upozadila téma klimatu. Současná válka na Ukrajině (2022) sice ukazuje na přímou souvislost se závislostí na fosilní paliva z Ruska, ale stejně je klimatická problematika v pozadí humanitární krize.

“Jak si dost možná pamatujete, v roce 2019 jsme v Česku zažili boom klimatických hnutí a iniciativ, který ale ovšem záhy uvadl. Už v onom roce, tedy před celými třemi lety, se mnozí z nás v této skupině snažili komunikovat urgenci, která je v řešení klimatické krize nutná a šířit povědomí o času, který nám rychle dochází. Selhali jsme. Kontinuálně selháváme a je v pořádku si to přiznat” (Z Facebook příspěvku XR)

---

²¹ Klimavize hodnotí situaci výrazně jinak než průzkumy veřejného mínění, a připisuje mnohem explicitněji zásluhy klimatickému hnutí, což souvisí s tím, že publikace Klimavize byla sponzorována Nadací Rosy Luxemburgové, Hnutím Duha, Re-set, Klimatickou koalicí a Greenpeace. Nejedná se o akademický text ale o kvalitativní rešerši metodou designového procesu. Metodologií výzkumu jsou polo-strukturované rozhovory s expertkami a se s členkami klimatického hnutí, také se inspirovali zahraničními klimatickými aktivisty a čerpali z odborné literatury. Záměrem je poskytnout klimatickému hnutí podklady pro tvorbu jejich vlastní strategie.

3.3.2. Informovanost ≠ změna

Konsenzus o existenci antropogenní klimatické změny však není synonymní s ochotou měnit životní styl nebo spotřebitelské chování jedinců; radikální proměna politiky, energetiky a ekonomického systému se jen na přijetí faktu, že klimatická krize existuje, postavit nedá. “Přibližně tři čtvrtiny české veřejnosti si uvědomují, že změna klimatu způsobená lidskými aktivitami reálně probíhá... další prezentování hrozby změny klimatu je „nošením dříví do lesa“ (Krajhanzl a spol., 2021: 110) - informovanost je vysoká, ale ke změnám spotřebitelského nebo občanského chování automaticky nevede (Moser, 2009:34).

Česká veřejnost je ochotná učinit menší změny spotřebitelského chování (jako recyklace odpadů a subjektivně vykazované “šetření vody a elektřiny”), podobný postoj jako vyjadřují respondenti v meta-studii zaměřené na západní Evropu (Corner et al, 2015:531). Ochota se občansky angažovat je nízká (jen 11% respondentů podepisuje nebo by “velmi pravděpodobně podepsalo” petici); ochota osobně nebo online komunikovat o změně klimatu je velmi nízká (1.8 %); vyšší daně nechce platit nikdo - pro přesnost jen 0.3% respondentů (Krajhanzl a spol., 2021: 60 - 65).

Tento status quo a vlažný postoj k občanské angažovanosti se snaží klimatické hnutí změnit. Než se pustím do vlastní analýzy toho, jaké strategie k tomu používá, pokusím se položit základ pro současné dění ohlédnutím do historie klimatického hnutí v Česku.

3.4. Typologie a vývoj českého klimatického hnutí

V českém kontextu ukazuje Novák (2017) tři náhledy na řešení environmentálních problémů: *symbiotický* - změna v rámci industriální společnosti, *udržitelný* - řešení konfliktu mezi environmentálními a ekonomickými hodnotami a *zelený radikalismus* - odmítající základy, na

kterých stojí průmyslová společnost a snaží se o transformaci v lidském vědom, ekonomice i politice (2017: 32). Další zásadní rozdělení hnutí je dle jejich filosofického základu - v hlubinné ekologii a apel na hodnotovou proměnu jednotlivců nebo vycházející ze sociální ekologie a důrazu na celospolečenskou proměnu. Hlubinná ekologie vidí kořen ekologické krize v lidských postojích k přírodě jako zdroji, apeluje na uvědomění si lidské závislosti na přírodě a s tím související koncept “kolektivního přežití” (Tsing, 2015) - nutnosti mezidruhové spolupráce pro přežití lidstva. Sociální ekologie poukazuje na to, že člověk je výsledkem jak biologické tak sociální evoluce a jeho postoj k ovládnání přírody vychází z mezilidské dominance; ta je v kombinaci s kapitalismem a étosem přežití nejsilnějších původem ekologických problémů (Novák, 2017:33 - 36). Z pohledu sociální ekologie jsou všechny ekologické problémy sociálními problémy, reflektuje i to že jedinec se může věnovat ochraně přírody až když jsou uspokojeny jeho základní potřeby (Novák, 2017:36). Společným nepřítelem hlubinné i sociální ekologie je hierarchická a průmyslová společnost usilující o nekonečný růst (Novák, 2017:39).

Náhled na řešení environmentálních problémů se proměňoval v různých vlnách klimatického hnutí; kritikou první vlny “ochranářských hnutí” bylo, že řeší jen příznaky klimatické krize místo adresování jejich původu - když sází smrčky ve zdevastované krajině, zkrášlují režim ničící planetu a validují tím jeho struktury (Novák 2017:276) - vychází ze symbiotického náhledu. Následovala vlna zeleného radikalismu, častého používání přímých akcí, okupací, ekotáže. (Novák, 2017) A na ni navázala deradikalizace českého klimatického hnutí - související jak na zpětné vazbě veřejnosti - “abyste něco prosadili, musíte mít na své straně veřejnost a česká veřejnost začala být na ty přímé akce časem háklivá” (Novák, 2017: 292), tak stárnutí a profesionalizace první generace radikálních aktivistů a model “placeného transakčního aktivismu”, který je do jisté míry limitován svou spoluprací s liberálními politiky v 90. letech (Novák 2017:265). Profesionalizované organizace jako Hnutí Duha se distancovaly od anarchistického hnutí. Jakub Patočka, klíčová postava ranného Hnutí Duha, reflektoval, proč v českém prostředí nikdy nedošlo k radikalizaci ekologickému aktivismu jako jako například v Německu nebo v Anglii “nebyl dostatečný počet mladých lidí dotlačených na okraj téhle společnosti, kteří by byli na podpoře, kteří by byli z nějaké tradice konfrontace s establishmentem” (Novák, 2017:324). To úzce souvisí i s ekonomickým vývojem v 90. a nultých

letech, boomem tržní ekonomiky a nastavením neoliberalních hodnot v hospodaření s časem jedince, étos “čas jsou peníze” - času na aktivismus bylo méně a když mu například studenti čas věnovali, bylo to více cíleně, transakčně, s důrazem na osobní a kariérní rozvoj (Novák, 2017:265).

To se ale ale v posledních letech proměnilo, což souvisí s eskalací ekologické krize i s více mladými lidmi “na okraji společnosti”, kteří jsou si vědomi propojenosti ekologických a sociálních problémů a jejich společném původu v neoliberalním kapitalismu. V závěru své knihy Novák (2017:324) komentuje: “nastupující generace aktivistů a aktivistek nebyla spokojena s rolí údržbářů a měla ambice stát se vynálezci, Také vznik hnutí Limity jsme my v roce 2015, které mimo jiné přineslo v následujících dvou letech prolínání ekologického a anarchistického prostředí, naznačují, že po dvaceti letech by mohlo dojít k aktualizaci potenciálu a jeho směřování buď ke vzniku třetí vlny environmentalismu v ČR a nebo ke zpětné vazbě a proměně stávajících environmentálních organizací”.

4. Analytická část

4.1. Vstup do terénu

13.2.2022, z terénního deníku:

Je neděle odpoledne a vyrážím na demonstraci proti Turówu. Oficiální název je “Stop Turów, Peníze se nedají pít” a naráží na to, že dle názoru aktivistů se česká vláda nechala uplatit a vybrala si finanční kompenzaci ve formě polských sankcí před ochranou svých občanů a jejich místa pro život. Rychle postupující těžba hnědého uhlí v dole Turów, poblíž česko - polsko - německých hranic, způsobuje silné znečištění vzduchu a rapidně snižuje hladinu vody ve studnách v pohraničí. Pokračování těžby a spalování uhlí do roku 2044 není vůbec v souladu s evropskými plány omezení emisí. Rok 2044 jako nezávazný konec je uveden v dohodě, která byla podepsána tajně a zveřejněna až po podpisu obou stran. Těžko říct, co z toho rozohnilo české klimatické hnutí nejvíc, ale silné reakce jsem slyšela od informátorů a ze sociálních sítí úplně ze všech stran.

Každá z organizací, které zkoumám, se snaží bojovat proti klimatické krizi trochu jiným způsobem, každá má jiná klíčová témata, ale Turów silně rezonuje se všemi z nich. Na demonstraci jsem zvědavá hlavně proto, že nejspíš poprvé uvidím všechny své informátory z různých hnutí na jednom místě, některé z nich poprvé naživo. Už cestou v tramvaji zahlídnu první demonstrantku s transparentem “žízňím po klimatické spravedlnosti”. Mísí se ve mě zvědavost a nervozita, ale začínám se na setkání a svoji první demonstraci společně se synem těšit.

Demonstraci pořádá Greenpeace a je vidět, že jsou v organizaci profesionálové. Prostor je ohraničený zelenými bannery, uprostřed, hned pod Koněm, je profesionálně ozvučené pódium, kde se rychle střídají řečníci. Na levé straně je stůl s kartony, dřevěnými tyčemi a pomůckami pro

výrobu vlastních transparentů a piketů. Pro nerozhodné je na stole nalepených pár nápadů: “Stop Turów, Peníze se nedají pít!, Proti tajným dohodám!, Prodali jste naši budoucnost”. Hned vedle je stolek, kde účastníci mohou podepsat petici pro Evropskou komisi, otevřený dopis české vládě, nebo registrovat svůj zájem o dobrovolnění pro Greenpeace. Prostorem krouží desítky organizátorů se jmenovkami na reflexních vestách. Pravidelně se ozývá připomenutí, ať mají účastníci demonstrace nasazené respirátory nebo dodržují bezpečné rozestupy. Je tu i obligátní stanice s desinfekcí. Prostě profesionálně zorganizovaná demonstrace.

Chvilí se zaposlouchám do projevů řečníků, mluví z patra a jejich projevy jsou rychlým výčtem, proč je dohoda špatná a uhlí ještě horší, jak pro místní obyvatele, tak pro celou planetu. Náhlou změnou je emotivní proslov mladého aktivisty z Německa, vypadá tak na 20 a na demonstraci přijel z Žitavy. Trochu nervózně ale s urgencí mluví o tom, jak se během jeho života proměnila okolní krajina, jak se bojí budoucnosti, ve které bude těžba pokračovat a jak si váží české podpory v protestech. Stojí tu jako člověk, jehož život a domov jsou přímo zasaženy dopady těžby uhlí. Najednou nejde o teoretická čísla tun CO₂ vypouštěného do atmosféry, abstraktní výpočty oteplení planety o X stupňů Celsia nebo počet mikročástic ve vzduchu - tohle všechno zní strašidelně, ale pořád trochu neuchopitelně. Stojí tu mladý muž, který se bojí o svůj domov a krajinu v jeho okolí. To už se dá představit dost jasně. Projevy předchozích řečníků mi všechny trochu splyvají v jeden, tenhle mi ale utkvěl v paměti. Teď je chvíle pauza v řečnění, na pódium přichází DJka ve slunečních brýlích a pouští elektronickou hudbu, pár účastníků se pustí do tance.

Rozhlídnu se kolem a jako první narazím na svoji informátorku K, je aktivní ve straně Zelených a organizuje přednášky pro Extinction Rebellion. Je tu s manželem a se dvěma malými dětmi, na batohu má zelenou nášivku XR, drží se trochu v pozdálí od dalších demonstrantů. Pochvalně komentuje jednu z řečnicích, “joo, ta vždycky mluví moc hezky”, když zaslechne něco o klimatické spravedlnosti. Až na pár výjimek to vypadá, že přednášející nikdo moc neposlouchá, občas reagují na nějaké heslo souhlasným mručením nebo potleskem, jako teď Katka. Většina

lidí se tiše baví ve svém hloučku, drží transparenty, nebo si dělá společnou fotku - jako třeba hlouček mladých sociálních demokratů, “ať můžem dát něco novýho na instáč”.

Stojím stranou se synem a zezadu ke mě přijde J z XR. “Ahoj, jestli se zajímáš...jé, to jseš ty!” Jan má vážný výraz, hluboký tón hlasu a při skoro dvou metrech výšky automaticky budí respekt. Mezi účastníky roznáší malé barevné letáky propagující chystanou kampaň občanské neposlušnosti, která má upozornit na energetickou chudobu a její souvislost s klimatickou krizí. Pousměje se, když mi ukáže stoh letáků, “je tu hodně lidí z naší cílovky, byla by škoda toho nevyužít, i když tyhle akce jsou celkem k ničemu”. Zapáleně mluví o tom, “jaký je Túrow pro okolní krajinu svinstvo...a pokud je necháme těžit do roku 44, posíláme svoje děti na jatka”, významně sníží pohled na mojeho syna v kočárku. Před pár týdny se J se skupinkou dalších asi deseti aktivistů vypravili do Turówa blokovat silnici do dolu. Byli připraveni na ostrý konflikt s místními horníky, nakonec konfrontaci de-eskalovala policie a k žádnému násilí nedošlo, “ale byli jsme připraveni se nechat zmlátit”. Pak se dvěma dalšími členy XR zablokovali dopravu na Nuselském mostě, znovu s bannerem “nie dajcie sie oszukac - uhlí je sebevražda”.

Trochu si oddychnu, když J mávne na N a E, aby nás představil. Oba jsou viditelně rozladění, “tohle je prostě klasika, tyhle akce jsou úplně zbytečný”, loučí se a odchází. Další den, v pondělí ráno, vidím na sociálních sítích fotky, jak N spolu s dalším aktivistou zavřeli přívod vody na Ministerstvu životního prostředí. Chtěli ukázat, jaká bude budoucnost bez vody pro tisíce obyvatel pohraničí, pokud bude těžba uhlí pokračovat. Dva mladí muži v reflexních vestách s cedulí s trojúhelníkem a nápisem “práce na klimatické spravedlnosti” prostě otevřeli víko kanálu a odpojili hlavní přívod vody pro MŽV. Přiznávám, že tohle je radikálnější než tahle demonstrace.

Je čas se posunout do středu demonstrace, chci pozdravit svoje známé z Limity Jsme My. Od pátku byli na strategickém plénu, kde se snažili získat konsenzus pro plánované aktivity hnutí na letošní rok. Plánování formou stoprocentního konsenzu zahrnuje hodně vyjednávání, vysvětlování a vyjasňování - dohoda v nehierarchickém uspořádání je prostě dost vyčerpávající.

Skupinka z Limitů na demonstraci přišla rovnou z pléna, nejeví však žádné známky únavy. Vesele hopsají a nejhlasitěji ze všech skandují “uhlí - patří - pod - zem” a “neberte - nám - vodu”. Jsou tu ve svém živlu a na první pohled působí jako skupina, již chceš být součástí. Prohodíme pár slov, běží se pozdravit s mladým aktivistou z Německa, aby mohli probrat možnost organizace česko - polsko - německého klimakempu poblíž Turówa. Hodně se o tom diskutovalo během pléna a ve skupině je spousta nadšenců. Když o akci mluvili, v pokoji byla najednou úplně jiná atmosféra - všem se rozzářily oči, jako by šlo o letní tábor, na který se těší celý rok. Z trochu unavených účastníků najednou padal jeden nápad za druhým. Bylo mi jasné, že tohle je akce, na které se prostě každý chce podílet.

Synovi začíná být zima, tak se rozloučíme a vyrazíme domů. Návrat domů z demonstrace je pro mě náhlým momentem uvědomění, jak marginální záležitostí je klimatický aktivismus v české společnosti. Demonstrace byla u Koně na Václavském náměstí, v neděli odpoledne, pěkný slunečný den, příjemná atmosféra. Podle Greenpeace dorazilo kolem 300 lidí, ale prostorově se ale jedná o malou skupinku uprostřed náměstí. Po okrajích Václaváku proudí mnohem větší davy - turistů, lidí vesele nakupujících v řetězcích s rychlou módou, procházejících se s kelímky kávy z nadnárodních řetězců. Většina z nich demonstraci ani nezaznamená. Proč by se něčím tak okrajovým měli nechat vyrušit při své nedělní kratochvíli?

Strávila jsem poslední dobou tolik času s lidmi, kteří klimatickému aktivismu věnují všechn svůj volný čas. Viděla jsem tolik přednášek o blížící se klimatické apokalypse, že se mi o nich pravidelně v noci zdá. V každé reklamě vidím greenwashing a v každém nákupu etické dilema. Z kontrastu pár aktivistů, kteří se většinou navzájem znají a svoji činnost už dělají roky a proudících davů úplně apatických kolemjdoucích na mě padá trochu beznaděj.

O necelé dva týdny později začne válka na Ukrajině (24.2.2022) a přes noc se stane dominantním tématem ve všech médiích, v odborné i neoborné společnosti a také uvnitř klimatického hnutí. Všichni najednou začnou upravovat své komunikační strategie, rušit plánované akce a vymýšlet nové, lépe sedící na současnou situaci. XR už potřeší změni téma své

dubnové kampaně občanské neposlušnosti - dva týdny budou blokovat dopravu v Praze s kampaní 3C pro Ukrajinu. Limity naplánují rychlou reakční akci proti importu fosilního plynu z Ruska. Greenpeace se oficiálně vyjádří proti válce většinu svých aktivit alespoň na chvíli stáhne z veřejného prostoru.

Účast na této demonstraci pro mě byla nejen prvním osobním setkáním s mými informátory a prožitkem demonstrace do dlouhé době izolace během pandemie, ale také momentem, kdy jsem si začala uvědomovat klíčová témata svého výzkumu - zpřítomnění dopadů klimatické krize přinesením svědectví - jako tady poskytnul mladý aktivista z Žitavy; roli rámování komunikace a používání emocí - nepříjemný pocit strachu a viny ze setkání z J z XR a radost skupiny z Limitů nad společným plánováním Klimakempu nebo pocit splnění povinnosti občanské angažovanosti, který mi poskytnul Greenpeace svou profesionální organizací akce a jasného návodu, jak dál postupovat - podepsat petici a stát se finančním dárcem. Každé z hnutí nabízí různý pohled na možnosti dosažení společenské změny v postojích ke klimatu a to dále udává směr v jejich dalších aktivitách a procesu utváření komunikace.

4.2. Teorie změny

“Jestli je něco akceptovatelná forma protestu prostě vždycky vychází z teorie změny toho hnutí. Tak třeba Greenpeace se snaží o nějakou změnu uvnitř systému, spolíhají se na svoje dárce, že je lidi vnímají jako nějakou autoritu. No a pak dělají XR tyhle blokády, vytočí tím strašně moc lidí a třeba Greenpeace se pak samozřejmě bojí, že je lidi budou házet do jednoho pytle s XR a považovat nás všechny za ekoteroristy, se kterejma vůbec nejde vést žádný rozumnej dialog. XR je tohle samozřejmě jedno - ti zas říkají, že jakákoliv pozornost je dobrá pozornost a že to lidi aspoň vyburcuje k aktivitě.” (A., Limity, rozhovor)

Sociální hnutí, včetně environmentálních hnutí, jsou aktéry na poli společenské změny - jsou „sítí neformálních interakcí mezi pluralitou individuů, skupin nebo organizací angažovaných v politických nebo kulturních konfliktech na základě sdílené kolektivní identity“ (Diani 1992: 13). Cílem sociálního hnutí je prosazení zájmů - svých, veřejných, nebo zájmů minoritních skupin; jsou “nositelem konfliktu a konfrontují veřejnost s novými a často nepřijemnými otázkami” a když je jejich mise úspěšná, “stanou se součástí veřejné diskuze a někdy celou společnost trvale promění” (Mazák, 2016:12). Sociální změna není lineární proces, dochází k ní ve skocích, reaktivně - “stagnaci střídá rychlá změna” (Hoffman, 2017:72).

Existuje mnoho teorií sociální změny - evolucionistické, cyklické, funkcionalistické a další. V této práci budu vycházet z teorie změny E.O. Wrighta, často citovaného teoretika sociální změny. Jedná se o marxistického sociologa a popisuje strategie pro “nahlodání kapitalistických mocenských struktur a jejich nahrazení” (2013:20); a z typologie strategií sociálních hnutí od Coxe a Nilsena (2014), kteří studují strategie sociálního hnutí a přesunutí do budoucnosti “po soumraku neoliberalismu”. Mnoho sociálních vědců (Tsing, 2018; Haraway 2016) nevidí řešení klimatické krize jako slučitelné s neoliberálním kapitalismem a ideou nekonečného růstu. I mezi aktivisty je mnoho sociálních vědců, kteří se ve vytváření strategií inspiroují Wrightem - to může být afinitou mezi klimatickým hnutím a levicovým smýšlením (Corner et al 2015:525; Hoffman 2017:83) nebo časté inklinací k ideám nerůstu.

Wright popisuje tři strategie dosažení politické změny: *rupturální* - zlomení současného systému a ostré odtržení od starých struktur, centrální je pro něj motiv konfliktu a jasné rozlišení vítězů a poražených; *intersticiální* - změna ve skulinách současného systému, empowerment a nabídnutí alternativy na okraji systému, snaha ukázat, že prezentovaná alternativa může být lepší než současný systém; *symbiotická* - Wright ji popisuje jako “nereformní reformu”, změnu uvnitř současného systému, v souladu s jeho pravidly. (2013: 20 - 21).

Cox a Nilsen (2014) představují několik dynamik mezi aktivisty a držiteli moci. Nejčastější strategií je “appealing to power²²”, tedy požadovat kroky od držitelů moci (státu, korporací, dalších) - například požadavky na změnu legislativy, vyhlášení stavu klimatické nouze,... ; versus “vytváření paralelních mocenských struktur” - brát osud do vlastních rukou a nespolehat se na moc státu. Model “appealing to power” je podle autorů nejčastěji používanou taktikou, často ale není pro aktivistická hnutí vítěznou strategií. Doporučují se zaměřit na jiné strategie jako cílit na společenskou změnu prostřednictvím “konfrontace moci”, “odhalení mocenských struktur”, “delegitimizace moci” a “nahrazení moci”. Ve všech teoriích změny i typologiích taktik hnutí se jedná o ideální typy - nejedná se o binární opozici přístupů, spíše akcent či inklinaci k jednomu nebo více z nich (Pellow, 2019:110)- na příkladech z výzkumu ukáží, k jakým přístupům inklinovali mí informátoři.

4.2.1. Symbiotická teorie změny a “appealing to power”

“v roce 2016 jsme vylezli na chladicí věž elektrárny Chvaletice, abychom upozornili na fakt, že elektrárna nemá dostatečné filtry a že nebude v budoucnu splňovat emisní limity. Tehdy se ozvaly i kritické hlasy, které říkaly, že když se nám něco nelíbí, tak se máme místo lezení po elektrárně obrátit na soud. Vzhledem k tomu, že jsme měli pravdu a elektrárna nebyla schopná plnit emisní limity pro rtuť a oxidy dusíku, provozovatel si zažádal o výjimku. A když mu ji ministerstvo životního prostředí napotřetí udělilo, my jsme se po letech skutečně na soud obrátili a ten nyní

---

²² nedaří se mi přijít na dostatečně přesný překlad, “appealing to power” chápu jako apelovat na držitele moci, ale zároveň snahu se zalíbit se držitelům moci; budu proto používat anglický originál

elektrárně Chvaletice výjimku zrušil. Provozovatel bude nyní muset začít plnit limity, nebo přerušit provoz.”

(Z tiskové zprávy GP, 10.3.2022)

Strategie používané Greenpeace jsou příkladem symbiotické teorie změny a strategií “appealing to power”, tedy vznášení požadavků na držitele moci. Současně používají další taktiky, tady “odhalování mocenských struktur”, když způsobili velký mediální poprask při odhalení, že elektrárně Chvaletice byla udělena opakovaná výjimka, poukazovali na to jako nekorektní přístup a bylo to uznáno i soudním rozsudkem. Mediální pokrytí jejich přímé akce jim pomohlo ve vytváření tlaku na držitele moci, když legální cestou usilovali o odnětí výjimky elektrárně. Potom vše shrnuli v tiskové zprávě a v newsletteru určeného svým podporovatelům, společně se žádostí o finanční podporu, která jim dále umožní pokračovat v této práci. Tento příklad je téměř “ideálním type” akce evokující symbiotický model společenské změny.

Když jsem ale analyzovala další protestní akce, které na první pohled působily velmi radikálně, pod povrchem taky vykazovaly znaky snahy o symbiotickou změnu a strategii “appealing to power”. Vznášení požadavků na držitele moci je nejčastější strategie, kterou jsem zaznamenala, ať při demonstraci popsané v úvodu práce - její pointou bylo ukázat vládě nesouhlas s dohodou a získat co nejvíce podpisů v petici pro Evropskou komisi tak ve více radikálních formách aktivismu; protestu Limitů před úřadem vlády proti fosilnímu plynu - tady žádali vládu o uvalení embarga na import ruského fosilního plynu. I XR vychází ze vzorce “appealing to power” - jejich tři základní požadavky (převzaté od britského XR) jsou: “1. říkejte pravdu a vyhlaste stav klimatické nouze, 2. jedněte hned - nulové emise CO2 do roku 2025 a 3. dejte rozhodovací pravomoci o klimatické politice občanskému shromáždění (z náborové přednášky, V.)” - jsou to tedy přímo požadavky mířené na držitele moci a jedná se o opatření, která by měla být přijata vládou a řízena seshora. Požadavek na občanské shromáždění má akcent intersticiální teorie změny - ale i občanské shromáždění musí být vysloveno pravomocným současnými držiteli moci, pořád se tedy jedná o strategii “appealing to power”

společně s “nahrazením moci”. Třetí požadavek - nulové emise CO₂²³ inklinuje zase k rupturální změně, pro jeho realizace by bylo potřeba opravdu extrémní změny politiky a systémů - ale znovu vznáší tento požadavek na vládu, jedná se tedy o radikální požadavek ale stále strategií “appealing to power”.

Vznesením požadavku na vládu začala i kampaň 3C pro Ukrajinu. Jako první krok předložili svůj požadavek vládě s tím, že pokud jejich požadavku nebude vyhověno, začnou dělat blokády dopravy po Praze, dokud na požadavek vláda nepřistoupí:

“...odsuzujeme ruskou vojenskou invazi na Ukrajinu. Uvědomujeme si, že tato invaze je financována částečně i našimi platbami za plyn. Abychom snížili svou závislost na plynu dováženém z Ruska, budeme až do konce topné sezony 2021/2022 udržovat ve svých plynem vyhřívaných domácnostech teplotu 18 °C nebo nižší. Tím snížíme svou spotřebu plynu až o 40 % v příštích měsících. ... Žádáme proto, aby Vláda České republiky jako první krok směrem k nezávislosti na fosilních palivech v co nejkratším možném termínu vydala nařízení, podle něhož až do konce topné sezony 2021/2022 všechny firmy a instituce vytápějící plynem nastaví teplotu svých místností a provozoven na zákonem dané minimum ... Pokud během dalších týdnů nevidíme konkrétní kroky směřující k vydání výše zmíněného vládního nařízení, budeme nuceni zahájit nenásilné blokády dopravy v Praze.”

(Úryvek z výzvy předané vládě, přečteno v přímém přenosu před úřadem vlády a podáno na podatelnu Strakovy akademie)

Strategií je znovu “appealing to power”, i když si jsou aktivisté od počátku vědomi, že vláda na jejich požadavek nepřistoupí a budou následovat zmiňované blokády silnic. Snaží se o performativně korektní postup - na sociálních sítích sdílí přímý přenos přečtení požadavku a předání na podatelně Úřadu Vlády. Později mohli ukázat, jak přesně postupovali a odvolávat se na neochotu vlády s nimi spolupracovat pro ospravedlnění své formy protestu. Mechanismus vyjednávacích kroků v opačné sekvenci než u příkladu Greenpeace na začátku kapitoly: Greenpeace nejprve vylezli na věž elektrárny, potom podpoření vlnou mediální pozornosti

---

²³ už v počátku XR kdy byly požadavky formulovány byl tento bod velmi ambiciózní, teď už je požadavkem symbolickým - nikdo z mých informátorů nedoufal, že by toho bylo možné docílit, ale vysvětlovali mi, že změnit rok pro uhlíkovou neutralitu by bylo neakceptovatelným ústupkem

usilovali o uznání svých požadavků legální cestou uvnitř systému; XR naopak nejdříve korektně vnesli požadavek vládě a když nepřišla jejich žádaná reakce, pustili se do radikální formy protestu.

4.2.2. Rupturální teorie změny

Forma protestu, kterou XR používá jako vysoce narušující blokády silnic a provokativní performance vychází z rupturálního modelu teorie změny. Britští XR často odkazují na Robsona²⁴ (2019) - ke společenské změně dochází při aktivní podpoře a angažovanosti 3.5% populace. Před protesty Insulate Britain si aktivisté definovali, že by stačilo 400 lidí ve vězení za klimatický aktivismus²⁵, aby vláda byla pod nátlakem přistoupit na jejich požadavky. K tomuto číslu došli s tím, že tohle množství vězňů by zahltilo místní policejní systém a problém by musel být eskalován výše v politické hierarchii. Když jsem se ptala J., kolik lidí si myslí, že by bylo potřeba pro velké změny v Čechách, zamyslel se: *“no jsme malá země, je tu ten odkaz na dissent a lidi sympatizují s politickými vězni - došli jsme interně k tomu, že by stačilo kolem 50ti lidí, kteří by byli ochotní se nechat zatknout”*²⁶. XR si od svých akcí slibuje nejen mediální pozornost, ale hlavním cílem je mobilizace nových členů hnutí, kteří se na základě kampaně k hnutí přidají. Cílem je stálá eskalace a vytváření nátlaku - ať počtem lidí, kteří se zapojí do protestů nebo radikalitou protestu.

XR se vždy spoléhá na silný impakt malé skupiny velmi angažovaných aktivistů. Jsou si plně vědomi, že jejich akce nejsou populární a svou teorii změny modelují na příkladech velkých změn v historii, nejčastěji jsem slyšela připodobnění k Freedom riders, bojovníků za ukončení segregace v USA v 60. letech. *“Náš cíl je změnit svět v co nejkratší době, už nám dochází čas. I Freedom riders byli vnímáni jako agitátoři, kteří chtějí pošpinit dobré jméno USA, ale postupně*

---

²⁴ <https://www.bbc.com/future/article/20190513-it-only-takes-35-of-people-to-change-the-world>

²⁵ do karet jim hrálo i to, že se v dobu jejich protestů konal COP v Glasgow a nebylo v zájmu vlády mít desítky klimatických aktivistů ve vězení

²⁶ Tady je potřeba upozornit na legislativní rozdíly mezi ČR a Británií - když aktivisté blokují vlastním tělem dopravu na silnici a na výzvu policisty nereagují, jedná se o přešůpek. Za ne-spolupráci se státními orgány mohou být zadrženi na maximálně 24h a zaplatit pokutu za svůj přešůpek. Při dlouhodobých blokáдах se stejný postup opakuje každý den. V Británii je za opakovaný přešůpek možno dostat trest odnětí svobody. Po protestech Insulate Britain skončila ve vězení na několik měsíců desítka aktivistů.

s nimi lidi začali sympatizovat, veřejné mínění se posunulo a stát od státu rasovou segregaci začali rušit.”(J. Na přednášce o taktikách občanské neposlušnosti), na online přednášce probíhající ve stejném týdnu jako blokády silnic v dubnu 2022 L. dále komentoval: “i Freedom riders se nadávalo, říkalo se jim, že jenom mobilizují rasisty, že otravují ostatní - podobně jako teď říkají lidi nám...ale ve výsledku pro ně vznikla velká společenská podpora. Měli dostatečnou odvahu, integritu, vystoupili z řady - a dosáhli obrovské změny”.

Strategie občanské neposlušnosti, které v historii fungovaly jsou tedy popisovány jako vysoce nepopulární, vyžadující obět' a marginalizaci aktivistů a to s nejistým výsledkem a jen s malou možností velkého vítězství. *“Ale když víme to co víme, musíme něco dělat. Je to jako by naše děti byly v hořícím domě, musíme jít přece dovnitř, snažit se je zachránit, i když se to nepovede. Jak bychom sami se sebou jinak mohli žít?” (P při náborové přednášce).* O rámování aktivismu jako sebe-oběti a morálních obligací budu více psát v kapitole o konceptu odpovědnosti v klimatické aktivismu. Nikdo z mých informátorů v XR fungování tohoto typu akcí nikdy nezpochybňoval - všichni strategii narušující akce občanské neposlušnosti brali jako dogmatický návod “jak na společenskou změnu”. *“Kampaně občanské neposlušnosti jsou historicky ověřený způsob, jak s málo lidmi a omezenými zdroji dokázat společenské změny. Byla v tom vždy obrovská sebeobět' a velké nasazení” (z komentáře tiskového mluvčí u přímého přenosu blokády silnic v Praze, den druhý).* Kolem aktivistů blokujících dopravu šla starší paní a ptala se, co se tam děje, aktivistka natáčející blokády pro přímý přenos online bez mrknutí oka začala vysvětlovat: *“tohle je takový způsob, jak naše téma dostat do médií a oslovit veřejnost, když se takhle vracíte a narušíte chod společnosti dostatečně na to, aby se to nedalo ignorovat. Je to vědecky ověřený způsob na společenskou změnu.”.* Ten samý den večer ukončil L. svou online přednášku slovy: *“Doufám, že se dokážete otevřít tomu, že tohle děláme z pocitu nutnosti a ne z nenávisti k lidem, které blokujeme i když to není jejich vina. S těmahle akcema nepřestaneme, dokud se nám nedostane odpovědi od vlády”.* Tady apeluje na získání sympatií pro aktivisty a zároveň přenos “viny” za blokády na vládu - mohla jim přece zabránit, kdyby byla reagovala na jejich požadavky. Ve vztahu k držitelům moci XR vychází ze vzorce “appealing to power”, zvolená forma protestu vychází z rupturální teorie změny - XR doufají,

že jejich blokády získají “momentum” a masivní podporu vysoce angažované skupiny občanů, jejíž výsledkem bude zlomová společenská změna v přístupu ke klimatu.

Do stejného proudu protestních akcí, které se snaží být spouštěčem radikální společenské změny byly přímé akce Limitů, kdy dělali blokády hnědouhelných dolů:

“Více než stovka lidí zablokovala hnědouhelný důl Bílina, na kterém vláda před dvěma lety prolomila limity těžby a umožnila tudíž pokračování těžby až do roku 2050. ... V sobotu krátce po poledni lidé oblečení v malířských overalech s červenými čarami na rukávech, které mají symbolizovat červenou hranici za kterou těžba překonali proti hlukovou bariéru a bez odporu začali postupovat na dno dolu Bílina ... Z parkoviště v obci Braňany se více než sto lidí protáhlo skrze hlukovou stěnu dovnitř dolu. Lidé účastníci se občanské neposlušnosti skandovali hesla jako Vzhůru do dolů, Limity jsme my nebo Uhlí patří pod zem. ... Část účastníků zformovala blokádu, která policii znemožnila zastavit proud lidí směřující na dno dolu. Zbytek průvodu došel až na dno dolu, kde se jim podařilo vyřadit rypadla z provozu. Ve stejnou chvíli skupina patnácti lidí překonala pomocí žebříků stěnu oddělující důlní prostor od obce Braňany a zablokovala pásový dopravník přepravující uhlí do elektrárny Ledvice. Někteří se k dopravníku připoutali pomocí ocelových trubek.”

(Z tiskové zprávy k protestu občanské neposlušnosti 25.6.2017)²⁷

Na rozdíl od současných protestů XR ale tyto blokády necílily na “veřejnost” ale přímo na majitele uhelných dolů a infrastrukturu umožňující jejich fungování. Nejedná se tedy o strategii “appealing to power”, kdy žádají držitele moci o změnu, ale spíše strategii “konfrontace moci”. Samozřejmě i Limity se účastní akcí, které používají strategii “appealing to power” ale obvykle v kombinaci s dalšími strategiemi, narozdíl od XR. V z XR mi vysvětlil, že jejich pravidlem je “neztrácet čas ukazováním prstem na jednotlivé viníky a znečišťovatele - je jich tolik a když jednoho sejmeš, stejně se vynoří další”, místo toho se apelují na systémové řešení a plošnou regulaci “viníků”, které se dle jejich nároku dá dosáhnout na národní úrovni.

---

²⁷ tento příklad protestu je z počátku existence hnutí limity jsme my, neodehrál se během mého výzkumu, ale zmiňuji jej pro příklad typu protestu, který charakterizuje hnutí a jejich postoje - několik informátorů, kteří se těchto protestů zúčastnili je pořád považují za protesty formující identitu hnutí

4.2.3. Intersticiální teorie změny

“nejdřív je potřeba zmenšit padání do průseru - to je konec pálení uhlí, potom navrhnout změnu myšlení - uvědomit si všechny mocenské souvislosti a jak se kvůli fosilním palivům vykořisťuje a válčí a pro koho je to zase výhodný a nakonec vytvořit paralelní strukturu - třeba tu družstevní energetiku v rukou místní komunity!”

(Facilitátor na strategickém plénu Limitů, únor 2022)

Limity jsou nejvíc známé svými kampaněmi pro konec spalování uhlí, klimatickými kempy a okupací rypadel. Jejich uvažování vychází ze sociální ekologie a ve všech ekologických problémech vidí problémy společenské. Jsou inspirováni anarchistickým hnutím, například v nehierarchické organizaci a rozhodovacích procesech, a jednají v souladu s intersticiální teorií změny - snaží se vytvářet lepší alternativu světa ve skulinách současného kapitalistického systému. To dělají například při organizaci Klimakempu:

“První český klimatický kemp začal úklidem černé skládky a přednáškami o klimatu. ... Celý kemp je ukázkou udržitelného způsobu života. Elektřinu si vyrábíme sami pomocí solárních panelů. Podáváme výhradně veganské jídlo z lokálních farem a obchodů. Třídíme odpad a kompostujeme veškeré zbytky. Propagujeme ideály, za které bojujeme.” (Z tiskové zprávy o prvním Klimakempu, 21.6.2017).

Snahou je ukázat, že alternativa současného systému je možná a jak může být skvělá. Všichni mí informátoři na Klimakempy vzpomínají jako formující zážitek, plánování budoucího Klimakempu je nejoblíbenějším projektem, do jehož plánování se zapojuje nejvíce lidí. Klimakemp nabízí představu “transgresivní utopie” - tedy ne utopie jako plánu, ke kterému aktivisté přímo směřují, ale utopie jako pokus o vytvoření prostoru, ve kterém je možné přemýšlet o světě jinak (Sargisson, 2000 v Novák, 2013:84). Vytvoření prostoru pro sdílení a

imaginaci bylo nejčastějším argumentem pro organizaci Klimakempu během strategického pléna a často byla zmiňována důležitost tohoto prostoru zvláště teď, když se během pandemie koronaviru přesunula velká část aktivit a schůzek online

SHRNUTÍ KAPITOLY: Analyzuji, jak jednotlivá hnutí přistupují k možnosti společenské změny a jak se vztahují k držitelům moci. Ukazuji, že je lze interpretovat prizmatem tří modelů teorie změny - symbiotické, intersticiální a rupturální (Wright, 2013). Není možné každé z hnutí jednoduše zařadit do jednotlivých kategorií nebo strategií, jejich definice představují spíše ideální typ, ve svém výzkumu jsem se setkala s asambláží strategií. V každém z hnutí převažuje akcent či inklinace k jedné z teorií společenské změny - Greenpeace inklinuje k modelu symbiotické sociální změny, Limity k intersticiální a XR rupturální. Věnuji pozornost tomu k jaké teorii změny jednotlivá hnutí inklinují, protože věřím, že tohle dále determinuje to, na koho cílí svou komunikaci a jaké prostředky pro svá sdělení používá, čemuž se budu věnovat v následujících kapitolách.

4.3. Proces utváření komunikace a předávání hodnot hnutí

“Včera jsi teda přišla o dobrý drama! Plánovali jsme tu akci proti pojišťovněm a N. začala vystupovat proti tomu, proč je naše kritika jen vůči plynu z Ruska a proti Putinovi, když je USA minimálně stejně špatný a mluvit tam americkým o nekolonialismu a o Amerikou financovaných válkách...já jsem ten call facilitovala a vlastně jsem si vůbec nevěděla rady. My jsme zvyklí, že spíš řešíme nějaký nuance sdělení, kdo co kam přinese a nový nápady na akce a tak, ale když se zabrousí do těch větších témat, je to dost složitý a vlastně úplně nevím, co s tím.” (M z Limity, popis schůzky Zastavme špinavé prachy)

Ve všech zkoumaných hnutích jsem se setkala s předpokladem, že když se k nim někdo přidá, nemá v plánu postoje hnutí měnit, ale nastupuje do již rozjetého vlaku daných stanovisek a hodnot, které jsou v pozadí za každodenní agendou. Komunikace a strategie hnutí se utváří na základě konsenzu uvnitř hnutí. Tento příklad rozčarování a zmatení ze schůzky *Zastavme špinavé prachy* ukazuje, jak je důležité mít jasně definované sdílené hodnoty hnutí a také priority pro konkrétní akci, jinak není možné se dostat k naplánování a exekuci. N v tomto případě má jiné měřítko toho, co je “nuance sdělení” - zbytek skupiny měl jasně definován, že chystaná akce proti pojišťovněm je v reakci na ruskou invazi na Ukrajinu; chystá se právě teď, protože se snaží využít momentu náklonnosti veřejnosti i vedení pojišťoven pro prosazení svých zájmů. Když se N chce vrátit o krok zpět a zpochybňuje tohle stanovisko, jedná se o narušení obvyklé sekvence kroků a předpokládaného řádu.

V každém z hnutí jsem narazila na nějaký proces pro nově příchozí, kdy dochází k předání klíčových hodnot a postojů. V Greenpeace je tohle formalizováno tím, jedná o profesionalizovanou a mezinárodní organizaci s jasně definovanými hodnotami a když se někdo stává zaměstnancem Greenpeace, zavazuje se, že bude v zaměstnání jednat v rámci těchto hodnot. Dobrovolníci Greenpeace sice nepodepisují smlouvu, ale jsou při úvodním setkáním seznámeni s hodnotami organizace²⁸. Při rozhovorech s informátory z GP jsem několikrát

---

²⁸ z rozhovoru z B., Limity a Greenpeace

narazila na to, že rozdělovali své postoje a názory do kategorií “jako zaměstnanec GP” a “můj osobní názor”.

V grassroots hnutích chybí tato formalita podpisu smlouvy, ale snaží se kontinuitu v postojích hnutí zachovat jinými praktikami. V Limitech se snaží novým členům jasně vysvětlit, na jaké názory a postoje má celé hnutí “konsenzus” a jaké jsou definovány cíle hnutí. Tyto konsenzy a cíle jsou odsouhlaseny nejčastěji na plénu. Každý z účastníků pléna má možnost se k dané otázce vyjádřit a každé důležité rozhodnutí musí mít stoprocentní shodu - každý účastník má možnost rozhodnutí vetovat nebo se zdržet hlasování. Když je se stanoviskem sice nesouhlasí, ale nechce rozhodnutí blokovat, může se zdržet hlasování. “Proces konsenzu” je skutečně demokratickým způsobem rozhodování a kolektivní diskuze, umožňuje participaci a cení názory a dovednosti všech zúčastněných; konsenzuální rozhodování je promítnutím hodnot do každodenních interakcí a vztahů (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018:34-36).

Při svém výzkumu jsem se účastnila jen jednoho pléna²⁹ a tento proces byl jednodušší a intuitivnější, než jsem čekala z jeho popisu; jedná se o stejný rozhodovací proces jako při vyjednávání znění IPCC reportů, kde má zajistit demokratický proces koprodukce vědění (McElwee, 2020:2). Debatu na plénu korigovala externí “facilitátorka”³⁰, všichni účastníci používali určené “hand signály” - pro přihlášení, reakci na něčí promluvu, vyjádření souhlasu nebo nesouhlasu nebo naznačení, že někdo mluví moc dlouho, takto mohli reagovat bez přerušování něčí promluvy. Při plénu navzdory velmi přátelské a otevřené atmosféře je možné pozorovat rozdíl mezi “profesionálními plénisty” a nováčky nebo introvertnějšími jedinci - to se snaží korigovat celá skupina i facilitátor, ale i tak občas dochází k dominanci jedinců či menších skupin.

Když byl na nějaké rozhodnutí získán konsenzus celé skupiny, bylo to zaznamenáno do formálního zápisu a ten uložen na příslušné místo v online databázi hnutí s možností zpětného nahlédnutí nejen toho, na co je konsenzus ale i jak k němu došlo. Na online fóru, kam mají

---

²⁹ stejný rozhodovací proces se používá i na běžných schůzkách, jen nemají dosah na celé hnutí - takže jsem mohla vyjednávání konsenzu v “menších otázkách” a lokálních rozhodování mnohokrát pozorovat tam

³⁰ roli “facilitátora” má jeden z aktivistů na každé schůzce, snaží se v této roli střídat, při důležitých rozhodnutích jako na plénech je pozván externí facilitátor, který nemá své zájmy na uskutečnění rozhodnutí a měl by mít lepší schopnost nezaujatě korigovat debatu a rozhodovací proces

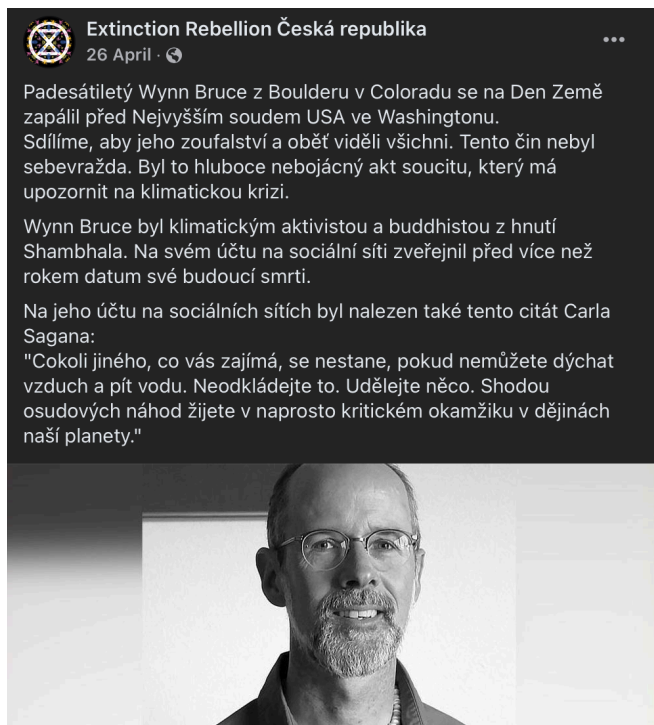
přístup všichni členové je interní dokument s názvem “hodnoty, které jako hnutí sdílíme” a s popisem “*Zrovna jsi přišla nebo přišel nebo přišlo do Limitů a máš spoustu otázek o tom, jaké názory vlastně zastáváme? Tak tady je to sepsané!*” - což adresuje problém neustálého předávání a vysvětlování stanovisek hnutí. Dalším způsobem, jak se tyto základní stanoviska předávají je “Buddy systém” pro nové členy - Buddy nováčka provází prvními týdny, sedí vedle něj na schůzkách či na plénu a vysvětluje mu všechny možné zvyklosti - od toho, jaké se používají “hand signály”, jak se orientovat na jejich online zdrojích, jaká jsou pravidla pro chod schůzek a jak funguje nehierarchický proces rozhodování; buddy také pomáhá nováčkově vymyslet, jak se může v hnutí dále zapojit. Největší prioritou je ale předání hodnot hnutí a jeho běžného fungování.

V XR jsem naopak narazila na to, že největší důraz je kladen na konsenzus o akceptovatelné formě protestu:

“pokud nesouhlasíš s akcemi občanské neposlušnosti a nejseš připravená na to, že se naše akce hodně lidem nelíbí, není XR pro tebe. Nemusíš se jich nutně účastnit, úplně rozumím, že ne každý chce sedět na asfaltu nebo se nechat zadržet policií, je i hodně podpůrných rolí, které potřebujeme. Ale nemůžeš být součástí XR, jestli pro tebe tyhle akce - jako třeba blokády silnic - nejsou přijatelné. Dělat tenhle druh akcí je vyčerpávající, ale my věříme, že to je jediný možný způsob, jak lidi vyburcovat z apatie. Věříme, že to dává smysl.” (K při náborovém rozhovoru s novou členkou)

Narušující taktiky protestu, jako blokády silnic, jsou vysvětleny jako prvek definující hnutí; když jsem pozorovala náborový video hovor s mladou studentkou, tohle bylo jedno z prvních zásadních sdělení. Po tom, co bylo oběma stranami utvrzeno, že s tímto bodem souhlasí, rozhovor dále plynul v mnohem přátelštějším duchu. K tomuto utvrzování sdíleného názoru na formy protestu docházelo i později v průběhu kampaně 3C pro Ukrajinu - na kampaň byla velmi silná negativní reakce jak ze strany veřejnosti, tak uvnitř klimatického hnutí a i uvnitř XR se ozývaly kritické hlasy. Organizátoři kampaně po dva týdny její kampaně měli každý večer “debrief”, který byl prostorem pro sdílení zpětné vazby, připomenutí, proč se kampaně pustili a opětovné připomenutí sdílených hodnot. Vždy byli pozváni všichni členové XR, nejen “akční

skupina” a všem, kteří začínali pochybovat nad správností formy protestu nebo jejího cílení bylo připomenuto, že kampaně XR v jiných zemích byly vždy na počátku nepopulární. Negativní reakce provázely i historické zlomové kampaně občanské neposlušnosti - jako často zmiňovaní Freedom Riders - *“i Freedom riders se nadávalo, říkalo se jim, že jenom mobilizují rasisty, že otravují ostatní...ale ve výsledku pro ně vznikla velká společenská podpora. Měli dostatečnou*

příspěvek, XR, Facebook, 26.4.2022

odvahu, integritu, vystoupili z řady - a dosáhli obrovské změny” (L na online přenášce v průběhu kampaně). J a A, kteří se účastnili protestů XR a Insulate Britain v Británii reagovali na kritiku kampaně s velkým nadhledem a skupině opakovaně připomínali, že takhle to při polarizujících kampaních chodí, nejdřív je velká vlna kritiky a ta se v ideálním případě zlomí. Tímto se celé skupině připomíná, že velké změny si žádají velké oběti - v tomto případě ve formě nepopularity a odsouzení veřejností. Ale i oběti jiného rázu jsou často v XR konverzacích glorifikovány - často odkazují na Palacha nebo v nedávné době na incident se sebe-upálením Wynna Bruce

Tohle sdílení a odkazování k obětem aktivistů, které považují za hrdiny společenské změny, vnímám jako formu připomenutí sdílených hodnot o tom, co jsou pro ně akceptovatelné formy protestu, utvrzení identity hnutí, které vzniklo z frustrace nad mainstreamovým klimatickým hnutím a jeho snahou o symbiotickou společenskou změnu; utvrzení důvěry v jejich rupturální teorii změny.

Screenshot z YouTube videa - <https://www.youtube.com/watch?v=1AMBX4mkFTk>

Poslední den protestů kampaně 3C pro Ukrajinu, alternativní využití kočárku (Facebook XR, 8.4.2022)

“Dokud nenarušíte pořádek, nikdo si vás nevšimne”

(Titulek tiskové zprávy k vyhodnocení kampaně 3C pro Ukrajinu)

“Tyjo nevím, jestli je potřeba zdlouhavě vysvětlovat, že titulek v bulváru jako “Houkající sanitka nemohla projet kvůli blokování magistrály skupinou klimatických aktivistů” není dobrá pozornost pro klimatický aktivismus...”

(Rozhovor s D. z Greenpeace)

Otázkou je ale, jak velké “narušení” je pro skupinu XR ospravedlnitelné a kdy se jedná primárně snahu šokovat a kdy je produktivní pro jejich cíl dosažení společenské změny. Tohle se stalo velmi polarizující otázkou v českém klimatickém hnutí během kampaně 3C pro Ukrajinu. Když XR chystali poslední den blokad silnic v rámci této kampaně, shodou náhod to byl den, kdy došlo ke zmíněnému blokování sanitky, jednou z plánovaných aktivit bylo vznícení kočárku u památníků Jana Palacha. J. sdílel ve skupinové konverzaci video z protestů Australských XR s

komentářem, že se k poslednímu dni protestů přidá nový aktivista, který chce tohle zkusit. Nakonec to J. a novému členovi zbytek skupiny rozmluvil, že je to zbytečné ohrožování okolí požárem.

SHRNUTÍ KAPITOLY: každé z hnutí má jiné procesy pro předávání hodnot hnutí a jejich udržování skrze různé praktiky - formalizovaný podpis smlouvy, opakované sdílení postojů s novými členy, Buddy systém pro nové členy. Pro každé hnutí jsou klíčové hodnoty pro předání jiné - pro XR je to forma protestu, pro Limity více jejich politické postoje a názory, pro Greenpeace obojí a utvrzení neutrality pro zachování přízně jejich názorově různorodých přispěvatelů.

4.4. Cílová skupina

Cílem velké části komunikace, kterou mí informátoři produkují je mobilizace - snaha, aby se noví aktivisté přidali k (jejich) klimatickému hnutí. k jejich aktivitám nebo je jinak podpořili. V této kapitole popíši, jak je komunikace utvářena podle toho, pro jakou je určena cílovou skupinu - zda cílí na své tradiční publikum nebo naopak mimo něj. Ukážu, jak vypadá komunikace cílená pro mobilizaci už sympatizujícího publika a také strategie, které mají oslovit lidi mimo tradiční publikum. Zmíním specifika komunikace na sociálních sítích

---

4.4.1. Cílení komunikace - mobilizace

Jedním z mých očekávání před začátkem výzkumu bylo, že budu často zkoumat, jak se vědecká data dostávají do formy sdělení srozumitelného ne-vědcům. Hned na začátku výzkumu jsem si ale uvědomila, že většina *sdělení*, které mí informátoři produkují nejsou čistě informační. Informovanost pro změnu nestačí a vědeckých dat je v mnoha formách k dispozici až paralyzující množství. Sdělení aktivistických skupin spíše usilují o podporu jejich požadavků nebo o mobilizaci. Nejčastěji mají tato sdělení formu příspěvků na sociálních sítích nebo přímé akce či happeningu. O mobilizaci se snaží, pro zvýšení dosahu svých sdělení, které umožňují dosáhnout společenské změny. S více členy mohou dělat větší akce s lepším dosahem jak k veřejnosti a tím zvýšit povědomí klimatické problematice, tak k držitelům moci a tím na ně vytvářet větší nátlak pro přijetí jejich požadavků. Nejdříve ukáži, jak se zkoumaná hnutí se snaží oslovit svou “tradiční cílovou skupinu” a potom lidi mimo ní.

4.4.2.1. Cílení komunikace na tradiční cílové skupiny

“většina lidí, co nás už sleduje jsou taková dost homogenní sociální bublina - mladí, vzdělaní, levicově a liberálně smýšlející, hlavně Praha, Brno, a potom pár starších, těch, co si ekologii nenechali rozmluvit od 60. nebo od 80. let”

(Rozhovor s J z XR)

Všichni mí informátoři jsou si vědomi, že jejich sdělení nejvíce rezonují se specifickou skupinou, podobnou segmentaci popisují i akademické zdroje (Corner et al, 2015; Hoffman, 2017). Přesná představa cílové skupiny pomáhá při výběru místa sdělení - ať cílenou reklamou na sociálních sítích nebo ve fyzickém prostoru. Pro cílení na sociálních sítích mí informátoři používali nejčastěji reklamy na Facebooku, kde je možné nastavit cílovou skupinu s velkou přesností - podle věku, pohlaví, afinity projevené sledováním dalších osobností a skupin. XR má velmi úzce definováno, s kým může jejich sdělení rezonovat - například s lidmi, kteří sledují Stranu Zelených nebo Piráty, s lidmi, kteří sledují stránky o veganství nebo alternativním vzdělávání apod. Greenpeace má svou cílovou skupinu definovanou na základě kvalitativních i kvantitativních výzkumů, které i spolufinancuje - například 2021 výzkum Krajhnazl a spol. Greenpeace má své klíčové zaměstnance, síť dobrovolníků, kteří se účastní občasných přímých akcí ale i různých festivalů a vzdělávacích aktivit. Jejich největší apel je ale získání nových finančních dárců a podporu pro své petice, o což se snaží již zmíněnou propagací na sociálních sítích a důslednou emailovou a online kampaní.

Na strategické rozhodování o fyzickém prostoru sdělení jsem narazila například při kampani 3C pro Ukrajinu - komunikační skupina strategizovala, kam umístit letáky na svou kampaň: *“určitě můžeme začít u knihoven a univerzitních kaváren, to je taková klasika. Taky je můžem dávat do košíků u kol, když parkujou někde venku, lidi co jezdí po městě na kole jsou dobrá cílovka. Jo a u veganských obchodů a secondhandů! Bezobalový obchody taky fajn.”* Trochu jsem se divila přesvědčení ve fungování letáků, sama si nepamatuju, kdy jsem si naposledy nějaký leták přečetla - ale L., který se účastní schůzky se smál *“já jsem se k XR taky přidal, když jsem našel*

leták v knižce z knihovny, u nás (v menším městě na Severní Moravě), byla to nějaká knížka o *pesticidech a vymírání druhů hmyzu*". To ukazuje, že velmi specificky cílená letáková kampaň může fungovat.

XR cílí i na lidi už aktivní v klimatickém hnutí, ale frustrované stagnací - jako J. na Greenpeace demonstraci popisované v úvodu práce - *"je tu hodně lidí z naší cílovky, byla by škoda toho nevyužít, i když tyhle akce jsou celkem k ničemu"*. XR legální demonstrace kritizují jako nástroj, který se podle nich opakovaně ukazuje jako neefektivní pro dosažení společenské změny, ale na každé z legálních demonstrací, kterých jsem se za dobu svého výzkumu účastnila³¹, byla tam vždy skupina lidí z XR, kteří rozdávali nějaké letáky nebo nálepky a cílili tak na skupinu už angažovaných občanů.

Před pandemií koronaviru pořádali XR své náborové přednášky otevřené veřejnosti, nejčastěji v kavárnách a v knihovnách. Během pandemie se jejich přednášky přesunuly online a zaskočilo mě jejich množství - inspirovaní modelem náboru britského XR pořádali online přednášky alespoň třikrát týdně i navzdory tomu, že se jich účastnilo vždy jen pár lidí, často i opakovaně už aktivní členové XR. Na každé přednášce byl jeden určený přednášející, jeden člen jako technická podpora a případný moderátor diskuze. Nejčastější je přednáška *"Míříme k vyhnutí a co s tím dělat"* - navržená k náboru nových členů. Dále realizovali přednášky o plánových kampaních, které cílí spíš na členy XR, kteří ještě do kampaně zapojeni nejsou. Méně časté jsou přednášky pro trénink nových přednášejících a specifické vzdělávací workshopy jako příprava pro nenásilnou přímou akci. Na všechny přednášky a workshopy navazují jasné další kroky, jak s jejich účastníky udržet kontakt. J mi vysvětloval: *"máme silnou kulturu na follow up a konverze, to jsme se naučili na přípravách z Insulate Britain - jakmile někdo ukáže zájem, musíme dobře nahodit udičku a pak follow up, follow up, follow up"*. V praxi to znamená, že po přednášce každému ze zúčastněných přijde informační email s žádostí o hodnocení přednášky a s pozvánkou na už zmiňovaný video rozhovor pro potvrzení sdílených hodnot a naplánování, jak se zájemce může konkrétně zapojit.

---

³¹ ať to byly protestní akce za klima nebo pro podporu Ukrajiny - demonstrace Greenpeace, akce Milion Chvilek pro demokracii, Stávka za Klima od Fridays for future, demonstrace Křídla pro Ukrajinu

Pozvánka na koncert za klima z Facebook události, Limity

Limity také cílí své (oproti XR méně časté) náborové přednášky na ověřené cílové skupiny - třeba přednáškami na festivalu punkové hudby, pro univerzitní studenty, na Dnech Země, u mladých lidí z Brontosaura nebo na Anarchistickém festivalu knihy nebo Dnech Antikapitalismu .Tyto afinity

mezi subkulturami - anarchisté, vegani, levicově smýšlející, fanoušci hardcore hudby zmiňuje i Novák (2017). Limity náborové přednášky v současné době nemají jako největší prioritu - během svého výzkumu jsem se několikrát setkala s tím, že Limity spíše odmítali pozvánky na různé akce, kde byli zváni jako hosté nebo účastníci panelové diskuze, když vyhodnotili, že na účast nemají kapacitu. Když jsem se tomu trochu podívala, A. mi řekla, že mají vyzorováno, že nejvíce lidí se přidá na základě úspěšné přímé akce nebo například po Klimakempu a tento přirozený růst je pro ně preferovaný.

SHRNUTÍ KAPITOLY: Všichni informátoři mají definované, kdo je jejich tradiční cílová skupina - buď na základě výzkumů nebo vlastních předchozích zkušeností s náboem nových členů - *“mladí, vzdělaní, levicově a liberálně smýšlející, hlavně Praha, Brno”* (J z XR). Této cílové skupině je přizpůsobena většina komunikace a její prostor - online s pomocí cílené reklamy na sociálních sítích, nebo offline fyzickou přítomností na místech, kde se jejich cílová skupina vyskytuje - návštěvy demonstrací nebo rozmísťování letáků, případně účast na festivalech a kulturních událostech.

4.4.2.2. Cílení komunikace mimo tradiční cílovou skupinu

“Když chceme dělat hezký akce, tak logicky potřebujeme víc lidí. Po těch letech se už všichni z našich kamarádů, co jsou tomu nakloněný nějak přidali, to lanaření z okruhu našich známých se už prostě vyčerpalo, musíme zkoušet oslovovat někde jinde.” (A. z Limitů, je v Limitech velmi aktivní už asi 5 let).

Snažit se jen o mobilizaci těchto tradičních sympatizujících skupin je limitující, popíši tedy strategie používané mými informátory s cílem mobilizovat mimo svou tradiční cílovou skupinu. Nejdříve popíši, koho mimo svou tradiční cílovou skupinu se snaží oslovit - rodiče malých dětí a lidi z nižší socioekonomické vrstvy; taktiky jak se snaží oslovovat - nabídnutím doprovodného programu nebo změnou prostoru sdělení; jaké k tomu používají komunikační kanály - tradiční média nebo sociální média

---

4.4.2.2.1. Koho tedy oslovit?

Mohou lidé s malými dětmi být klimatickými aktivisty?

Matky s malými dětmi jsou často zmiňovaná cílová skupina s velkým potenciálem pro angažovanost v klimatickém aktivismu (Krajhanzl a spol, 2021; Moser 2009). To ve své komunikace zohledňují všechna zkoumaná hnutí - buď změnami v čase, které by umožnily participaci rodičů s dětmi, nabídkou péče o děti, zohlednění programu a prostou, aby se ho mohly účastnit i děti nebo cíleným postavením programu tak, aby byl lákavý pro celou rodinu s dětmi.

Před začátkem kampaně 3C pro Ukrajinu komunikační tým XR vyvíjel velkou snahu oslovit co nejvíce lidí a organizovali upravené přednášky cílené na potenciální spojence. Přednáška “speciál pro rodiče” začínala už v 17h, přednášející byla matka dvou malých dětí - V.

Když jsem komentovala dřívější začátek, V. měla radost - *“no to jsem ráda, že to někdo ocení, já vím, že matky po večerech bud' uspávají nebo chystají večeri a je pak hrozně těžký se přidat na cally, co začínají v 6 nebo v 7 večer”* (nejobvyklejší čas konání schůzek, po konci tradiční pracovní doby). Tato přednáška začala reflexí, že rodiče mají už tak plné ruce práce, ale aktivismus a zapojení do kampaní občanské neposlušnosti by se okamžitě mělo stát jejich prioritou, jestli jim záleží na budoucnosti jejich dětí.

U XR je zajímavé sledovat, kdo se ve skutečnosti může účastnit blokád silnic - při akci 3C pro Ukrajinu to byla valná většina mužů ve středním věku, kteří si mohli dovolit vzít volno ze svého zaměstnání pro blokády a pobyt na policejních stanicích. Tisková mluvčí XR se blokád účastnila společně se svým dítětem v nosítku v podpůrné roli (neblokovala tedy dopravu) a jedna další aktivistka vysvětlovala, že mohla do Prahy dorazit jenom na pár dní kvůli péči o syna ve školním věku. Když se vrátila domů, všem ve skupinové konverzaci poslala fotku se synem s komentářem *“já a moje největší motivace”*. Aktivistky z XR se chvíli bavily o možnosti sdílené péče o děti v době konání schůzek nebo během blokád, ale nakonec se to neuskutečnilo.

Když jsem zmínila, že mám malého syna, před strategickým plénem Limitů, B. mi hned poslala zprávu, že samozřejmě mohu dorazit i se synem a jestli mohou udělat něco proto, aby prostor byl pro děti příjemnější. Bylo to milé gesto, ale celodenní plénum, kde se snaží velká skupina o strukturovanou debatu není ideálním místem pro batole, vyrazila jsem na plénum bez syna. Greenpeace často osvětové akce cílí na rodiny s dětmi, několik akcí pořádaných dobrovolníky z místních iniciativ se konalo o víkendu dopoledne a záměrem je nabídnout aktivitu pro celou rodinu.

Sama jsem se během výzkumu snažila různých typů aktivit účastnit i s dvouletým synem. Zvládli jsme společně online schůzky XR, předání petice s XR, demonstraci Greenpeace, fyzicky pražskou schůzku Limitů, piknik, přípravu (*“briefing”* a výrobu transparentů) na akci Zastavme špinavé prachy a společný happening Limitů a Hnutí Duha s nafukovacím dinosaurem. Na všech místech byl syn přátelsky vítán, ale žádné z míst nebylo zdaleka ideální pro jedno dítě a vůbec ne pro větší množství dětí - ať kvůli povaze programu nebo bezpečnosti prostoru. Vždy to pro mě bylo trochu náročné a odcházela jsem s pocitem, že jsem programu mohla věnovat jen část své

pozornosti³². Na základě své vlastní zkušenosti bych vyhodnotila, že všechna hnutí jsou vstřícná k rodičům s dětmi, ale v praxi je sladování péče o dítě a aktivismu náročné.

Cílení na nižší socioekonomické vrstvy

“Můžeme se taky věnovat nějaký přímí pomoci lidem zasaženým energetickou chudobou, třeba se přidat k těm aktivitám co dělá Duha - prostě nějaká praktická pomoc, když budem nějak pomáhat, dostaneme se blíž těm lidem a můžem aktivně převracet ten narativ, že klimatické hnutí jde proti lidem a chceme dražší elektřinu”

(Limity, ze strategického pléna, debata o energetické demokracii)

“Už jenom ten název - “Energii českým rodinám”, je tu to hezké slovíčko rodina jako odkaz na tradiční hodnoty, české jako odkaz na nacionalismus, a letáčky v českých národních barvách - je postavené přímo pro upoutání pozornosti jiné cílovky, aby se k nám přidali i víc konzervativní typy”

(J z XR, rozhovor o chystané kampani, která se nakonec změnila ve 3C pro Ukrajinu)

“Nejlíp se dostaneš k lidem, když jim nějak vytrhneš trn z paty, můžeš jim pomoci a přitom se všichni něco naučí a to vždy slovo dá slova ... třeba když jsme instalovali tepelný čerpadlo ve škole v Orlických horách - nejenom, že jsme je zbavili kotle na uhlí, ale byla to super příležitost pro osvětu, vzdělávací program pro děti a ty o tom samozřejmě řeknou doma”

(G z Greenpeace, rozhovor)

---

³² jsem si vědoma, že tohle je můj subjektivní pocit a zatímco mi často připadala péče o syna trochu omezující v možnosti zapojení se do programu, v pozici antropoložky mi byl syn velkým pomocníkem -jak zmiňuji v úvodu práce ve své reflexi pozicionality v terénu.

“Mě tohle aktivistický elitářství vždycky připomene jeden citát když byly ty protesty žlutých vest.....bylo to “vy se bojíte konce světa, my se bojíme každého konce měsíce”, jenom si nezapomenu odkud to bylo”

(R ze Zastavme špinavé prachy, Facebook diskuze)

Všichni mí informátoři nějak reflektovali své privilegované postavení v aktivismu, *jestli si to můžeme dovolit finančně, nad těmahle věcma vůbec přemýšlet” (D z ČvT); “lidi jako já nemají vůbec co ztratit, nic neriskujeme, já nemám rodinu o kterou bych se musel starat, jsem relativně zabezpečený, vzdělaný a bílý - kdo jiný než já si může dovolit sednout na silnici a nechat se zatknout, abych upozornil na nespravedlnost a bojoval za ty, kteří si to dovolit nemůžou” (V z XR, reflexe na konci náborové přednášky)* - jsou si vědomi, že lidé žijící v chudobě nebo horších ekonomických poměrech mají jen omezenou kapacitu se věnovat klimatickým tématům, ale i tak vnímají, že je klíčové je získat na svou stranu. Předpoklady pro pro-klimatický postoj jsou liberální politické preference, osobní zkušenost z extrémními jevy počasí (Hoffman, 2017), gender (ženský), vzdělání (vyšší); věk (mladší) (Corner et al, 2015). Impulsem pro zohlednění socioekonomického cílení komunikace bylo rapidní zdražení cen energií na konci roku 2021, které bylo ještě akcelerované začátkem války na Ukrajině v únoru 2022 - v tu dobu se v médiích i v konverzaci uvnitř klimatického hnutí začalo stále častěji objevovat téma energetické chudoby.

Limity se snaží aktivně vyvracet stereotyp aktivistů jako privilegovaných mladých lidí ve městech. Mimo jiné také oslovují pečovatelské služby v regionálních městech se snahou dozvědět se, jak pomáhat seniorům zasaženým energetickou chudobou - a tím eventuálně získat podporu lidí z jiné věkové i socioekonomické skupiny. XR se snažilo reagovat tématem kampaně, inspirování Insulate Britain, jimž podařilo mobilizovat nevídané množství lidí, kteří bydleli v sociálním bydlení a nechtěli dále platit vysoké účty za energie kvůli špatné izolaci svých domů. Čeští XR doufali, že tohle téma by mohlo přispět k mobilizaci předtím neaktivní skupiny. Greenpeace už měli zkušenost s dopadem pomocných projektů na regionální úrovni a chválili si jeho dopady ve svých vzdělávacích programech.

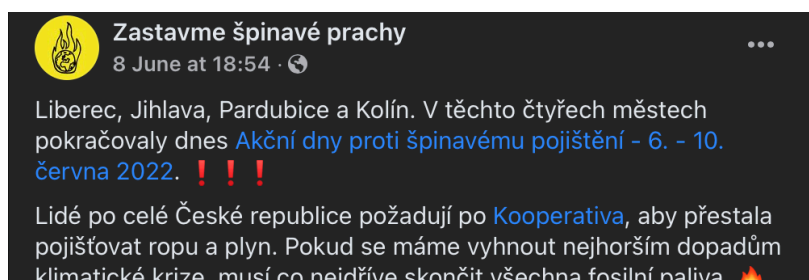
4.4.2.2.2. Taktiky pro oslovování mimo tradiční cílovou skupinu

Změna prostoru - vyrazit mimo metropole

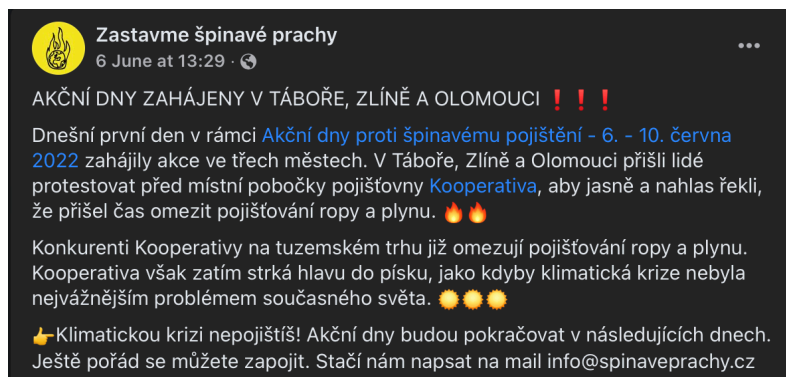
“Dělat Klimakemp v Praze v době přizpůsobený tomu, aby se to hodilo lidem našeho věku - takže po zkouškovém - není úplně inkluzivní, žejo...dělat Klimáč někde v Karviné a bavit se o oteplování, poukázat na to, co všechno dělá Konglomerát a povídat si o místních issues by bylo mnohem radikálnější” (Limity, debata na strategickém plénu při výběru místa pro letošní Klimakemp, únor 2022)

Všichni mí informátoři jsou si vědomi, že většina členů jejich hnutí je koncentrovaná ve velkých městech a že by rádi získali podporu i od lidí z regionů, mimo jiné aby vyvraceli stereotyp, že klimatický aktivista je jen mladý privilegovaný člověk z hlavního města. Limity mají dvě aktivní místní skupiny v Praze a v Brně a koaliční skupinu (ve spolupráci s Rodiče pro klima) v Ústí nad Labem. Stanovili si za cíl založit více místních skupin v regionálních městech. Loni pořádali cyklistickou Klima-jízdu ústeckým krajem, kde navštěvovali různé skupiny místní občanské iniciativy a bavili se s nimi o transformaci regionů po konci těžby uhlí. Pořádali promítání filmů, debaty a společné večere. V návaznosti na Klima-jízdu vznikla místní skupina v Ústí. Při plánování akcí na letošní rok se snaha o cílení mimo tradiční publikum nejvíce objevovala v debatách o Klimakempu, největší události roku, na které Limity pracují. Největší dilema bylo s výběrem místa. Klimakemp bývá spojený s přímou akcí, v minulosti to byla vždy nějaká blokáda uhelného dolu, což usnadňovalo výběr místa konání kempu. Letos má být plánovaná přímá akce více zaměřena na téma klimatické spravedlnosti - část aktivistů prosazovala městský kemp v Praze (snadnější logika, možnost přímé akce proti Konglomerátu, inkluzivní pro lidi, kteří by se kempu mimo město neúčastnili), ale druhá část aktivistů se proti tomu vymezuje. Jedním z cílů konání akce mimo tradiční cílovou skupinu je potenciál mobilizace nových aktivistů z jiného regionu.

XR většinu svých akce a blokad pro maximální mediální pozornost pořádá v Praze nebo v Brně, ale účastní se jich XR aktivisté z celé republiky. Několik mých informátorů reflektovalo, že jim s mobilizací lidí z regionů pomohlo přesunutí interních schůzek do online prostoru během pandemie koronaviru, předtím měly místní schůzky v Praze a Brně hegemonické postavení v rozhodovacím procesu, teď se do plánování kampaní může zapojit online kdokoliv, jen musí mít možnost si potom vzít dovolenou a dorazit do Prahy nebo Brna pro podpoření akce.

Facebook příspěvek Zastavme špinavé prachy,
8.6.2022

Facebook příspěvek Zastavme špinavé prachy, 6.6.2022

O opačný postup se snaží akce z kampaně Zastavme špinavé prachy - také se jim skrze online schůzky a aliance s místními skupinami daří mobilizovat aktivisty po celé republice, ale cílem není je dostat na akce do Prahy, ale snaží se toho využít pro realizaci protestních akcí po celé republice. Tím mohou vytvářet nátlak na držitele moci a taky ukázat, že se k jejich aktivitám může připojit kdokoliv a i malá skupina aktivistů (například v Ústí byli v rámci akce letošních akčních dnů jen 3 lidé) může mít v kontextu celé koalice velký dopad.

Doprovodný program

“Ekologická organizace Greenpeace vyhlásila hudební soutěž. Ke kulatému výročí 50 let od založení globální organizace a 30 let od začátku působení české kanceláře připravuje kompilaci “Soundtrack pro planetu”, na kterou již věnovali svou skladbu například Ben Cristovao s Lukášem Turzou, Josef Sedloň & Sonority a Himalayan Dalai Lama. ... Hudba hrála v historii celosvětové organizace významnou roli. Když v roce 1970 plánovala malá skupina ekologů a aktivistů expedici proti odpalování jaderných zbraní, byli to právě hudebníci, kdo pomohl vybrat finanční prostředky na pronájem staré rybářské lodi a další nezbytné výdaje. Na úspěšném benefičním koncertu ve Vancouveru tehdy vystoupili Joni Mitchell a James Taylor. A právě na základě této první mise vznikl fenomén Greenpeace.”³³

*“Už loni jsme se bavili, že uděláme pouť s veganskou zmrzkou a vzdělávacím programem o klimatu různě po regionech. Fajn hudba, program pro děti no a hlavně ta veganská zmrzka”.
(Limity, diskuze ze strategického pléna)*

Téměř všechny happeningy, demonstrace nebo přímé akce doprovází nějaký doprovodný program, jehož pointou je buď událost zpříjemnit pro zúčastněné nebo tím oslovit další cílovou skupinou. Příklad “Soundtrack pro planetu” od Greenpeace je příležitostí k začátku konverzace o klimatické problematice a zapojení celebrit jako nástroje pro zvýšení dosahu sdělení. Hoffman (2017) zmiňuje důležitost využití široké škály zprostředkovatelů informací - věrohodnost, autorita a vnímání daného posla či zprostředkovatele jsou klíčové v přijetí jeho sdělení (Moser, 2009:33; Corner et al, 2015, Hoffman 2017: 55) - když populární zpěvák přivede svou tvorbu fanoušky na webové stránky Greenpeace, může to být dobrý začátek.

Hudba také umocňuje prožívání emocí při protestech či happeninzích - na demonstraci proti Túrowu, zmiňované na začátku práce, pouštěla DJka elektronickou hudbu, při které se

---

³³ <https://www.greenpeace.org/czech/clanek/16618/greenpeace-sklada-soundtrack-pro-planetu-hudbu-poskytnou-ben-cristovao-himalayan-dalai-lama-a-vitezove-souteze/>

několik účastníků pustilo do tance a tím se znásobilo jejich tělesné prožívání akce. Když XR pořádali smuteční akci “truchlíme za klima” s vyvěšením smutečního praporu na budovu Ministerstva Životního Prostředí, hrála pohřební hudba - umocňující ponurý tón akce. Hudba nebo jiný umělecký projev může mít mnohem silnější dosah než jen verbální sdělení (Carpentier, 2021:2125), umocňuje emoce a činí obsah sdělení více zapamatovatelným.

Při britských “street parties” organizace Reclaim the streets hrála hudba zásadní roli, jejich komunikace se nezakládala na odborných argumentech proti automobilismu, ale “argumentace měla působit na emoce těch, kdo se fyzicky účastnili dané street party a v kontextu prožité události podněcovat jejich fantazii, představivost a aktivitu” (Novák, 2017: 314 - 315). Ono prožívání akcí a jeho efekt je těžko kvantifikovatelný ale i tak zásadní (Moser, 2009: 39), lidé nejsou jen racionální aktéři, “kteří své názory a postoje utvářejí na základě kalkulace věcného posuzování “informací” a “dat”, ale mají svá těla a emoce, a tělesné a emoční prožívání tak hraje důležitou roli, která se zpravidla opomíjí” (Novák, 2013:99). Všechny protestní akce, kterých jsem se během výzkumu zúčastnila měly až euforickou atmosféru - protesty na začátku roku 2022 byly jedny z prvních velkých veřejných akcí na sklonu pandemie koronaviru a většina účastníků, se kterými jsem mluvila, se na fyzickou účast na protestech těšili a odcházeli z nich s radostí a pocitem naplnění - po protestu k Túrowu mi M. z Limitů řekla: *“ta situace s rozšiřováním Túrowa pro mě byla dlouho strašně frustrující, už jsme si v Limitech řekli, že uhlí je vyřešený a pak zase tohle - i když to asi nic nezmění, bylo skvělý se konečně naživo sejít a z těch emocí se nějak vyskákat a vyskandovat”* - tedy emoce sdílet se skupinou podobně smýšlejících lidí a umocnit je tělesným prožitkem akce, který je doplněn hudbou, zpěvem a skandováním.

Příklad s poutí s veganskou zmrzlinou je příkladem nástrojem pro oslovení nové skupiny lidí - nejen změnou prostoru (vyjet do regionů) ale i nabídkou příjemně stráveného času - zmrzlina a poutě, možností programu pro děti. Limity ve své komunikaci velmi záměrně mění tonalitu svých sdělení - ostrá kritika a antagonistické akce proti “viníkům” klimatické krize, například okupace dolu; a inkluzivní a příjemné akce pro cílovou skupinu, kterou se snaží získat na svou stranu - promítání filmů při klimajízdě, společný piknik nebo jiný příjemně strávený čas.

Zaujal mě kontrast doplňkových aktivit u různých hnutí - Greenpeace často organizuje promítání dokumentárních filmů následované odbornou besedou, které zpřítomňují dopady klimatické krize - filmy o tání ledovců nebo odlesňování amazonských pralesů. Tímto českému publiku zpřítomňují globální dopady klimatické změny a snaží se je přimět k zapojení nebo finančnímu podporování skrze osvětu. Tyto akce jsou místem předávání vědění dokumentaristy a jak odborníků na danou tematiku, tak místních lidí. XR po jedné z náborových přednášek promítala dokument “Dětský pochod”, o protestním pochodu mladistvých v Alabamě v roce 1963 proti rasové segregaci - výběr filmu byl pro utvrzení hodnot hnutí a ukázky úspěšné kampaně občanské neposlušnosti, včetně všech jejích nesnází a těžkostí až po vítězství hnutí. Promítání tohoto filmu sloužilo jako moment “empowermentu” a motivace k tomu vzít osud do vlastních rukou. Limity po náborové schůzce pro studenty promítaly “Krtěk ve městě” - díl večerníčku o Krtkovi, který je smutný z industrializovaného života ve městě, kdy jeho les zničily buldozery a bagry, a zvířátka jen bezmocně sledují destrukci. Výběr tohoto filmu je hravý a je skvělým začátkem konverzace, naprosto srozumitelný a přitom hluboký, připomínající potenciálním aktivistům jejich primární motivaci k zapojení se do klimatického hnutí.

Tento výběr filmů je trefnou ilustrací tonality sdělení všech hnutí i jejich náhledu na klimatickou krizi i možnost společenské změny. Pro Greenpeace je důležité zpřítomnění globálních dopadů klimatické krize a legitimizace sdělení expertním vědění dokumentaristy nebo místního obyvatele s lokální expertízkou. Jejich návod na společenskou změnu je prostřednictvím podpory Greenpeace - oni jako “profesionalizovaní aktivisté” jsou autoritou (Novák 2017:275) nejlépe kvalifikovanou v boji za klimatickou spravedlnost. XR zase umocňují ponurou atmosféru svého sdělení a apelují na morální obligaci podílet se na společenské změně skrze nenásilné přímé akce, jejich “vědecky ověřený postup sociální změny”. A Limity to pojímají s hravostí - jako ukázkou svého přístupu k aktivismu. Ukazují, že je možné organizovat radikální aktivistické hnutí, ale může to být pro zúčastněné zábavné a příjemné. I o těžkých a komplikovaných tématech se dá bavit nad dílem večerníčku.

Pozvánka na piknik, Facebook, Limity

*“Po týdnu končíme náš protest před úřadem vlády. ...Po chladných ránech teď chceme obnovit i svoje zdroje energie, dát si brunch na slunci, společně si radikálně zvyšovat a popovídat si o tom, jaký by mohl být svět bez fosilních paliv.
“ (pozvánka na brunch, Limity)*

(Pozvánka na piknik, Zastavme špinavé prachy, konec Akčních dnů, 2022)

*“Chceme lepší svět pro všechny!
Zelenou krajinu, veganský brownies a sociální spravedlnost...
Ne spálenou zem jen pro profit pár zbohatlíků!
PŘIJĎ si s náma dát mrkvičky a hummus, zaházet frisbee a popovídat si o pojišťovných budoucnosti, co si vidí alespoň na špičku nosu a pojišťují naše zdraví namísto klimatického kolapsu.”*

“Pojďme se sejit v kanceláři, A. nás všechny provede krátkou meditací a potom se můžeme zastavit nad čajem a koláčky pobavit o proběhlé kampani”

(Pozvánka od XR, po ukončení blokády silnic v rámci kampaně 3C pro Ukrajinu)

Často jsem narážela na snahu o příjemné ukončení “nepříjemné” akce - aby se vytvořil prostor pro sdílení a budování kolektivu, prostor reflektovat proběhlou akci a strávit spolu příjemný čas. Buď ve formě “debriefu”, který prováděla všechna hnutí hned po skončení akce, kde si mohli všichni zúčastnění předat zpětnou vazbu; nebo ve formě návazné události, často spojené s jídlem, na kterou byli zváni nejen zúčastnění aktivisté ale i další členové hnutí a jejich přátelé. Cílem bylo i oslovit širší publikum, které se mohlo o aktivitách hnutí dozvědět kvůli právě proběhlé akci. Prostor, kdy už se nemusí řešit logistika a plánování, prostor pro posílení pout po náročné a vypjaté akci, prostor znovu se zamyslet nad většími tématy a dlouhodobou motivací. Všechny akce mají společný rys vytvoření bezpečného prostoru, kde aktivisté mohou společně pobýt, navzájem se obejmout a občas i napravit nějaké konflikty nebo vypjaté momenty - vyříkat si vše a moci se posunout dál. Většina “debriefů” má záměrně nějaký doprovodný program - nejde jen o sezení kolem stolu a předání zpětné vazby. Pod záminkou doprovodného programu mohou dorazit i lidé, kteří se akce nezúčastnili. Důležité sdílení zpětné vazby, emocí i přání často vyplouvá na povrch až po delší chvíli, když je pro něj prostor, doprovodný program tento prostor vytváří. K produkci vědění dochází i mimo konvenční místa výzkumu nebo místa resistance, dochází k němu u na pikniku nebo povídání u filmu, (Casas-Cortes et al, 2018:30) - v každodennosti života sociálních hnutí.

4.4.2.2.3. Komunikační kanály

Tradiční média

“Tradiční média považujeme za jeden z hlavních nástrojů naší propagace, který má zároveň největší dosah. Naším cílem je dostat naše témata do mediálního mainstreamu, delegitimizovat osobnosti, které bagatelizují vliv člověka na klimatickou krizi. Snažíme se pozvat a oslovit velké

množství médií, avšak vždy oslovujeme zejména novináře/ky, kteří by nám mohli být naklonění. Pokud víme o nějakých, kteří jsou vyloženě proti nám, je lepší je nezvat na naše akce.”

(Z komunikačního manuálu Limitů)

Jedno z překvapení u Insulate Britain bylo, že se o protestech hodně psalo v bulváru - Daily Mail a tak. Nejdřív to byly jenom hejty, ale postupně se z toho stal docela užitečný kanál pro šíření informací. I proto říkáme, že každá mediální zmínka je dobrá. Co je ale v Čechách dost specifický je, že média vlastní místní oligarchové a uhlobaroni s vlastními zájmy, což bude hodně ovlivňovat, jak moc se blokády dostanou do médií a jaké zprávy se budou publikovat

(Rozhovor, J z XR)

Mediální obraz aktivismu ukazuje nejčastěji masové mobilizace, jasná vítězství nebo momenty násilí a extrémní projevy emocí, co je těžší zachytit je jejich podíl na utváření veřejného mínění a politické změny (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018:51) ale je toho možné docílit dlouhodobou spoluprací s médií. Utvrzováním vazeb s pár klimatické tematice nakloněnými novináři, ale dochází k tomu, že se články z klimatickou tematikou často objevují jen v médiích, jejichž čtenáři o urgenci klimatické krize přesvědčovat nepotřebují - například v Alarmu nebo v Respektu. V Respektu jsem nedávno narazila na vložený “časopis”³⁴ od Člověka v Tísni, který docela stručně vysvětloval, že klimatická krize je nejen biologický ale i společenský problém s přesahem do dalších oblastí a týká se každodenních životů nás všech. Bylo to dobré shrnutí, ale nejsem si jistá, jestli se tím zrovna čtenáři Respektu dozvěděli mnoho nového.

Tento cyklus podávání informací jen už informované cílové skupině se svým profesionálním přístupem snaží prolomit Greenpeace i Zastavme špinavé prachy, aktivní práci s oslovováním širší skupiny novinářů a cíleným budování vztahů. Česká mediální scéna má ale svá specifika - jak upozorňuje i J. z XR, mocenské struktury ve vlastnictví médií mají dlouhodobý vliv na mediální pokrytí klimatické tematiky a obzvláště silný vliv u jakékoliv kritiky fosilního průmyslu.

---

³⁴ květen 2022

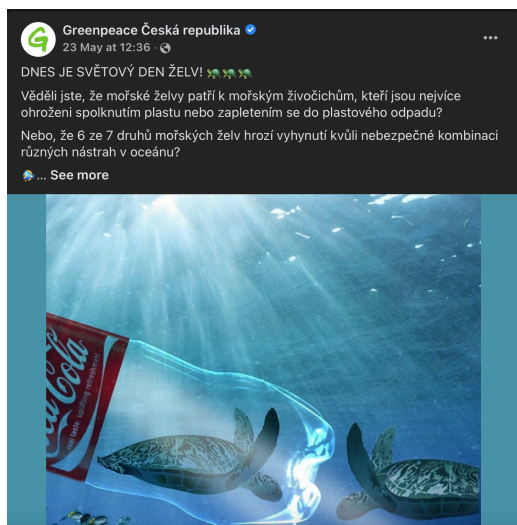
XR se co nejširšího mediálního pokrytí snaží docílit svými blokádami - které i v rámci jejich poslední kampaně získali i když se mediální zmínky spíše se zaměřovaly na formu protestu než obsah sdělení kampaně. Blokády silnic, kdy dochází ke konfliktům s řidiči, jsou pro bulvární média lákavá. Nejnásilnější video XR, kde došlo k tomu, že rozčílená řidička jednu z aktivistek odtáhla ze silnice za vlasy a předsedu XR jiný řidič zkopal tak, že mu zlomil žebro. Ten den se objevila reportáž o blokáдах v hlavních zprávách v televizi. Jako jeden z největších úspěchů kampaně XR 3C pro Ukrajinu bylo aktivisty považováno jejich pozvání do DVTV, navzdory tomu, že hlavním tématem rozhovoru byla znovu kritika formy protestu a zablokování průjezdu sanitky.

Specifika pro komunikaci na sociálních sítích

Příspěvky na sociálních médiích jsou teoreticky veřejné a může si je přečíst kdokoli, v praxi mají sdělení svých informátorů jen omezený dosah a dostanou se nejčastěji k lidem, kteří sdělení cíleně vyhledají nebo je k němu přivede (cílená) reklama. Mí informátoři si tohle uvědomují a při vytváření svých příspěvků počítají s tím, že mluví k publiku, které už hnutí sleduje a má povědomí o jejich hodnotách a aktivitách. Pro zvýšení dosahu a větší poutavost příspěvky téměř

všechny obsahují nějaký vizuální prvek - fotografie, grafiky nebo náhled na sdílený obsah. Vizuální stránka obsahuje hraje důležitou roli.

Každé z hnutí má svou vizuální identitu a způsoby zapojování svých sledujících - Greenpeace často sdílí fotografie přírody nebo ohrožených živočišných druhů a ve svých příspěvcích se snaží sledující mobilizovat k diskuzi kladením otázek, různými anketami, nebo výzvou pro sdílení fotek. V jedné informační kampani mluvili o důležitosti zeleně ve městech u příspěvku s fotografií 800 let starého stromu s žádostí, aby jejich

Facebook Greenpeace, 23.5.2022

sledující do komentářů vložili fotky svých oblíbených starých stromů. U tohoto příspěvku se sešlo 125 komentářů, což v algoritmu Facebooku znamená, že u každého komentujícího se zobrazil příspěvek jejich přátelům a tím se monumentálně znásobil jeho dosah. Greenpeace často sdílí fotografie s velkým potenciálem pro další sdílení - důsledně sledují analytické výstupy Facebooku i dalších sítí a využívají i placené reklamy. Vizuálně převažují buď tradičně estetické

Facebook, Limity, 5.6.2020

Facebook, XR, 16.5.2022

nebo naopak pobuřující fotky přírody. Převažuje ale zobrazování globálních dopadů klimatické krize - pralesy, oceány, pouště. Oproti tomu Limity apelují na zobrazování lokálních dopadů klimatické krize - v jejich grafikách i sdílených fotografiích se často objevují komíny elektráren, zničená krajina dolů a samozřejmě fotografie z přímých akcí - kontrast zpustošené krajiny a skupiny aktivistů v barevných malířských oblecích obsazujících rypadlo. V Limitech je aktivních mnoho mladých umělců a často vytváří unikátní grafiky a ilustrace, vždy však s důrazem na fosilní infrastruktury nebo lokální témata. V XR převažují zobrazení globálních dopadů klimatické krize a sdílení mezinárodních akcí XR. Často sdílí reportáže z přímých akcí - většinou technicky velmi kvalitní fotografie aktivistů, populární jsou expresivní a emotivní fotografie. Ze všech hnutí má XR nejvíce rozpoznatelnou vizuální identitu - často používají symbol přesýpacích hodin z loga XR, který značí rychlé plynutí čas pro řešení příčin klimatické krize; používají vždy stejný font a další vizuální znaky

převzaté od Britského XR.

Specifickou podskupinou na sociálních sítích jsou odpůrci hnutí nebo “trollové”, kteří na jakémkoliv sdělení reagují negativními komentáři. Tyto komentáře často působí automatizovaně a většinou nejsou specifické k danému příspěvku. “Trollům” není komunikace příliš přizpůsobena, nejsou cílovou skupinou sdělení, ale i tak je potřeba na jejich komentáře reagovat. Tyto odpovědi na komentáře trollů jsou viditelné i pro sympatizující návštěvníky stránek a tím se stává komunikace s nimi součástí vnější image hnutí. U Greenpeace je diskuze pod příspěvky je důsledně moderována a často se objevuje opakovaná výzva pro konkrétního komentátora - podepište, přispějte, přijďte. Tón komunikace je velmi slušný, vždy vykají a používají formální tón. Limity naopak vždy tykají a reagují se smyslem pro humor a s odkazy na další zdroje informací při zpochybňování validity sdělení - vzhledem k tomu, že na komentáře může reagovat kdokoliv ze skupiny kolem 20 členů, kteří mají přístup ke spravování profilu, občas dochází k nedorozumění a sdílení názorů nebo postojů jedinců místo postojů, na které “má hnutí konsenzus” - proto ze v interní komunikaci často odkazuje na dokument “hodnoty, které jako hnutí sdílíme”. V. při jednom nedorozumění o podpoře nebo ne-podpoře dostavby Dukovan M. napsala novému členovi komunikačního týmu: *“vždycky když tě něco už fakt hodně vytočí a nechceš komunikovat korektně a miloučce v rámci naší komunikační linky, okomentuj to ze svého osobního profilu, to vždycky dělám já, když mě něco rozpálí”*. XR má negativních komentářů mnohem víc, hlavně po svých blokáдах silnic. Na útočné komentáře odpovídají varováním, že podněcování k násilí je trestný čin. Naopak velmi aktivně pracují s pozitivními komentáři nebo pozitivními reakcemi - kterých v reakci na blokády silnic je jen velmi malý podíl. I tady ale XR pracovali velmi důsledně, podobně jako u přednášek - každého, kdo dal jejich příspěvkům “srdíčko nebo palec nahoru” se snažili na Facebooku kontaktovat. Facebook ale má denní limit 50 zpráv, které je možné odeslat lidem mimo skupinu “přátel” - aktivisté si tedy mezi sebou museli rozdělit, kdo bude koho kontaktovat zprávou s poděkováním za podporu a návodem, jak je možné se k jejich kampani přidat - *“tenhle týden jsem zvládnul 230 zpráv, to jenom kvůli V., který nás všechny vyhecoval, no a z toho jsem dostal 3 pozitivní odpovědi a jedna slečna přišla včera na schůzku”*. Dále komplikuje přímé kontaktování potenciálních spojenců fakt, že zprávy jim přicházejí do jiné schránky než zprávy od jejich přátel a mnoho lidem se ani nezobrazí.

SHRnutí KAPITOLY: Aktivisté se snaží mobilizovat skupiny mimo svou tradiční cílovou skupinou aktivními změnami v čase konání svých událostí, v nabízení sladování s péčí o děti nebo změnami v prostoru - jak výjezdem mimo velká města nebo snahou proniknout to dalších komunikačních kanálů - jiná média nebo rozhovor v DVTV. Doprovodný program ve formě hudby, filmů, programu pro děti nebo sdílení jídla plní mnoho funkcí - může nalákat lidi nezapojené lidi z jiné cílové skupiny, začít konverzaci, poskytnout příjemný prožitek spojený s klimatickou tematikou, prohloubit prožitek emocí z akce. Také je možné zapojit nové aktéry - například jako nové zprostředkovatele sdělení s lepším dosahem. Komunikace na sociálních médiích je klíčová jak pro tradiční cílovou skupinu, tak pro oslovování mimo ni, ale prosto není tak demokratický, jak by se mohlo zdát.

4.4.2.3. Interní komunikace - mobilizace uvnitř hnutí

Krátce chci zmínit i komunikaci, která cílí dovnitř hnutí³⁵ a jejím cílem je mobilizace už zapojených aktivistů k účasti na nějaké chystané akci nebo žádost o pomoc s konkrétní aktivitou. Překvapilo mě, kolik práce zahrnovala tato interní komunikace a jak se liší její tonalita v XR oproti Limitům a akcím Zastavme špinavé prachy. Všechny tři skupiny mají relativně malou a vysoce aktivní skupinu, která stojí za organizací všech komunikací viditelných mimo hnutí - v XR bylo na plánování kampaně 3C pro Ukrajinu v organizační skupině jen kolem 10 lidí, v Limitech je aktivní jádro kolem 15ti lidí (lidí, kteří pravidelně chodí na schůzky je kolem 30) a akce Zastavme špinavé prachy aktivně organizují 3 - 4 lidi - i přes tato nízká čísla dokážou produkovat opravdu velké akce s desítkami až stovkami aktivistů. Tento model malého akčního jádra skupiny je sociálních hnutích častý a dává velkou sílu “charismatickým jedincům” v prosazování jejich vlastní agendy (Novák, 2017: 320), což je často vidět v XR; v Greenpeace

---

³⁵ Většina mých zdrojů pro příklady interní komunikace je z interního fóra Limitů a ze skupinového chatu XR nebo soukromé platformy u XR, nebudu tedy přesně citovat; více mohu zmínit příklad komunikace ze schůzek, kterých jsem se zúčastnila. V této podkapitole nezmiňuji žádné příklady z Greenpeace, protože jsem neměla dostatečný přístup k jejich interní komunikaci.

mají zase hegemonické postavení placení zašměstnanci; v Limitech se snaží vliv jedinců korigovat nehierarchickou strukturou, ale když se všech plánování akcí účastní dokola ti stejní lidé, stejně mají největší vliv. Množství komunikace uvnitř vybízející k participaci sice není navenek vidět, ale je za ním obrovské množství práce se snahou o mobilizaci a zapojení méně nebo jen nárazově aktivních členů hnutí.

“Já jsem spíš takový typ, že rád zůstávám v zákulisí, není to o nic míň práce, ale prostě nepotřebuju úplně být vidět. No, ale doba si to žádá, komunikační tým potřebuje víc lidí, co budou dělat přednášky, to je ten způsob jak zas získáme další lidi na větší akce. Nemůžu si už dovolit být pohodlně v zákulisí. Když nebudeme jednat teď, bude pozdě, tak prostě potřebujeme každého, tohle dlužím svým dětem.”

(D z XR, při tréninku přednášejících pro náborové přednášky)

“Nejdůležitější strategické plénum hnutí Limity jsme my se koná již tento víkend. Budeme rozhodovat o tom, jaké akce letos uspořádáme, víkend ale bude taky prostor pro kamarádění, společné kulturní a otužovací zážitky.”

(Pozvánka na únorové strategické plénum Limitů, Facebook)

“Pokud máte chuť se zapojit i do příprav dalších akcí, tak akční dny špinavých prachů jsme na minulém callu naplánovali od 6. června. Bude to pár dní nejen akcí, ale i workshopů a odpočinku (“uber plyn”, jak se psalo na transparentu dneska). A stejně jako loni rozhodně není potřeba bydlet v Praze nebo v Brně, aby se člověk mohl zapojit. Jak se přidat? Přijď na call ... nebo pokud na call nemáš čas nebo chuť, tak mi napiš, že se chceš zapojit a budu tě updatovat”

(Pozvánka od Zastavme špinavé prachy, email všem na mailing listu skupiny)

“ pozor AKCE !! Příští týden (pravděpodobně ve středu 2.3.) se chystá v Praze akční kulišárna proti Kooperativě, která pojistila elektrárnu Dětmárovice. Pár z nás už tam míří, přidejte se! “

(Pozvánka od Zastavme špinavé prachy, zpáva na Signálu)

U XR se v apelování na zapojení často objevoval odkaz na morální povinnost - *“doba si to žádá”*, *“možná někdy v minulosti bylo akceptovatelné dělat jen věci v pozadí, teď ale už potřebujeme každého a každou, která se může zapojit”* (z rozhovoru s J.). Nejčastěji komunikují žádosti o konkrétní úkony s přesnými instrukcemi, jak se zapojit, což odpovídá organizační struktuře XR, kdy akční jádro dělá většinu rozhodnutí a potřebuje další aktivisty pro vykonávání dílčích úkolů. U Limitů byl častější apel na příležitost k aktérství, příležitost k podílení se na plánování toho, jak bude nějaký happening vypadat - jako forma empowermentu jedince v podílení se na sociální změně nebo jako odkaz na anarchistický koncept emancipace (Novák, 2017: 143). Nabízejí také příležitost se vidět s přáteli a užít si svou účast - důraz je kladen na zážitek, pocit sounáležitosti, společně strávený čas - fyzická účast motivuje k dalšímu zapojení, sdílené tělesné a emoční prožívání slouží jako *“lepidlo hnutí”* (Novák, 2017:287). Zastavme špinavé prachy komunikuje podobně jako Limity, jen více počítá s tím, že se aktivisté chtějí přidat jen k samotné akci a ne všichni mají chuť se podílet na plánovacím procesu. Tonalita sdělení se liší - u XR je tón sdělení ponurý a odkazuje na morální povinnost, u Limitů a Zastavme špinavé prachy naopak hravý a nabízející příležitost.

SHRnutí KAPITOLY: Aktivita všech čtyř hnutí jsou postavené na *“aktivním jádru”* pár aktivistů nebo placených zaměstnanců, pro realizaci větších akcí musí mobilizovat širší okruh lidí. K tomu používají různé taktiky - nabídku aktérství, příjemně stráveného času s přáteli, nebo apel na morální povinnost se zapojit. Sdílený prožitek z akce potom dále slouží jako *“lepidlo hnutí”* v jeho dalším budování. Různé narativy pro interní mobilizaci úzce souvisí s rámováním sdělení každého z hnutí, o kterých budu psát v kapitole 4.6.

4.5. Přímá akce

“Všechny tři hnutí, co zkoumáš, jsou nejméně známý tím, že dělají celkem šílený přímý akce, každá je šílená ale trochu jinak.” (Rozhovor B., Limity a Greenpeace)

V této kapitole nejdříve definuji, co je přímá akce a kontext používání tohoto typu akcí, nejdříve z akademických zdrojů a poté na příkladech akcí svých informátorů. Ukáži, jak nakládají s přímou akcí jako nástrojem komunikace k držitelům moci i mobilizace dalších aktivistů a také se zaměřím na další roviny přímé akce - způsob přinesení svědectví a s tím spojený koncept zviditelnění a zpřítomnění klimatické krize a také přímé akce jako mobilizačního nástroje.

Přímé akce jsou taktickým a filosofickým prostředkem jednání a jsou definujícím prvkem protestního hnutí (Pellow, 2019:116), kdy se použitím strategie občanské neposlušnosti aktivisté snaží přímo dosáhnout svých cílů. Novák ukazuje různá pojetí přímých akcí - “přímé akce jsou součástí repertoáru jednání environmentálního hnutí, jsou taktikou k dosažení stanoveného cíle, ale pro část hnutí mají i přímé akce vlastní hodnotu” (2013:83); rozlišuje mezi liberální přímou akcí, která je použita jako “nejzazší prostředek jednání když všechny další (legální) prostředky selžou” a anarchistickým pojetím přímé akce, kdy je přímá akce cílem, preferovaným způsobem jednání, “přenesení vize budoucí společnosti do současného jednání” (ibid 99); není to jen taktika ale snaha jedinců prosadit kontrolu vlastních životů a účastnit se na sociálním životě bez potřeby mediace nebo kontroly ze strany byrokratů nebo profesionálních politiků ... není poslední možnost, když všechny ostatní metody selžou, je to preferovaný způsob jednání.” (Doherty - Plows - Wall v Novák, 2013:83). Přímá akce ve své nejlepší podobě není jen symbolickým gestem pro zviditelnění nespravedlnosti, ale akcí mířenou přímo na původ problému, je nástrojem jak problém zastavit přímo u zdroje (Jordan in Temper, 2019:103).

4.5.1. Anarchistická přímá akce

“Přibližně padesát lidí z České republiky se v květnu 2016 zúčastnilo klimatického kempu v německé Lužici, jehož součástí byla také masová přímá akce občanské neposlušnosti, při které několik tisíc aktivistů na tři dny zablokovalo uhelný důl a zásobování uhelné elektrárny. Inspirováni touto akcí se členové hnutí rozhodli uspořádat v červnu 2017 první český klimatický kemp spojený s masovou přímou akcí občanské neposlušnosti.” (Bromová, 2018:29). Tohle je příběh vzniku hnutí Limity jsme my. Od svého vzniku pořádali několik Klimakempů a přímých akcí zaměřených na uhelný průmysl a držitele moci se záměrem ukončení těžby a spalování uhlí. Z těchto akcí pochází ikonické fotografie a videa mladých aktivistů v bílých oblecích, jak blokují rypadla hnědouhelných dolů; videa, kde velká skupina aktivistů jde zpustošenou měsíční krajinou dolu a také jejich střet s policií. Během mého výzkumu nedošlo k žádné “velké” přímé akci, ale mí informátoři tyto akce často zmiňovali ať v kontextu historie hnutí, jako typ akce, který jim nejvíce dává smysl pro dosažení změny ve společnosti v postojích k těžbě fosilních paliv a také jako formující zážitek a zdroj inspirace pro pokračování v aktivismu, už zmiňované lepidlo hnutí (Novák, 2017:287)-

Během mého výzkumu se uskutečnilo několik menších přímých akcí - například když dva aktivisté (z XR a z LJM) uzavřeli přívod vody pro budovu MŽV v reakci na dohodu české vlády s polskou stranou o pokračování těžby uhlí v dole Túrow - “Dva mladí muži v reflexních vestách s cedulí s trojúhelníkem a nápisem “práce na klimatické spravedlnosti” prostě otevřeli víko kanálu a odpojili hlavní přívod vody pro MŽV” (z terénního deníku), cílem bylo přímou akcí komunikovat se zaměstnanci ministerstva. Jedním z mnoha negativních dopadů pokračování těžby v dole Túrow je pokles podzemní hladiny vody, čímž se několik vesnic v pohraničí stane těžko obyvatelnými. Takhle přímá akce byla zpřítomněním této reality pro zaměstnance ministerstva, byť jen krátkodobě. MŽV bylo cílem větší přímé akce (aktivisté z více hnutí) i o pár týdnů dříve - desítka aktivistů vylezla na střechu budovy ministerstva a vyvěsila černý

smuteční prapor jako symbol truchlení za klima, také v reakci na dohodu o Túrowu. B. (Limity), která se akce taky účastnila mi potom vyprávěla:

“když jsme lezli nahoru po žebříku na tu stříšku pověsit prapor, tak zrovna šla do práce jedna paní, asi prostě nějaká řadová zaměstnankyně. Nesnažila se nás nijak konfrontovat, jenom se hrozně divila a koukala a pak vyděšeně řekla “ale to se přece nemůže” - no, my jsme samozřejmě vylezli dál. Ale momenty jako tenhle jsou pro mě osobně na přímý akci to nejsilnější - je to způsob, jak lidem ukázat, že “to se přece nemůže” nebo “ale my jsme to vždycky dělali takhle” je jenom v naší hlavě. Přímá akce je pro takový mě zpochybnění pravidel, zpochybnění řádu.”

Přímá akce může být karnevalovým momentem převrácení tradičních mocenských postavení. Svou etikou, která je zcela v rozporu s etikou dominantních institucí, může překračovat politické normy, “má potenciál zpochybňovat dominantní kódy a podněcovat politické a sociální změny” (Novák, 2013:84). Přímé akce jsou tedy prostředkem pro představu již zmiňované “transgresivní utopie” - ne utopie jako konkrétního plánu, ke kterému směřují, ale utopie jako pokus o vytvoření prostoru, ve kterém je možné přemýšlet o světě jinak (Sargisson, 2000 v Novák, 2013:84) - způsob uvažování vycházející z intersticiální teorie změny.

O efekt chvilkového převrácení mocenských rolí, který by vytvořil prostor pro imaginaci, jak o fungování věci přemýšlet jinak, se snaží přímé akce koalice Zastavme špinavé prachy. Během mého výzkumu provedli několik přímých akcí cílených na finanční instituce (banky a pojišťovny) podporující fosilní průmysl. Po ruské invazi na Ukrajinu se tato koalice zaměřila na tři české pobočky bank, které nejvíce půjčují peníze ruskému fosilnímu průmyslu a investují do jeho dluhopisů, jejich akce byly součástí mezinárodního projektu Putin 100³⁶. Akcemi cílenými

---

³⁶ Putin 100 - seznam 100 finančních institucí podporujících fosilní průmysl v Rusku formou půjček, investic a poskytování pojištění <https://putin100.org>

na tyto banky v několika zemích se aktivisté snažili vytvořit nátlak na společnosti pro ukončení jejich investic v Rusku:

Facebook Zastavme špinavé prachy, vysprejováno před vstupem do pražské pobočky banky

Z metra na Stodůlkách vyšla skupina přibližně 20 aktivistů s papírovými maskami Putina přes obličej, jdou davem lidí mířících do svých kanceláří, akce byla naplánovaná brzy ráno právě proto, aby došlo k tomuhle setkání a pro optimální načasování pro novináře a fotografy. Mají transparenty “TATO BANKA = SPONZOR INVAZE”, “STOP PLYNU”, “SEM SI CHODÍ VYBRAT PUTIN” a aktivista v obleku, také s maskou Putina, čte formální požadavky na úpravu fosilní politiky pojišťovny. Na místě je ochranka, ale nijak nezasahuje.

Procházejícím zaměstnancům je situace viditelně nepříjemná. Dočte se prohlášení, aktivisté zůstávají na místě na pár fotek a celá skupina se společně vydává dál, plánují se takhle stavit ještě v dalších dvou bankách. O pár dní později se před pobočkami pojišťoven a na zaměstnaneckém parkovišti objeví šablonou nasprejované nápisy připomínající výzvu.

(Z terénního deníku, 19.4.2022)

K Dejvické pobočce pojišťovny se blíží skupina aktivistů v reflexních vestách, monterkách, s přilbami na hlavě a přes rameno nesou velké plastové trubky. Z trubek staví potrubí symbolizující tok peněz do Ruska (to vysvětluje transparent “tudy tečou peníze Putinovi”, jedna z aktivistek čte oficiální prohlášení, dvě aktivistky ve vestách jiné barvy vysvětlují situaci zmatenému zaměstnanci pobočky. Aktivisté dokončí svou instalaci potrubí a několika dřevěných stojanů a kabelů a ještě chvíli i transparenty pózuji pro fotografy. Potom věci sbalí a jsou na debrief do veganského bistra, mají radost z další povedené akce, řeší kdo si k sobě bere jaké části vybavení a k čemu by se dalo příště zase použít potrubí.

(Z terénního deníku, 20.5.2022)

Obě akce Zastavme špinavé prachy míří přímo na držitele moci a jejich záměrem je vytvářet nátlak na zaměstnance bank a pojišťoven pro úpravu jejich fosilní politiky. Obě evokují karnevalové převrácení hodnot - ochranka i zaměstnanci se vypadají bezradně a neví, jak reagovat, nechají akci plynout. Nedochozí k žádnému násilí ani slovnímu napadání, atmosféra aktivistů je poklidná a spíše hravá, vypadá, že si užívají subverzivní výměny rolí. O pár hodin později se na sociálních médiích objeví fotky a video z akce - cílem těchto akcí není jen nátlak na držitele moci ale i mobilizace dalších aktivistů, aby se přidali k dalším plánovaným akcím - tohle přece vypadá jako příjemně strávený společný čas! Dochází i otevření prostoru pro imaginaci a zpochybnění autority těch, kdo obvykle mají věci pod kontrolou.

4.5.2. Liberální přímá akce

“máme celou škálu taktik - lobujeme, vydáváme studie, chodíme do debat, organizujeme demonstrace a přímé akce děláme, když je pointou zviditelnění a medializace, používáme je když není ochota politiků nebo jiných gatekeeperů s námi komunikovat.”

(Rozhovor, G., Greenpeace)

Greenpeace používá liberální přímou akci - ideálním příkladem je už zmiňovaná akce, kdy aktivisté vylezli na věž elektrárny Chvaletice. Jednalo se o eskalační taktiku po upoutání mediální pozornosti a vytvoření nátlaku na správní orgány, aby přehodnotily výjimky pro elektrárnu. Tyto přímé akce jsou “pouze příležitostmi pro fotografii”, po nafocení a odjezdu novinářů akce končí (Sojková, 2017: 24) a jejich účel - získat mediální pozornost a dostat sdělení k širší cílové skupině - je naplněn. Přímé akce Greenpeace jsou tedy používány přesně jako definice liberální přímé akce - preferované způsoby jednání jsou jiné, jak vyjmenovává G., přímá akce je krajní volbou. Často zmiňovaným důvodem je averze české veřejnosti k přímým akcím (Novák, 2017:290; Krajhanzl a spol, 2021) a urdžení přízně veřejnosti je pro Greenpeace

zásadní, i kvůli udržení přízně dárců a jejich jednání v souladu se symbiotickou teorií společenské změny. Neplatí to ale pro všechny podporovatele Greenpeace - *“občas nám lidi i píšou, jestli ještě vůbec děláme přímý akce a že bychom jich měli dělat víc a ne jenom sedět v kanceláři”* (B., Greenpeace); i ve skupině dobrovolníků je zájem o účast na přímých akcích, tu mnoho zmiňuje jako svou primární motivace k připojení se k organizaci (Sojková, 2017). Upuštění od jejich častého užívání souvisí s profesionalizací a deradikalizací organizace (Novák, 2017: 290 - 292).

XR Facebook, 14.4.2022

se na získání pozornosti skrze mediální pokrytí. Nad finální podobou sdělení v médiích tak ztrácejí kontrolu a jejich požadavky jsou zastíněny jejich metodou protestu. I tak XR za největší úspěch své kampaně považovali mediální pokrytí, rozhovor v DVTV a twitterové reakce politiků. Dalším často zmiňovaným měřítkem úspěchu byly počty shlédnutí “live streamu” z

Přímé akce XR vykazují prvky liberální i anarchistické přímé akce - pro XR jsou blokády silnic a provokativní performance preferovaným způsobem jednání. Jejich záměrem je “pozvat veřejnost, aby se stala svědkem ...umožnit lidem po celém světě, aby se dozvěděli o ekologických nebezpečích, snažit se v nich vyvolat pocit pobouření”, (Wapner v Novák, 2013:86) jejich sdělení ale musí být zprostředkováno mediálním pokrytím, které je mimo kontrolu aktivistů, musí se spoléhat na novináře jako gatekeepery pro zprostředkování jejich sdělení. Tohle vychází z jejich strategie jednání jako “appealing to power” (Cox a Nilsen, 2014) kdy je jejich požadavek vznášen na držitele moci a spoléhají

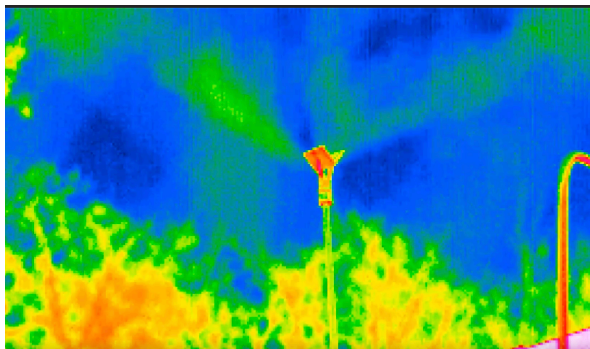
blokád silnic, které sami XR sdíleli na své Facebook stránce, pokrytí které mohli získat bez spoléhání na tradiční média a při kterém jim nahrávaly algoritmy sociálních sítí pro sdílení “virálních” videí a jejich rychlému šíření.

4.5.3. Přímá akce jako přinesení svědectví

“Při přímé akci dojde někdy k porušení zákona, ale já to beru jako že zákon je takové morální minimum, nejde úplně s dobou a ne všechno, co je legální, je morálně správné. Když už porušíme zákon, třeba tím, že pronikneme na cizí pozemek, tak to děláme proto, abychom ukázali, že je něco špatně, přinesli nějaké svědectví o tom problému”.

(Rozhovor G., Greenpeace)

Facebook, Greenpeace Slovensko,
25.3.2022

“Naši kolegové na Slovensku tajně nainstalovali infračervené kamery na různé místa - u LNG terminálů, u různých fabrik a tak, aby zaznamenali úniky metanu - ty úniky není vidět ani cítit a spousta lidí si myslí bůhvíjak je plyn čistější zdroj...no a tohle může ukázat, co všechno uniká do vzduchu.”

(Rozhovor, B z Greenpeace)

“Ve středu 22. prosince ráno, v mrazivých - 5 °C, se několik lidí z hnutí Limity jsme my venku před Ministerstvem průmyslu a obchodu osprchovalo studenou vodou. Chtěly tak upozornit na fakt, že do energetické chudoby (stavu, kdy nepřiměřeně velkou část svých nákladů vynaloží na

energii a vytápění) se v Česku propadá čím dál tím více domácností. Požadují, aby nová vláda lidi před stoupajícími cenami energií ochránila.”

(Limity, z tiskové zprávy Tisíce lidí dostanou k Vánocím studenou sprchu, 22.12.2021)

“Takže plán - vejdemo do lobby kanceláří pojišťovny, přineseme stůl a nachystáme si prostor a uděláme kouzelnickou show - jako parodii na tu jejich reklamu. U stolu bude stát kouzelník s miskami a bude hrát hru na skořápky - točit miskami a ptát se lidí, pod kterou miskou je uhlí - a fór bude v tom, že kus uhlí bude pod každou skořápkou. Jenom musíme sehnat víc kusů uhlí, M říkala, že jeden má a R taky, ale hodilo by se ještě pár, čím větší, tím lepší, máte někdo??”

(Z přípravné schůzky Zastavme špinavé prachy, březen 2022, akce se nakonec neuskutečnila)

Přinesení svědectví a zpřítomnění zdánlivě vzdálených dopadů klimatické krize je tradiční přesvědčovací metodou v její komunikaci (Moser, 2009:35). V minulosti byla klimatická krize dlouho zpochybňována, protože její dopady byly přímo pozorovatelné jen v některých částech světa, především na globálním jihu. Přinesení svědectví o dopadech klimatické krize slouží jako její zpřítomnění a zviditelnění - když něco vidíme, cítíme a prožíváme, jsme více nakloněni věřit, že problém existuje (Rudiak-Gould, 2013:122); prožití krizového nebo nepříjemného momentu je konkrétní a tělesný prožitek, narozdíl od abstraktních a těžko představitelných vědeckých argumentů o dopadech klimatické krize (Corner et al, 2015:528). Experti, vědci a lidé s lokálním expertním věděním se stávají zprostředkovateli tohoto prožitku v částech světa, kde jsou dopady klimatické krize cítit méně (Rudiak-Gould, 2013:128).

Pro sociální hnutí je přinášení svědectví dalším nástrojem v podílení se na produkci vědění o klimatické krizi a formování diskurzu (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018). Jednou z mnoha výzev komunikace klimatické krize je “psychologické distancování” od jejích dopadů - povědomí, že problém existuje ale “odehrává se ve vzdálených krajinách” (Corner, et al, 2015:525), nebo dopadá na neznámé lidi - přiznáváme si, že změny klimatu se dějí, ale my na globálním severu jsme na tom zatím dobře. Existuje mnoho prostředků přinášení svědectví - může to být formou dokumentace, reportáže, uměleckého zpracování, vědeckého zpracování ve

formě klimatických modelů (Hulme, 2013), přímé akce nebo mnoha dalších. Vždy je jednodušší bojovat s viditelným a konkrétním nepřítelem - například produkce CO₂, jeden z nejčastěji zmiňovaných důvodů klimatické krize, není vidět ani cítit a její dopady nejsou okamžité (Moser, 2009:39) - i proto je mnoho forem svědectví i snahou o zviditelnění jejich příčin klimatické krize.

Ve svém výzkumu jsem narážela na mnoho podob přinášení svědectví - některé byly velmi explicitní, jako Greenpeace a jejich přinesení svědectví o znečišťující elektrárně nebo o zpusťoveném pralese. Svědectví přináší formou přímé akce a s cílem, aby mělo co největší mediální dosah a mobilizovalo veřejnost i držitele moci. Dalším způsobem bylo poskytnutí prostoru pro předání svědectví - jako příklad mladého aktivisty z Žitavy při demonstraci proti Túrowu- s cílem vyprávět příběh a zprostředkovat představu o tělesném a emočním prožívání dopadů rozšiřování dolu. Svědectví může být zprostředkováno i pomocí technologií - snahou udělat z neviditelného a abstraktního problému, jako úniky metanu, jasně viditelná a představitelná vizualizace, zpřítomnění předtím abstraktního fyzikálního konceptu. I přímé akce Limitů, jako obsazení dolů, jsou formou přinesení svědectví o zdevastované krajině a dopadech těžby uhlí; obrovské stroje jako rypadla a jejich kontrast s křehkými těly aktivistů evokující křehkost lidské existence v industrializovaném světě. I křehké tělo aktivisty má ale moc - tyto přímé akce ukazují, že i tváří v tvář destrukci krajiny a industriálním strojům má člověk šanci být aktérem změny - když se zapojí do kolektivu podobně smýšlejících lidí a použije své vlastní tělo pro zabránění něčeho, co je proti jeho přesvědčením (Novák, 2017:286).

Více abstraktní formou přinesení svědectví je jeho zprostředkování performancí - jako například akce Limitů se studenou sprchou. Jejím záměrem bylo upozornit na problém pomocí tělesného prožitku studené sprchy v mrazu - prožitku tak evokativního, že i kolemjdoucím se udělá husí kůže. Podobný záměr měla i blokáda XR při jejich kampani 3C pro Ukrajinu. S odkazem na masakr v Buče blokovala před úřadem vlády dopravu těla aktivistů, ležící jako mrtvolky s rukama spoutanýma za zády - s cílem vyvolat pobouření nad tím, že ruská invaze na Ukrajinu je financována i z českých plateb za fosilní plyn. Scéna tak nepříjemná, že se z ní kolemjdoucím nebo lidem sledujícím video-záznam na sociálních médiích udělá špatně a zavalí je pocit strachu a paniky. Cílem obou akcí je zprostředkovat silný emoční a tělesný prožitek,

zpřítomnit něco, co se odehrává buď daleko nebo mimo každodennost cílové skupiny sdělení, nebo něco o čem možná ví, ale záměrně to odsouvají do pozadí. O strachu v rámování klimatické krize budu psát více v kapitole 4.5.

Trochu jinou formu svědectví či zpřítomnění problému byla plánovaná akce Zastavme špinavé prachy - hravou formou plánovali přímo do naleštěného lobby spořitelny přinést performance se špinavými kusy uhlí. Cílem bylo konkretizovat, jak kolemjdoucím, tak zaměstnancům společnosti, co přesně pojišťují, když poskytují pojištění uhelnému dolu. Nejedná se jen o nerost a s ním spojená investiční rizika a adekvátně vypočítané sazby pojištění; uhlí je špinavé a v nablýskané Karlínské kanceláře pojišťovny působí nepatříčně - slovy aktivistky - *“ani do jejich kanclu ani do 21. století nepatří, uhlí patří pod zem”* (B ze Zastavme špinavé prachy, na plánovací schůzce). Záměrem akce byla tedy satira, ale i explicitní umístění nepatříčného předmětu v kancelářích pro působivý kontrast, ideálně vedoucí k reflexi zaměstnanců pojišťovny.

4.5.4. Přímá akce jako nástroj pro mobilizaci

“Ta blokáda Nuseláku byla jenom zkouška, jestli vůbec zvládneme v pár lidech zablokovat dopravu. První vlna blokád v dubnu /kampaň 3C pro Ukrajinu/ bude náročná, protože nás je pořád málo, ale chceme ukázat, že i s pár lidma se dá udělat velká akce. No ale hlavní cíl je tou první vlnou mobilizovat co nejvíc lidí na tu druhou vlnu v červnu a to bude teprve ta pořádná akce, která může něco změnit. Přesně takhle to bylo u těch XR blokád v Londýně - u těch prvních psali o hrstce podivínů, u těch dalších se z toho stalo masové hnutí.”

(Rozhovor, J., z XR)

“Lidi, co se přidávají k ³⁷ jsou často “loners” s pocitem, že jim nikdo nerozumí a jsou hladoví po komunitě lidí, která bude sdílet jejich názory a jejich obavy. XR sdružuje lidi, kteří se cítí nevyslyšeni svým okolím”

(K., XR, poznámka během schůzky komunikační skupiny)

---

³⁷ anglická zkratka Non Violent Direct Action - nenásilná přímá akce

“Když o akci /Klimakempu/ mluvili, v pokoji byla najednou úplně jiná atmosféra - všem se rozzářily oči, jako by šlo o letní tábor, na který se těší celý rok. Z trochu unavených účastníků pléna najednou padal jeden nápad za druhým. Bylo mi jasné, že tohle je akce, na které se prostě každý chce podílet. Z pozdějšího rozhovory vyplynulo, že hodně lidí se k Limitům přidá jenom na Klimakemp nebo je podporuje hlavně kvůli Klimakempu”

(Z terénního deníku, strategické plénum Limitů)

“Úspěšná přímá akce má dobrý mediální pokrytí a tím k nám samozřejmě přivede hodně pozornosti, většinou to bejvá hodně nějakých hejtrů, ale vždycky jsou to i nějaký nový dobrovolníci nebo přispěvatelé a nebo lidi, co nám aspoň napíšu milej email”

(Rozhovor, G, Greenpeace)

Na začátku svého výzkumu jsem vnímala přímé akce pouze jako sdělení cílené na veřejnost a držitele moci a apel pro získání podpory, ale úplně jsem opomíjela jejich roli v budování hnutí (jako lepidlo hnutí, (Novák, 2017:287) a jejich potenciál mobilizace. U mnoha pro-environmentálních aktivit chybí nebo je jen opožděný pocit uspokojení, což Moser (2009:41) identifikuje jako jednu z výzev pro udržitelnost v aktivismu nebo občanské angažovanosti. Účast na přímé akci ale nabízí okamžitou gratifikaci formou silného sdíleného prožitku - ať je pozitivní, jako například povedené akce Limitů nebo Zastavme špinavé prachy i se společným debriefem nebo piknikem nakonec; euforický - jako když se aktivistům Greenpeace povede vylézt na věž elektrárny, nebo negativním jako marginalizace aktivistů XR při blokáдах silnic, když se na ně snáší vlna kritiky a násilí. Všechna hnutí myslí na nějakou formu péče po průběhu přímé akce - ať už ve formě debriefu a pikniku nebo XR, kteří spolu po dobu trvání kampaně 3C pro Ukrajinu bydleli ve sdíleném pronajatém bytě. Tohle sdílení prostoru plnilo několik funkcí - primárně nabídnout ubytování mimopražským účastníkům; organizátoři apelovali i na aktivisty z Prahy, aby šli do společného bytu - aby se mohli navzájem podpořit při náročné kampani, aby mohli společně plánovat její další průběh, ale určitě i proto, aby byl omezen externí vliv odrazující od další účasti. Když si jedna z účastnic blokády při večerním debriefu posteskla, že její rodina je k aktivitám dost kritická, B odpověděl: *“jsme v tom spolu, ted’ se můžeš spolehnout na svou XR rodinu, všichni víme svůj důvod proč to děláme”* - slova, která by v jiném kontextu působila strojeně nebo afektovaně, tady ale jen utvrdila moment solidarity a sdílené marginalizace.

Přímé akce nabízejí možnost emancipace, aktérství (Novák, 2017: 143) - jsou možností se sám podílet na společenské změně, zasazení se o podobu budoucnosti, kterou chceme vidět. Jsou ale také možností, jak najít svoje lidi - všechna hnutí si uvědomují, jak lákavě jejich akce mohou působit na potenciální aktivisty a používají je jako pomyslnou “reklamu na aktivismus” - jako nabídku nejen aktérství v boji za klima, ale i možnost to dělat společně se spřízněnou skupinou lidí. Tady slouží přímá akce jako signál postojů podobně nakloněným jedincům, jako pozvánka přidat se k nim a k jejich stylu

protestu. Tahle forma sdělení působí nejspíš jen na velmi specifickou cílovou skupinu, ale všechna z hnutí zmiňovala mobilizační potenciál přímých akcí - pro XR to je "ověřená strategie" z britských kampaní, i k pražským blokádám se přidalo pár externích lidí na konci, mimo jiné velmi urputný nový aktivista, který chtěl zapálit kočárek u pomníku Jana Palacha. K Limitům se po Klimakempu každý rok přidávají noví lidé do místních skupin. Greenpeace zase získává vždy největší objem reakcí - jak negativních, tak nových podporovatelů, jak zmiňuje G v souvislosti s mediálním pokrytí přímých akcí. Přímá akce je silným nástrojem pro publicitu hnutí.

SHRNUTÍ KAPITOLY: Přímá akce může být preferovaným způsobem jednání a snahou aktivistů o aktérské jednání a přímý podíl na změně nebo nástrojem eskalace a získání mediálního pokrytí. Často bývá spojena z přinesením svědectví nebo zpřítomněním dopadů klimatické krize. Je také mocným publicistickým a mobilizačním nástrojem pro budování hnutí a oslovování nových členů, signalizuje afinitu specifické cílové skupině.

4.6. Rámování - klimatická apokalypsa nebo zářivá zelená budoucnost pro všechny?

“Já jsem toho před tímhle projektem tolik o změnách klimatu nevěděla, tak jsem začala opravdu velkou rešerší - hlavně ověřené zdroje jako IPCC nebo NASA. Po první intenzivní části na mě padla deprese, že se prostě blíží konec světa a nedá se s tím nic dělat. No a pak mi řekli, že se mám snažit o pozitivní rámování a používat nadějný tón, to mi v tu chvíli přišlo jako úplnej oxymoron.”

(N., copywriterka pro informační web Člověka v Tísni, rozhovor červenec 2021)

“Na happening proti fosilnímu plynu vyrobily aktivistky z Limitů v Brně dva “krasohledy” - jeden z červené PVC trubky s názvem “fosilní peklo” a jeden z dřevotřísky s názvem “budoucnost z OZE”. Ve fosilním pekle se dalo dírkou nakouknout dovnitř na model zničené měsíční krajiny - černý štěrk, písek, svítí tam červená žárovka a jsou tam miniaturní postavičky vojáků a tanků. V budoucnosti z OZE je zvlněná krajina s trávníkem, mechem a s modely stromů, teče tam zářivě modrý potok. Jsou tam rozmístěna spokojená zvířátka a květinová zahrada. Na střeše domu jsou solární panely a u sousední stodoly je malý větrník. Vše je osvětleno bílou zářivkou.”

(Z terénního deníku, 12.5.2022)

“Ta přednáška je navržena pro tvaru U - začínáme přátelsky, hezky přivítáme, máme se spolu pěkně no a pak přijdou ta fakta o současném stavu klimatické nouze - lidi v tom vymácháme a potom jim nabídneme cestu ven představením příkladů, jak nenásilná přímá akce může věci změnit. Takže příjemnej začátek, pak trochu depka a nakonec zas nahoru, že když se mobilizujeme, máme nějakou naději”

(V., XR, trénink pro přednášející)

“B: Mohli bychom místo klasického letáku vydat takový pozitivní fake news noviny - třeba jako report z roku 2040 - všechna elektřina je OZE, jsou suprový dotace na komunitní energetiku, z Počerad jsou prolezačky, banky dávají hypošky na participativní bydlení...”

D: Ale nebudou z toho lidi spíš smutný, že tohle všechno nemáme?

B: Tak tam pak musíme vysvětlit, že tohle všechno bysme mít mohli a že právě finanční instituce v tom mají velkou moc”

(Ze schůzky Zastavme špinavé prachy, debata o propagačních materiálech na akční dny, březen 2022)

“Ještě nejsme na lodi, která se potápí...Těch deset let, co nás čeká je teď zásadních a pokud se nám podaří chytout za jeden provaz tak to pro nás a pro naše děti může dopadnout dobře.”

(Podcastový rozhovor s J. Rovenským, Greenpeace)³⁸

Žádná událost není v komunikaci jen věcně prezentována - komunikace je vždy zasazena do pavučiny významů - navazuje na shrnutí současné situace a potvrzení sdílených hodnot (Paerragaard s odkazem na Geertze, 2019:115). V této kapitole vycházím z konceptu rámování od Goffmana (1974) - komunikátor vytváří sdělení s akcentem a zdůrazňováním částí sdělení, které jsou záměrné a mají vliv na to, jak může být sdělení přijato - rámování je technikou, jak zaměřit pozornost na určitou část sdělení. Zaměřuji se na emocionální rámování - konkrétně na emoce strachu nebo naděje, na které jsem často narážela při svém výzkumu; ne jako binární opozice ale spíše jako škálu tonality v komunikaci.

V odborné literatuře o komunikaci klimatické krize se často doporučuje pozitivní rámování (Krajhanzl et al, 2021) - lidé věří, že “ještě není pozdě” a že klimatická změna je “vyřešitelný problém” - tón “konstruktivní naděje” v komunikaci prý vede k pozitivním změnám v pro-environmentálním chování (Corner et al, 2015:526). K tomu nabádá i výzkum Klimavize, doporučuje změny klimatu prezentovat jako naději a příležitost a ukazovat možná řešení,

---

³⁸ https://www.ivoox.com/en/jan-rovensk-greenpeace-rozhovor-o-klimatickem-aktivismu-praci-audios-mp3_rf_77672284_amp_1.html

“opatření pro zmírnění dopadů změn klimatu znamenají také příležitost proměnit fungování společnosti k lepšímu a zajistit lepší budoucnost všem”(2022:57 - 58), práce na klimatické spravedlnosti je procesem invence post-fosilní společnosti a radikálního re-designu současných struktur (Temper, 2019:98). Jak ale ukazuje úryvek z rozhovoru z N., copywriterkou pro Člověka v Tísni, nadějeplný tón není instinktivní reakcí na současný stav klimatické krize - je spíše možné se k němu propracovat skrze identifikování konkrétních příležitostí a imaginativní vizi alternativní systémů v budoucnosti skrze systémová řešení.

Téma změn klimatu, je přirozeně spojené s emocí strachu - “ať už se lidé bojí, že přijdou o práci, životní styl, nebo o samotný život, strach je emoce s klimatickou krizí pevně spojená. Bojíme se se změny a toho, že přijdeme o stávající jistoty. Primární reakce je úteková a při útěku se nespolupracuje. Lidé si nezačnou ze strachu vykasávat rukávy a statečně bojovat, obzvlášť když jsou na tom už teď špatně” (Klimavize, 2022:57). Jak s tímto strachem pracovat? “Je nutné se vyhnout katastrofickým scénářům a hyperbolickému jazyku”, působí to deaktiválně, beznadějně a depresivně (Hoffman - 2017:83). Tento strach ale není možné opomíjet nebo přecházet, když lidé vnímají klimatická témata a environmentální politiku jako ohrožující, jejich ignorování nebo popírání je formou resistance (Scott, 1985). “Je hrozně důležité pojmenovat si, jak svět bude vypadat. Když je budoucnost popisovaná (a je to i chyba environmentálního hnutí), tak je popisovaná v hrozných termínech. Já nejsem odpůrce strašení. Strach je dobrý, evolučně jsme na něj nastavení, mobilizuje nás. Ale časem se to vyčerpá. Myslím, že ekohnutí se na strašení hodně spoléhalo” (Pelikán v Klimavize, 2022).

I mí informátoři používají ve své komunikaci různé představy budoucnosti. U Limitů převažuje tón naděje a příležitosti, jako ve výše zmíněném příkladu s krasohledy. Sdělení je - když včas přejdeme na OZE (obnovitelné zdroje energie), můžeme se mít hezky. Ukazují ale i stranu dopadů fosilního průmyslu; prostřednictvím přímých akcí přináší svědectví z krajiny dolů, ale důraz je vždy na budoucnost - *“uhlí patří pod zem”*, *“co střecha, to soláry; co město, to bioplynka”* (slogany z piketů doprovázejících akcí s krasohledy). V jejich komunikaci je vždy prvek hravosti - vtipný slogan, barevné obleky, nějaký umělecký projev. Často jsem na schůzkách s žertovným tónem slyšala frázi “spravedlivá transformace bude, jen je potřeba ji naplánovat” - podle názvu aktivistické příručky, kterou hnutí před pár lety publikovalo; tahle

fráze se pro mě stala myšlenkovou zkratkou trefně vystihující étos hnutí. Důraz kladou stejně jako Zastavme špinavé prachy na spravedlivou transformaci - tedy “politiku, z níž bude prosperovat většina, protože jejím cílem je zajistit důstojnější život” (Klimavize, 2022:58). Zastavme špinavé prachy se snaží působit na finanční instituce, aby přestaly podporovat fosilní průmysl a ukázat, že investice do obnovitelných zdrojů energie a mohou být výhodné a žádoucí pro všechny zúčastněné - jak finančně, tak ekologicky. Rámování klimatické tematiky jako příležitosti pro vytvoření nového struktur souvisí jak se systémovým pohledem na řešení klimatické krize, tak s akcentem na aktérství a empowerment v sociálních hnutích - každý a každá se může podílet na práci na vytváření lepší budoucnosti.

Komunikace Greenpeace je hodně zaměřená na přítomnost, ale ukazuje globální dopady klimatické krize jako příklady jevů, které by se mohly v budoucnosti dít i u nás, doprovázené konkrétním sdělením, co s tím mohou jejich podporovatelé dělat - podepsat petici, občansky se angažovat a darovat peníze na kampaň jsou nejčastějšími návody. I komunikace Greenpeace ukazuje nepříjemné a strašidelné obrazy - například mrtvá zvířata jako dopad deforestace, video s orangutanem, který bojuje s bagrem, který kácí jeho les - všechny tyto obrazy ale představují vzdálenou hrozbu, spíše hrozbu pro zvířata nebo ekosystémy než pro člověka. Konkrétní hrozbu Greenpeace prezentoval v kampani proti Túrowu. Lidem v pohraničí dojde voda, nebude se tam dát bydlet, velmi specifické a představitelné dopady, ale byly sděleny velmi věcně, nebyly doprovázené fotografiemi smutných starousedlíků nebo opuštěných domů ve zničené krajině. To je záměrná volba - prezentování faktů, se kterými se dá ještě něco dělat (podepsat petici!), aby všichni zatahli za jeden provaz - jak říká J. Rovenský, *“pokud se nám podaří chytout za jeden provaz tak to pro nás a pro naše děti může dopadnout dobře”*.

Opačný názor mají členové XR - jak na Túrow *“a pokud je necháme těžit do roku 44, posíláme svoje děti na jatka” (J z XR na demonstraci GP)*, tak na globální dopady klimatické krize. Pozvánka na XR přednášku k chystané kampani proti Túrowu (byla změněna v kampaň 3C pro Ukrajinu) začínala slovy: *“Díváme se do propasti klimatické a ekologické katastrofy. Túrow je jen další zradou...” (Facebook XR, 14.2.2022)*. Velmi cíleně se snaží svým sdělením vzbudit strach a paniku a věří, že spolu s environmentálním žalem jsou cestou k mobilizaci. *“XR komunikace je podobná komunikaci ve veganském hnutí - snaží se lidi šokovat fakty, otevřít jim*

oči a doufat, že když uvidí, jak hnusný jsou velkochovy, tak se jim z masa udělá špatně ... jenom to aplikujou na klima (D., bývalá členka XR, teď v Limitech) - tento pohled je ale paternalistický a vychází z povýšeného postoje, že XR a vědci ze Scientist Rebellion jsou jediní, kdo ví, co se děje na poli klimatické krize a jediní dostatečně radikální k tomu její dopady omezit. Tohle je přesně narativní oblouk přednášky “Míříme k vyhynutí a co s tím dělat”. Nejprve jsou ukázána znepokojující fakta o klimatické krizi a o tom, že současní držitelé moci a establishmentoví vědci jsou svou neaktivitou komplicitní v popírání problému, jen vědci vystupující proti většině říkají pravdu! Následuje dlouhá gradující část pro evokování strachu z budoucích dopadů klimatické krize a nakonec návod co s tím - přidat se k XR! Často mluví o nutnosti obětí - oběti vlastní nepopularity, oběti pro další generaci, oběti pro ty, kteří budou klimatickou krizí zasaženi nejvíce. Když sdíleli zprávu o sebeupálení Wynna Bruce, aktivisty z dalších organizací to trochu vyděsilo. Všichni mí informátoři z XR opravdu věřili nutnosti vyvolání strachu z klimatické krize pro mobilizaci veřejnosti a zároveň stále opakovali, že každá publicita je dobrá publicita; možná i proto si začalo hodně aktivistů mimo XR dělat obavy, že některá z dalších akcí XR zajde až moc daleko.

Prostřednictvím svých přednášek se XR snaží vzbudit strach na několika rovinách - strach z nejistoty, strach z uprchlické krize, strach z nedostatku jídla, strach z blížící se klimatické apokalypsy, strach z rozvratu společnosti, který bude apokalypsu provázet. *“Vždycky jsme jenom tři zmeškaná jídla od revoluce - když lidi mají hlad, vyrazí do ulic, to se stalo v protestech arabského jara a se změnami klimatu je tohle bliž, než si myslíme” (L z XR při náborové přednášce) - jejich komunikace obsahuje něco ohrožujícího pro každou cílovou skupinu. Prezentace doprovázející přednášky jsou plné obrazů požárů, protestujících davů, zdevastované krajiny. Jak ale zmiňuje Pelikán, tento strach se za nějakou dobu vyčerpá - když někteří z přednášejících dělali tyto přednášky několikrát týdně, tíha tohoto sdělení nutně musí trochu otupět. Při přednášce určené pro rodiče seděl jeden z dlouhodobých členů hnutí, poslouchal výklad o tom, jak bude probíhat rozvrat společnosti a na videokameře bylo vidět, že psal zprávu na mobilu, usmíval se a v pozadí si jeho malá dcera hrála s nákladákem.*

SHRNUTÍ KAPITOLY: Každé z hnutí používá trochu jiné rámování svých sdělení pro optimální resonanci se svou cílovou skupinou. Zaměřila jsem se na emocionální rámování sdělení: klimatická krize jako hrozba nebo jako příležitost skrze prezentování různých vizí budoucnosti. Používání strachu v komunikaci klimatické krize většina odborných zdrojů spíše nedoporučuje a varuje před jeho nadužíváním. XR různé zdroje strachu používá k cílení na různé skupiny - i když je někdo apatický ke změnám klimatu, může ho mobilizovat k strach z vlny migrantů. Limity a Zastavme špinavé prachy naopak skrze akcentování příležitostí apeluje na možnost aktérství a imaginaci aktivistů.

4.7. Načasování komunikace - hlavně nepromarnit dobrou krizi!

“Jestli budem dělat nějakou akci proti plynu, musí to být rychle, musíme ji dělat teď. Teď je konečně víc lidí na naší straně, ať je to z jakéhokoliv důvodu, teď je právě to “momentum”, o kterým pořád všichni mluví na těch aktivistických workshopech”

(V na schůzce Limitů při plánování akce proti fosilnímu plynu v reakci na ruskou invazi na Ukrajinu, 2.3.2022)

“Já na vtipnou akci s kouzelnickým oblečkem fakt nemám náladu a myslím, že by to v současný době fakt nevyznělo dobře - aktivisti dělají blbinky, když lidi umírají ve válce. Musíme s tím počkat, až se situace trochu uklidní. Ale zároveň se bojím, že takhle budem odkládat všechno - začali jsme se s akcema konečně rozjíždět po dvou letech covidu...”

(B na schůzce Zastavme špinavé prachy, po rozhodnutí zrušit naplánovanou akci proti firmě pojišťující uhelnou elektrárnu, 3.3.2022)

“Podle mě je teď extrémně blbá doba na tuhle komunikaci kampaně a to ze dvou důvodů.

a) zapadne to (takže ta šílená pětiletá práce přijde do značné míry vniveč)

b) i lidi, který by tomu jinak zatleskali, si teď řeknou "co to teď řešíte za blbosti? Nevšimli jste si, že stojíme na prahu třetí světový?"

My to v GP dost řešíme - nemůžeme přestat úplně kampaňovat, ale současně čelíme úplně stejným problémům. Počkat pár týdnů mi v tomhle případě přijde jako největší šance, že se to chytne a bude to přijato dobře.”

(G z Greenpeace, v chatu komunikační skupiny, 13.4.2022)

“Jak se klimatická změna děje pomalu, je jednoduchý si ji nevšimat...není to jako válka, když slyšíme výstřely a bojíme se. Ale my bychom se bát měli - je to nepříjemný si to přiznat. Ted' se všichni bojíme války, ale dopady klimatické krize budou násobně horší.”

(D. z XR na přednášce Míříme k vyhnutí a co s tím dělat, 5.3.2022)

Na závěr se budu věnovat načasování komunikace o klimatické krizi a jak je klíčové “nikdy nepromrhat dobrou krizi” (Hoffman, 2017:93), ale zároveň se dá téma klimatu vždy upozadit jako abstraktní a vzdálená hrozba. Ke společenské změně dochází skokově, reaktivně - “stagnaci střídá rychlá změna” (ibid, 72), často v reakci na nějakou událost. Během šesti měsíců mého výzkumu se úplně proměnila témata rezonující klimatickým hnutím i širší veřejností. Na začátku roku 2022 mí informátoři byli přesvědčeni, že téma konce uhlí se v českém prostředí už vyčerpalo - vláda a uhelná komise přece stanovili rok 2033 jako konec těžby uhlí. Návazně na to vyplynula potřeba se soustředit na spravedlivou transformaci uhelných regionů. Pocit vítězství aktivistů nad uhlím rychle vystřídal vztek na tajnou dohodu české vlády o pokračování těžby v dole Túrow (únor 2022), když vláda uzavřela s polskou stranou dohodu o finančních kompenzacích výměnou za rozšíření limitů těžby ve hnědouhelném dolu v česko-německo-polském pohraničí. O několik týdnů později vše v informačním prostoru převálcovala ruská invaze na Ukrajinu a začátek války, to bylo 24.2.2022. Při svém utváření komunikace a strategií každé z hnutí dlouze bilancovalo, zda je vhodná doba pro publikaci daného sdělení. Když správně formulované sdělení přijde ve správnou chvíli a od toho správného “messenger”, může dojít k akceleraci společenské změny (Hoffman 2017:75) - to správné “momentum”, bod spádu, bod zvratu.

Proměna nejvíce rezonujících témat měla na komunikaci každého z hnutí trochu jiný efekt, ukáží to na jejich reakcích na začátek války na Ukrajině. Všichni se snažili strategicky využít náklonnosti veřejnosti, korporací i vlády pro pozitivní změnu, ale zároveň zachovat citlivost k válce a humanitární krizi. Uvažování za tím bylo, že v tomto konkrétním bodě může jejich komunikace cílit na nové skupiny lidí, které obvykle jejich sdělením nakloněny nejsou. Také XR, naklonění rupturálnímu modelu společenské změny, měli velké očekávání od invaze jako

potenciálního bodu zlomu v jinak apatické společnosti; očekávali, že strach z války a antipatie k Rusku by mohly být aktivující pro novou skupinu podporovatelů

V Limitech aktivistky uspořádaly protest proti fosilnímu plynu. Po dobu sedmi dní každý den v 8h ráno chodily před úřad vlády a vyšivaly nebo malovaly na 8 metrů dlouhý protestní banner s motivem plynovodu. Tím aktualizovaly, kolik peněz už ČR poslala do Ruska za fosilní paliva od začátku invaze. Také každý den držely minutu ticha za oběti války. Limity se snažili ve své komunikaci co nejvíce zdůraznit souvislost války a fosilních paliv a poukázat na českou závislost na fosilním plynu z Ruska. Při už zmiňovaném pikniku, který na tuhle akci navazoval se aktivistky snažily znovu apelovat na ukázání tohoto momentu krize jako příležitosti systémové změny a vytvořit prostor pro debatu o možných alternativách: *“Po chladných ránech teď chceme obnovit i svoje zdroje energie, dát si brunch na slunci, společně si radikálně zavýšit a popovídat si o tom, jaký by mohl být svět bez fosilních paliv. (Facebook Limity, pozvánka na piknik, 18.3.2022)”* - připomenutí inklinace hnutí k intersticiálnímu modelu společenské změny.

Greenpeace se naopak z informačního prostoru na chvíli stáhnul - vyjádřili svůj nesouhlas k jakékoliv formě války, ale ne příliš polarizujícím prohlášením. Svě kampaně na chvíli pozastavili. Tím zase odkázali na svou inklinaci k symbiotickému modelu společenské změny a velmi nesdíleli nic, co by mohlo odradit jejich stávající podporovatele, cokoliv příliš polarizujícího. Zastavme špinavé prachy se v reakci na začátek války z informačního prostoru také spíše stáhli - jejich hravé protestní akce vyhodnotili jako nevhodné pro danou dobu. Na sociálních sítích začali na svých stránkách aktivně sdílet obsah z ukrajinského klimatického hnutí, aby nebylo žádných pochyb o tom, kterou stranu podporují. O měsíc později se přidali k mezinárodní akci Putin 100, kdy aktivisté v maskách Putina protestovali ve třech pojišťovných proti jejich spolupráci s ruským fosilním průmyslem - doufajíc v potenciál války pro akceleraci změny postojů finančních institucí, rupturální moment změny v jejich politice.

Plánovaná kampaň XR prošla mnoha proměnami, které ilustrují klíčová témata v českém klimatickém hnutí i v širší veřejnosti po dobu mého výzkumu. V lednu měla jejich chystaná kampaň název “Energii českým rodinám”, reagovala na problematiku energetické chudoby a cílila na lidi s vlasteneckým cítěním a lidi zasažené růstem cen energií - XR tedy chtěli využít

téma energetické chudoby pro oslovení nových cílových skupin. Po sérii demonstrací proti Túrowu se chystaná kampaň změnila na “Stop Túrow”; *“Túrow je teď pro lidi v klimahnutí největší téma, nejvíc rezonuje s naší cílovkou a má i dobrý sympatie veřejnosti”* (rozhovor J z XR) - XR tedy vyhodnotili mobilizační potenciál a vybrali si téma, kterému bude dle jejich odhadů nejvíc nakloněna jak veřejnost, tak potenciální účastníci protestu. Tohle téma se ale rychle změnilo po začátku války na Ukrajině; *“ta dohoda o Túrowu už je už podepsaná, když se hodně budem snažit, bude z toho možná nekonečná tahanice u evropských soudů...a mezitím vesele pálíme plyn a posíláme peníze do Ruska”* (O z XR, debata při online schůzce) - i na jeho apel se XR rozhodli svou kampaň už podruhé za měsíc změnit a přišli s nápadem kampaně “3C pro Ukrajinu” - tedy další změna optimalizující možnou cílovou skupinu. S kampaní 3C pro Ukrajinu doufali v získání sympatií skupiny, která se vymezovala proti ruské invazi - v tu dobu většina společnosti; doufali v náklonnost lidí, kteří jsou obvykle apatičtí k environmentálním problémům, ale mohla by je mobilizovat antipatie k Rusku.

Klimatické hnutí se snaží u vlivných událostí, které už jsou v mediálním prostoru, doplňovat jejich pokrytí o svou perspektivu a případně je propojit s klimatickou tematikou a tím se podílet na utváření diskurzu (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018). Zároveň ale všichni z mých informátorů reflektovali, že klima je vždy v pozadí současných událostí. Řešení klimatické problematiky se často odsouvá na druhou kolej, veřejnost a politici je podle názorů mých informátorů nevnímají jako bezprostřední hrozbu stejné důležitosti jako pandemie koronaviru nebo humanitární krize související s válkou na Ukrajině. Co by se ale muselo stát, aby téma klimatické krize bylo tématem, které se už upozadit nedá?

SHRnutí KAPITOLY: Komunikace klimatické krize se proměňuje v kontextu současného dění, v jejím utváření hnutí reagují na témata dominující v mediálním prostoru. Snaží se identifikovat “momentum” - zlomové body, které nastává při zásadních událostech jako například začátek války na Ukrajině během mého výzkumu. Aktivistická hnuse se snaží toto načasování využít pro oslovení nové cílové skupiny a doufají v jeho potenciál akcelerace společenské změny.

5. Závěr

Cílem mého výzkumu bylo analyzovat proces utváření komunikace a produkce vědění o klimatické krizi. Chtěla jsem získat přístup přímo k produkci vědění, porozumět svým informátorům a ve svém výzkumu je nechat mluvit jejich vlastním jazykem a dávat do popředí pro ně nejdůležitější narativy, ideologie a příběhy (Casas-Cortes, Osterwil a Powell, 2018:24). Chtěla jsem ukázat, že vědění o klimatické krizi není předáváno jen formou studií a reportů ale může mít i formu zážitků, příběhů a ideologií (ibid 26). Po dobu pěti měsíců jsem zkoumala, jak čtyři odlišná aktivistická hnutí postupují ve svém utváření komunikace, jejímž cílem je mobilizovat společnost a docílit společenské změny v přístupu ke klimatické krizi.

Došla jsem k tomu, že teorie společenské změny, ke které jednotlivá hnutí inklinují, slouží jako pomyslný kompas v jejich strategii i v utváření komunikace hnutí. Na základě směru udávaného tímto kompasem mí informátoři volili, na koho budou svou komunikaci cílit a jakým způsobem své cílové skupiny oslovovat. Z repertoáru jednání zkoumaných hnutí jsem se zaměřila na přímou akci a objevila jsem její různé roviny významů. Ukázala jsem příklady, že přímá akce může být preferovaným způsobem jednání hnutí a formou vyjádření aktérství a emancipace aktivistů. Může sloužit jako eskalační taktika pro získání mediálního pokrytí, nebo jako nástroj pro přinesení svědectví a zpřítomnění dopadů klimatické krize. Také může být jako nástrojem pro budování soudržnosti hnutí i nástrojem pro promobilizaci a signálem afinity pro velmi specifickou cílovou skupinu. Dále jsem na příkladech jejich prezentované vize budoucnosti zkoumala tonalitu sdělení jednotlivých hnutí a jaké emoce používají v rámování dopadů klimatické krize. Narazila jsem na celou škálu emocí - od strašení klimatickou apokalypsou po nadějný diskurz a rámování klimatické krize jako příležitosti pro transformaci a vytvoření zářivé zelené budoucnosti pro všechny. Ačkoliv komunikační experti nabádají k pozitivnímu a nadějnému rámování klimatické krize, v mém výzkumu převažoval apokalyptický diskurz. Všechna z hnutí ale apelovala na možnost aktérství jedince v zabránění těmto apokalyptickým scénářům prostřednictvím jejich preferovaného způsobu jednání: přímou akcí, blokádami silnic nebo skrze podporu profesionalizovaných aktivistů. Na závěr jsem

reflektovala, jak se komunikace klimatické krize mění v kontextu současného dění. Znovu jsem se vrátila k tomu, že na krizové či nečekané události, jako byl během mého výzkumu začátek války na Ukrajině, hnutí reagovala dle svých inklinací v přístupu k možnostem společenské změny - brali ji jako příležitost ke zlomové společenské změně, jako příležitost k ukázání alternativních systémových řešení nebo jako impulz se stáhnout do pozadí a nebýt příliš polarizující.

Na osobní úrovni mě můj výzkum velmi obohatil a poskytnul mi spoustu inspirace a motivace k další občanské angažovanosti. Seznámila s různorodou skupinou aktivistů, mí informátoři byli z různých věkových skupin, národností, z Prahy i z regionů, měli různou úroveň vzdělání, různé ideologie a samozřejmě i různé názory na řešení klimatické krize. Bylo by jednoduché se soustředit jen na rozdíly mezi nimi a kontrasty v jejich přístupu, ale snažila jsem se zaměřit i na jejich sdílené hodnoty a jejich společné cíle. U všech mých informátorů mě inspirovalo jejich zapálení, angažovanost a silný cit pro (nejen klimatickou) spravedlnost. Všichni z nich vynakládají maximální úsilí v boji za lepší budoucnost navzdory možným budoucím dopadům klimatické krize. K dosažení tohoto cíle používají různé prostředky a častokrát mezi sebou i v mnohém nesouhlasí. Diverzita taktik, přístupů a komunikace je ale žádoucí a tvář v tvář dopadům klimatické krize je nesmírně důležitá. Právě diverzita klimatického hnutí a zapálenost a pracovitost mých informátorů mi dávají pocit naděje, že možná nejsme všichni beznadějně odsouzeni ke klimatické apokalypse, i když si nejsem úplně jistá, jestli nás čeká zářivá zelená budoucnost pro všechny.

Bibliografie

- Benford, Robert D a Snow, David A. 2000. *Framing Processes and Social Movements: An Overview and Assessment*, Annual Review of Sociology Vol. 26 (2000), pp. 611-639, <https://www.jstor.org/stable/223459>
- Bromová, Anna. 2018. *Komunikační strategie jako designový proces. Případová studie hnutí "Limity jsme my"*, diplomová práce Masarykova Univerzita v Brně
- Bromová, Anna; Kárníková, Anna; Korourek, Josef; Patočka, Josef; Navarová, Tereza; Volfová, Marika. 2021. *Klimavize: šest oblastí, kterým se věnovat při řešení klimatické krize*, vydala pracovní skupina Klimavize
- Buchtík, Martin, Patrik Eichler, Ondřej Kopečný, Kateřina Smejkalová a Jitka Uhrová. *Jedna společnost → různé světy: poznaty kvalitativní studie o fragmentarizaci české společnosti*. Praha: Friedrich-Ebert-Stiftung
- Carpentier, Nico. *Communicating Academic Knowledge Beyond the Written Academic Text: An Auto-Ethnographic Analysis of the Mirror Palace of Democracy Installation Experiment*. International Journal of Communication Vol. 14 (2020), dostupné <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/13438/3050>
- Casas-Cortes, Maribel, Osterweil Michal a Powell, Dana. 2018. *Blurring Boundaries: Recognizing Knowledge-Practices in the Study of Social Movements*; Anthropological Quarterly, 12/2018 dostupné https://www.researchgate.net/publication/236793159_Blurring_Boundaries_Recognizing_Knowledge-Practices_in_the_Study_of_Social_Movements
- Chatterton, P., Featherstone, D. and Routledge, P. 2013, *Articulating Climate Justice in Copenhagen: Antagonism, the Commons, and Solidarity*. Antipode, 45: 602-620. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2012.01025.x2020>.
- Černík, Mikuláš. 2021. *The Construction of Climate Justice Imaginaries through resistance in the Czech Republic and Poland*, v *Politics and the Environment in Eastern Europe*, edited by Ester Krasznai Kovács, Cambridge, UK: Open Book Publishers
- Corner, Adam; Roberts, Olga; Chiari, Sybille a spol .2015.. *How to young people engage with climate change? The role of knowledge, values, message framing and trusted communicators*. WIREs Clim Change 2015, 6:523–534. doi: 10.1002/wcc.353

- Cox, Laurence; Nilsen Alf Gunvald. 2014. *We Make Our Own History Marxism and Social Movements in the Twilight of Neoliberalism*, Pluto Press
- Diani, M. 1992. „The concept of social movement“. *The Sociological Review*, 40(1): 1–25
- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New York, Harper and Row
- Hammersley M., P. Atkinson. 2007. *Ethnography: Principles in practice*. London: Routledge.
- Haraway, Donna; Ishikawa, Noboru a spol., 2016. *Anthropologists Are Talking – About the Anthropocene*, *Journal of Anthropology* Volume 81, 2016, dostupné <https://doi.org/10.1080/00141844.2015.1105838>
- Hastrup, Kirsten. 2013. *The Social Life of Climate Change Models, Anticipating Nature* Edited by Kirsten Hastrup and Martin Skrydstrup. Routledge
- Hejnl, Andreas. 2017. *Ladders, Trees, Complexity, and Other Metaphors in Evolutionary Thinking*. In book: *Arts of Living on a Damaged Planet - Ghosts and Monsters of the Anthropocene* (pp.G87–G102)Chapter: 5Publisher: University of Minnesota Press
- Hoffman, Andrew J. 2017. *Jak kultura utváří diskuzi o klimatické změně*. Masarykova Univerzita v Brně
- Hulme, Mike. 2013. *The Social Life of Climate Change Models, Anticipating Nature* Edited by Kirsten Hastrup and Martin Skrydstrup. Routledge
- Hulme, Mike. 2016. *Weathered, Cultures of Climate*, Sage Publishing
- Krajhanzl, Jiřan Tomáš Chabada, Renata Svobodová, Ondřej Kácha, Jáchym Vintr, Adéla Becková a další. 2021. *České klima 2021*
Mapa českého veřejného mínění v oblasti změny klimatu. Katedra environmentálních studií FSS MU ve spolupráci s Green Dock, z.s.
- Kuumba, Bahati M. 2001. *Gender and Social Movements (Gender Lens)*, AltaMira Press, 2001
- Leach, Melissa a Fairhead, James. 2002. kapitola *Anthropology, Culture, Environment* v *Exotic No More: Anthropology on the Frontlines*, edited by Jeremy MacClency, University of Chicago press
- Latour, Bruno; Stengers, Isabelle; Tsing, Anna; Bubandt, Nils. 2018. *Anthropologists Are Talking – About Capitalism, Ecology, and Apocalypse*. *Ethnos Journal of Anthropology* Volume 83, 2018, dostupné <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00141844.2018.1457703>

- MacClency, Jeremy. 2002. *Exotic No More: Anthropology on the Frontlines*, University of Chicago press
- Madden, Raymond. 2010. *Being Ethnographic: A Guide to the Theory and Practise of Ethnography*. London: SAGE Publication
- Mazák, Jaromír. 2016. „Teorie sociálních hnutí: přehledová studie“. *Acta philosophica et historica* 2, 9(30): 9-30
- McElwee, Pamela D.. 2020. “The Social Lives of Climate Reports.” *Anthropology News* website, April 22, 2020
- Moser, Susanne C. 2009. *Communicating climate change: history, challenges, process and future directions*, WIREs Climate Change, Royal Geographical Society, dostupné <https://doi.org/10.1002/wcc.11>
- Novák, Arnošt. 2021. *The Making of the Environmental and Climate Justice Movements in the Czech Republic* v *Politics and the Environment in Eastern Europe*, edited by Ester Krasznai Kovács, Cambridge, UK: Open Book Publishers
- Novák, Arnošt. 2013. *Česká environmentální přímá akce v mezinárodním kontextu*, *Mezinárodní vztahy* Roč. 48, č. 3 (2013), s. 81-103
- Novák, Arnošt. 2017. *Tmavozelený svět, Radikálně ekologické aktivity v České Republice po roce 1989*. Praha: SLON
- Paerragaard, Karsten. 2019. *Communicating the Inevitable: Climate Awareness, Climate Discord, and Climate Research in Peru's Highland Communities*, *Environmental Communication Journal* 2, dostupné <https://doi.org/10.1080/17524032.2019.1626754>
- Pellow, David Naguib. 2019. kapitola *Eco-defense, Radical Environmentalism and Environmental Justice* in *Routledge Handbook of Radical Politics*, edited by Ruth Kinna a Uri Gordon; New York
- Pennesi, Karen. 2020. *Understanding Global Change: From Documentation and Collaboration to Social Transformation*, in book: *Changing Climate, Changing Worlds Local Knowledge and the Challenges of Social and Ecological Change* (pp.243-258), Springer
- Rawls, John. 1999. *A Theory of Justice*, Oxford, Oxford University Press

Robson, David. The '3.5% rule': How a small minority can change the world. Dostupné z: <https://www.bbc.com/future/article/20190513-it-o>

Rudiak-Gould, Peter, 2013. "We Have Seen It with Our Own Eyes": Why We Disagree about Climate Change Visibility. *Weather, Climate and Society*, Vol. 5

Scott, J. C. 1985. *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Yale University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1nq836>

Sojková, Marie. 2017. *Motivace dobrovolníků Greenpeace v České republice*, FHS, Praha, Dostupné: <http://hdl.handle.net/20.500.11956/91948>

Stöckelová, T., Y. Abu Ghosh (eds.). 2013. *Etnografie: Improvizace v teorii a terénní praxi*. Praha: Sociologické nakladatelství

Temper, Leah. 2019. kapitola *Radical climate politics in Routledge Handbook of Radical Politics*, edited by Ruth Kinna a Uri Gordon; New York

Tsing, A. L. (2015). *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvc77bcc>

Wright, Edgar Olin. 2013. *Transforming Capitalism through Real Utopias* in *American Sociological Review*, vol. 78, 2013, pp. 1-25., dostupné z <https://www.aacademica.org/erik.olin.wright/5.pdf>

Internetové zdroje:

- Animal Rebellion <https://animalrebellion.org>
- Extinction Rebellion, seznam zemí <https://rebellion.global/groups/#countries>
- Etický kodex CASA http://www.csaonline.cz/?page_id=7
- Greenpeace, představení organizace <https://www.greenpeace.org/czech/o-greenpeace/>
- Greenpeace, článek Soundtrack Pro planetu <https://www.greenpeace.org/czech/clanek/16618/greenpeace-sklada-soundtrack-pro-planetu-hudbu-poskytnou-ben-cristovao-himalayan-dalai-lama-a-vitezove-souteze/>
- Insulate Britain, informace o protestním hnutí <https://www.insulatebritain.com>
- Jan Rovenský, Greenpeace, rozhovor, https://www.ivoox.com/en/jan-rovensk-greenpeace-rozhovor-o-klimatickem-aktivismu-praci-audios-mp3_rf_77672284_amp_1.html
- Zastavme špinavé prachy, představení <https://spinaveprachy.cz/o-nas/>